

Henriikka Sundell

**"Oikealla asialla
oikeaan aikaan"**

Sexpo 1969-2014

Julkaisija Sexpo-säätiö 2014

**©Sexpo-säätiö
www.sexpo.fi**

ISBN 978-951-95548-7-7

**Graafinen suunnittelu ja taitto:
Miia Törmänen**

PUOLI VUOSISATAA EI NÄYTÄ RIITTÄVÄN

Aika on todella suhteellinen käsite. Sexpo-säätiön historiikka lukiessa mieleeni palasivat ne monet upeat ihmiset, joihin sain tutustua lähes puoli vuosisataa sitten Sexpon toiminnan alkutaipaleella. Koottu historiikki on monessa suhteessa hyödyllinen. Jo nyt osa alkuvaiheen pioneereista on siirtynyt pois keskuudestamme eikä muillakaan muisti parane iän myötä. Aikalahistoriikit ovat aina hyödyllisiä aikakauden ymmärtämiseksi. On myös hyvä antaa arvoa yhteiskunnan muuttajien rohkeudelle ja oppia niin menestyksestä kuin takaiskuistakin.

Suomalainen seksuaalipoliittinen uudistustyö oli vielä 1960-luvulla jäljessä naapurimaastamme Ruotsista, mutta globaalisti tilanne oli aika samanlainen. Yhdistyneiden kansakuntien piirissä juhlistetaan nyt syksyllä 2014 Kairon väestökokouksen 20-vuotisjuhlavuotta. Siis vasta vuonna 1994 hyväksyttiin julkilausuma ja toimintaohjelma väestöpolitiikasta. Toki käsitys kehityksen ja väestöpolitiikan yhteydestä oli ollut ilmassa aikaisemminkin, mutta Kairon kokous merkitsi varsinaista läpimurtoa YK-perheessä – mutta ei kaikissa jäsenmaissa! Kuitenkaan vielä nytkään ei näytä todennäköiseltä, että saisimme vuoden 2015 jälkeiselle ajalle tehtäviin kestäväen kehityksen tavoitteisiin mukaan seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja oikeudet ja siten vakuuttaisimme kunnioittavamme näitä oikeuksia kuten muitakin ihmisoikeuksia.

Lisääntymisterveyden ja siihen liittyvien oikeuksien lukeminen mukaan tavoitteisiin näyttää todennäköisimmin saavutettavalta. Maailmassa on laskelmien mukaan vielä noin 200 miljoonaa ihmistä, jotka haluaisivat käyttää perhesuunnittelua, mutta eivät sitä saa joko uskonnollisten tai muiden yhteiskunnallisten normien vuoksi. Vaikeudet tällä sektorilla liittyvät yleensä käsitykseen naisen asemasta perheessä ja yhteiskunnassa. Tyttöjen yli murrosiän menevää koulunkäyntiä karsastetaan monissa arabimaissa. Lapsivaimojen kohtalona on sekä sukupuolielämän että raskauksien alkaminen liian nuorena. Muiden ongelmien ohella se aiheuttaa pahoja, jopa hengenvaarallisia seurauksia tyttöjen terveydelle. Samoilla alueilla esiintyy tyttöjen sukupuolielinten silpomista siveyden takaamiseksi. Suomessa nämä ilmiöt olivat aikoinaan täysin tuntemattomia, mutta kansainvälistymisen ja muuttoliikkeiden myötä olemme kohdanneet myös nämä ongelmat. Tässä riittää työkenttää järkeville ja rohkeille ihmisille.

Sillä rohkeutta tämä työ tarvitsee. Millään muulla sektorilla en ole itse saanut niin ala-arvoista ja henkilöön kohdistuvaa kohtelua kuin seksuaalipoliitikassa. Kuitenkin Suomi on kansainvälisesti vertailtuna hyvin edistyksellinen maa, joka toimii aktiivisesti myös maailman muuttamiseksi. Ei riitä, että asiat ovat yleisesti kunnossa. Ihmisoikeuksien pitää

toteutua jokaisen ihmisen kohdalla. Siihen meitä kaikkia tarvitaan edelleen myös täällä Suomessa.

Amerikkalainen menestyskirjailija John Irwing vieraili viime kevättalvella uusimman kirjansa, *Minä olen monta* julkistamistilaisuudessa. ”Jotkut asiat ottavat vähän pidemmän aikaa muuttuakseen”, totesimme yhdessä. Kuusikymmenluvulla tiesimme muutoksen vievän jonkin aikaa, mutta ei sen uskottu nyt sentään puolta vuosisataa vievän. Olen kuitenkin edelleen optimisti: oikeudenmukaisuus voittaa lopulta. Eniten työtä kansainvälisesti tulee vaatimaan seksuaalioikeuksien hyväksyminen. Ne koskevat jokaista ihmistä. Tyttöjen ja naisten oikeudet ovat maailman väestön enemmistön voimaannuttamista, mikä pelottaa monia.

Seksuaalivähemmistöjen oikeudet liittyvät seksuaalisuuden laajempaan ymmärtämiseen. On hämmästyttävää, että ihmisen olemuksen ydintä koskeva itsemääräämisoikeus on niin vaikea hyväksyä vielä nykyäänkin. Homofobiaa esiintyy edelleen kaikkien valtauskontojen piirissä, mutta muutospaikat ovat vahvistuneet ajan kuluessa. Muutos edellyttää rohkeutta meiltä kaikilta. Toivon, että Sexpon hullun rohkean hauska historia kannustaa yrittämään. Yhteiskunnan muuttaminen ei koskaan ole ollut helppoa, mutta se on ollut ja on edelleen mahdollista.

Kunnioituksella,
Tarja Halonen

Johdannoksi

Tämän historiikin kokoaminen on ollut polveileva matka. Se on vienyt minut uusiin paikkoihin ja tuntemattomille vesille. Olen saanut tutustua mielenkiintoisiin ihmisiin ja seikkailla Sexpon Malminkadun säkkipimeässä kellariarkistossa. Välillä olen joutunut täysin eksyksiin. Harhapoluilta löysin kuitenkin aina mielenkiintoisia tiedonjyviä, jotka taltentuivat historiikin (lukuisiin) raakaversioihin, vaikka eivät tämän teoksen sivuille päätyneetkään.

Sexpon toiminnasta on 45 vuoden edestä materiaalia, mutta historiikin oli tarkoitus olla tiivis katsaus keskeisimmistä asioista. Rajauksia ja uhrauksia oli tehtävä. Niinpä tässä teoksessa on keskitytty kartoittamaan Sexpon mielenkiintoisia alkuvaiheita ja taustoittamaan yhteiskunnallisia syitä järjestön perustamiselle. Koska halusin kuvailla nimenomaan Sexpon menneisyyttä enkä nykypäivää, painotuu historiikin loppuosa 1980–1990-lukujen toimintaan. 2000-lukuakin tosin vilautetaan Sexpon koulutustoiminnan yhteydessä. Historiikki on siitä ovela kirjallisuuden muoto, että se ei ole koskaan valmis, vaan aina täydennystä ja jatkoa vailla.

Ydin Sexpon toiminnassa on mielestäni aina ollut asiallinen neuvonta ja kaikenlaisiin kysymyksiin vastaaminen. Tämä oli Seksuaalipoliittisen yhdistyksen lähtökohta kymmeniä vuosia sitten. Minusta Sexpon työ on tätä edelleenkin: avun antoa kaikille, riippumatta kysyjän iästä, sukupuolesta tai seksuaalisista mieltymyksistä. Olisi mielenkiintoista nähdä, millaisia Sexpon tavoitteet ovat seuraavien 45 vuoden päästä.

Lämmin kiitos kaikille teille, jotka osallistuitte tähän projektiin haastatteluiden tai muiden tiedonantojen kautta.

Erityisen iso hatunnosto historiatoimikunnalle, jonka apu oli minulle matkallani tuiki tärkeää. Kiitos Jukka Kortti, Tuisku Ilmonen, Jussi Nissinen, Tiina Vilponen, Tommi Paalanen ja Laura Kolbe.

Kiitän kannustuksesta myös perhettäni, erityisesti äitiäni, joka on tukenani aina oikeassa paikassa oikeaan aikaan.

Helsingissä lokakuussa 2014
Henriikka Sundell

Sisältö

SEKSUAALIPOLIITTISEN YHDISTYKSEN PERUSTAMISVAIHEET	7
"...ja niinpä Sexpo perustettiin"	7
"Pitää naida ja usein ja kaiken päälle vielä nauttia"	9
MATKA KOHTI SEXPOA	11
Kehittyvä Suomi ja tynnyrissä kasvatetut nuoret	11
Uuden sukupolven vastalause	12
"Mitähän pastorit tekevät vappuna?" Kirkko saa kritiikkiä osakseen	13
"Niillä pillereillä ei olisi tullut tammakaan tiineeksi"	14
"Tuli kiire naimisiin"	15
"Mitä sitä sairasta ihmistä vankilaan pistämään"	17
YHTEISKUNNAN MURROS LUO PUITTEET SEXPOLLE	19
Seksikevät	19
"Tehdään jotain! Pidetään seminaari! Tehdään kirja! Toimintaa!"	21
Yhdistys 9 antaa kipinän Sexpon perustamiselle	23
SEXPON ALKUTAIPALEEN AMMATILLINEN JA YHTEISKUNNALLINEN TYÖ	25
Seksuaalineuvonta-asema – Sexpon kulmakivi	25
"Mitä sä muija luulet voivasi meille enää seksistä saarnata?"	28
Sexpon yhteiskunnallinen työ alkaa	31
Sexpo tuottaa tietoiskuja ja monisteita	34
Risuja ja ruusuja – miten Sexpo otettiin vastaan?	36
SEXPON TOIMINTA 1980–1990-LUVUILLA	38
"Avioseksistä ahdistuneet" ja muut kohderyhmät	38
Sexpossa tapahtuu:	
Coctail Eros sekä Vuoden Valentinot ja Valentinat	40

Katsaus Sexpon projekteihin 1980–1990-luvuilla	44
”Kädestä pitäen” - neuvontaa ja terapiatyötä	47
Yhdistyksestä säätiöksi	49
SEXPON KOULUTUSTOIMINTA	50
Seksologian peruskurssit aloittivat sukupuolielinten rakenteesta	50
1980-luvulla englantilaiset kouluttivat sexpolaisia	53
Sexpon koulutusesitteitä askarreltiin yötä myöten	56
1990-luvulla seksiapuvälineet kulkivat mukana koulutuksissa	58
Sexpo aloittaa oman seksuaalineuvontakoulutuksensa	60
Sexpon koulutukset 2000-luvulla	62
”Pedofiilien hyysääjät”	65
”Tätä meidän pitää tehdä, tämä on hauskaa ja hyvää hommaa.”	66
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	68

”...ja niinpä Sexpo perustettiin”

Seksuaalipoliittisen yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja Leo Hertzberg on muistellut, että järjestön perustamisvaiheessa koko suomalainen yhteiskunta oli pysähtynyt 1930-luvun tai sitä vanhempien näkemysten tasolle. Hertzbergin mielestä sodassa mukana olleen sukupolven suhtautumisesta ilmeni 1960-luvulla monella tavalla, ”ettei ihmisarvolle ja erilaisuudelle annettu suurtakaan arvoa.”¹

Seksuaalipoliittisen yhdistyksen eli Sexpon ensimmäinen perustamiskokous järjestettiin Helsingissä 24.4.1969.² Uuden järjestön toimintaa oli pohdittu jo useammassa suunnittelukokouksessa ja niissä oli myös koottu valmiiksi esitys yhdistyksen säännöistä, joita ensimmäisessä varsinaisessa perustamiskokouksessa käsiteltiin. Sexpoa suunnitteleva ryhmä oli kookas ja monipuolinen: joukkoon kuului pääosin nuoria ja vastavalmistuneita, yhteiskunnallisesti aktiivisia henkilöitä.³ Toinen perustamiskokous järjestettiin syyskuussa 1969 ja sen pöytäkirjan pohjalta hyväksyttiin yhdistysrekisteriin 26.11.1969 Seksuaalipoliittinen Yhd-

tys – Sexualpolitiska Föreningen SEXPO r.y. Uusi järjestö nimettiin seksuaalipoliittiseksi, mikä heijasteli 1960-luvulla vallinnutta uskoa poliittiseen vaikuttamiseen sekä siihen, että uudistukset toteutuvat lainsäädännön kautta.⁴ Sexpo ei kuitenkaan koskaan sitoutunut puoluepolitiikkaan.

Tuore Sexpo määritteli tavoitteensa seuraavasti: tarkoituksena oli toimia

*tasapainoisen ja oikeaan tietoon perustuvan seksuaalilämän edistämiseksi maassamme. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys mm. perustaa seksuaalineaivonta-asemia, harjoittaa tutkimus- ja valistustoimintaa sekä toimii yhteiskunnallisena painostusryhmänä epäkohtien osoittamiseksi ja poistamiseksi ja erityisesti järjestäytyneen seksuaalikasvatuksen ja -valistuksen aikaansaamiseksi yhteiskunnan toimesta.*⁵

Sexpon periaateohjelmassa esiintyy kolme pääasiallista toimintatapaa, joiden kautta päämääriä tavoiteltiin: seksuaalineaivonta, tutkimus- ja valistustyö sekä yhteiskunnallisen painostusryhmän rooli. Tiedon ja neuvonnan tarjoamiseksi Sexpo avasikin oman seksuaalineaivontasemansa Helsinkiin syyskuussa 1969. Valistustyötä pyrittiin toteuttamaan kiertävien luentojen ja kouluvierailuiden kautta sekä tuottamalla erilaisia monisteita ja pamflettimaisia tietoisukuja. Toiminnallaan Sexpo pyrki muuttamaan yhteiskunnassa 1960-luvulla vallinneita epäkohtia, joihin

4 Karkaus-Rikberg 1999, 3.

5 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

1 Leo Hertzberg: Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

2 Hakala 2011, 44.

3 Sexpon suunnitteluryhmään kuuluivat ainakin seuraavat henkilöt: varatuomari Leo Hertzberg, oikeustieteiden kandidaatti Tarja Halonen, sosiaalisihiteeri Helena Lyyra (os. Hankipohja), kirjailija Margaretha Starck, lääkäri Markku Härkönen, opiskelija Marjut Kaarela, Liisa Aura (titteli tuntematon), filosofian kandidaatti Marjatta Kuparinen, filosofian kandidaatti Kimmo Linnilä, ekonomi Matti Ahonen, lääkäri Ylermi Hytönen, filosofian kandidaatti Elina Hytönen, hammaslääkärit Kari ja Helena Ranta sekä lääkäri Sirkka-Liisa Valle. Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

lukeutuivat muun muassa 1) vähäinen tieto ja puutteellinen valistus seksuaalikäytöksissä, kuten ehkäisyyn ja sukupuolitauteihin liittyvissä asioissa; 2) aborttilainsäädäntö, jonka seurauksena laittomien aborttien määrä oli valtaisa; sekä 3) vallitseva seksuaalirikoslainsäädäntö, joka kriminalisoi homoseksuaaliset suhteet.⁶

Yhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Leo Hertzberg.⁷ Osa Sexpon ensimmäisistä perustamiskokouksista järjestettiin Hertzbergin asianajotoimistossa Helsingissä, Säätytalon puistikon tuntumassa. Toisinaan kokoonnuttiin Elina ja Ylermi Hytösen kotona Helsingin Ratakadulla. Tuolloin Hytösten luona kävi paljon vieraita – Elina Hytönen oli neljä vuotta aiemmin perustetun sukupuolten välistä tasa-arvoa ajaneen Yhdistys 9:n jäsen, joten ”ysiläisten” lisäksi Hytösillä tapasivat myös tulevat seppäläiset. Elina Hytönen onkin muistellut, että kiire oli tuohon aikaan kova. Kun olohuoneessa oli kaatunut kumoon kirjahylly, saivat kirjat lojua lattialla pari viikkoa, koska ”kenelläkään ei ollut aikaa siivota niitä.”⁸ Hytönen oli kertonut sattumuksesta huvittuneena toiselle Yhdistys 9:n jäsenelle, Tellervo Koivistolle, joka kirjoitti tapauksesta pakinassaan *Suomen Kuvalehdessä* malliesimerkkinä 1960-luvun radikaaliperheiden kiireisestä elämästä.⁹

Yhdistys 9:n jäsen oli myös Tarja Halonen, joka oli ensimmäisessä vakituudessa työtehtävässään Suomen Ylioppilaskuntien Liiton sosiaalisuhteerinä usein kosketuksissa

6 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

7 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto; Sirkka-Liisa Valle kirjoitti Sexpon sääntöjen luonnoksen kääntöpuolelle listan yhdistyksen ensimmäisistä varsinaisista jäsenistä, joita olivat Leo Hertzberg, Kimmo Linnilä, Marjatta Kuparinen, Ylermi ja Elina Hytönen, Tarja Halonen, sairaanhoitaja Eila Rasia, Marjut Kaarela, Matti Ahonen, Sirkka-Liisa Valle, Helena Lyyra (os. Hankipohja). Valleen Sexpolle toimittamat paperit, Sexpo-säätiön arkisto.

8 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

9 Mickwitz et al. 2008, 191.

Ylioppilaiden Terveystoimintaa (YTHS) toimintaan. Hän muisteli saaneensa työssään henkilökohtaisesti todistaa ongelmia, joita niukka tai puutteellinen tieto seksuaalisuudesta aiheutti opiskelijoiden parissa. Tämä sai hänet liittymään Sexpoa ideoivaan ryhmään:

Kokemukseni siitä, miksi lähdin mukaan Sexpon toimintaan, oli Ylioppilaiden Terveystoimintaa YTHS:n tilanne. Kun keskustelin siellä opiskelijoiden kanssa, halusivat he useimmiten kahta asiaa: mielenterveyspalveluja ja seksuaalivalistusta sekä e-pillereitä. E-pillereitä oli jo 60-luvun alusta saatavissa, mutta niitä saatiin yksityisiltä lääkäreiltä.¹⁰

Halonen toimi myös vuonna 1974 perustetun Seksuaalisen Tasavertaisuus SETAn puheenjohtajana 1980-luvun alussa ja on osallistunut koko uransa ajan keskusteluun ihmisoikeuksista sekä seksuaalipolitiikasta.

Hertzberg on muistellut aikaansa Sexpon perustamisprosessissa seuraavasti:

Ryhmän tarkoitus oli selvittää olisiko aihetta perustaa seksuaalipoliittinen yhdistys. Montaakaan kokousta ei tarvittu ennen kuin oli todettu että yhdistyksen perustaminen oli tarpeen ja niinpä Sexpo perustettiin.¹¹

10 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

11 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

”Pitää naida ja usein ja kaiken päälle vielä nauttia”

Sexpon perustajajäsenistö oli monipuolinen joukko eri alojen edustajia. Innostus uudesta järjestöstä oli mukautempaa ja tunnelma perustamiskokouksissa joskus jopa riehakas. Sexpon tärkeimmiksi tehtäviksi miellettiin asiallinen neuvontatyö, joka ei olisi riippuvaista asiakkaan sukupuolesta, siviilisäädystä tai iästä. Tarkoituksena oli luoda sitoutumaton, kaikki yksilöt huomioon ottava järjestö, mikä vahvistettiin Sexpon ensimmäiseen toimintakertomukseen kirjatuihin periaatteissakin.¹² HYY:n sosiaalisihiteeri ja Sexpon perustajajäsen Helena Lyyra (os. Hankipohja) on muistellut perustamiskokousten tunnelmaa ja omaa huoltaan kaikkien ihmisryhmien huomioimisesta seuraavasti:

Minulla on sellainen mielikuva, että aika ajoin Sexpon kokouksissa puhuttiin seksiasioista vähän siihen sävyyn, että pitää naida ja usein ja kaiken päälle vielä nauttia. Ehdotinkin kokouksien lopussa, ettemme unohtaisi niitä ihmisiä, joiden sukupuolivietti tulee tyydytetyksi vähän vähemmällä. Näilläkin ryhmillä piti olla oikeudet omaan yksilölliseen valintaansa.¹³

Tämä 1960-luvun lopulla esitetty ajatus kaikkien ihmisten oikeudesta toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan kiteyttää myös nykypäivän Sexpon ideologian.

12 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

13 Helena Lyyra, huhtikuu 1999, Moskova. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpon toiminta perustui alussa jäsenien omaan aktiivisuuteen ja intoon. Uuden järjestön talousasioiden hoito oli kuitenkin tehtävä, jota kukaan ei tuntunut haluavan kontrollaan. Erään alustavan suunnittelukokouksen jälkeen muutamat paikalla olleet huomasivat läheisessä ravintolassa tutun kauppatieteilijän, Matti Ahosen, joka perimätiedon mukaan puhuttiin siltä seisomalta hoitamaan tulevan yhdistyksen taloutta. Ahonen lähtikin mukaan toimintaan ja huolehti Sexpon taloudesta monta vuotta.¹⁴ Sama kaava on tuntunut toistuvan useamman sexpolaisen kohdalla – usein järjestöön on tultu hoitamaan lyhytaikaista tehtävää, joka on venynyt vuosien työuraksi.

Sexpo pyrki aktiivisesti julkisuuteen heti toimintansa alkuvaiheessa. Yhdistys halusi näkyvyyttä tiedotusvälineissä ja anoiikin Yleisradiolta ohjelma-aikaa jo ensimmäisen toimintavuotensa aikana seksuaalikeskustelua käsittelevää ohjelmaa varten. Paria vuotta myöhemmin anomukset tuottivat tulosta ja radio-ohjelma ”Sukupuolielämän kirje-laatikko” aloitti lähetykset 1971. Ohjelmassa keskusteltiin seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista ja siellä kuultiin asi-antuntijoina myös sexpolaisia.¹⁵ Esimerkiksi maaliskuussa 1971 psykologi Salli Saari ja filosofian kandidaatti Kimmo Linnilä edustivat Sexpoa keskustelussa sukupuolivalituksen tarpeellisuudesta kouluissa. Aiheesta syntyikin lä-

14 Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

15 Toimintakertomus 1971, Sexpo-säätiön arkisto.

hetyksessä napakka väittely. Osa keskustelijoista pelkäsi pienten lasten kiihottuvan sukupuolivalistuksen myötä ja näin astuvan liian aikaisin aikuisten maailmaan, sexpolaiset puolestaan korostivat asiallisen tiedon tärkeyttä.¹⁶

Alkuvaiheessa yhdistyksellä ei ollut lainkaan omaa pääomaa, vaan toiminta rahoitettiin lähinnä jäsenmaksujen, neuvonta-aseman vastaanottomaksujen sekä kondomien ja kirjamyynnin avulla. Vapaaehtoistyötä tehtiin paljon. Ulkopuolisen rahoituksen tarve oli suuri ja taloudellista tukea haettiin Raha-automaattiyhdistykseltä heti vuoden 1970 alussa.¹⁷ Sexpon puheenjohtajaksi Hertzbergin jälkeen valittu Ylermi Hytönen ahersi RAY:n anomusta taloudenhoitaja Matti Ahosen kanssa aamuyön tunneille saakka.

16 Radiokeskustelu *Tarvitaanko sukupuolivalistusta?* Sukupuolielämän kirjelaatikko 9.3.1971, Elävä arkisto.

17 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

Aamulla hakemus toimitettiin RAY:n edustajalle Kruununhakaan, jossa sexpolaisille kuitenkin esitettiin tiukat vaatimukset: yhdistyksellä oli oltava takanaan ainakin yksi täysi tilivuosi, ennen kuin tukea oli mahdollista saada.¹⁸ Seuraavana vuonna 1971 palattiin uuden hakemuksen kera RAY:n toimistolle ja tällä kertaa rahoitus järjestyikin. RAY on osaltaan mahdollistanut Sexpon toiminnan tästä asti.

Sexpon alkuvaiheet olivat vauhdikkaita ja innostuksen sävyttämiä, mutta kuinka järjestön perustamiseen oikein päädyttiin? Mikä oli se kehityskulku, joka lopulta johti seksuaalivalistusta ja -oikeuksia vaativan yhdistyksen perustamiskokouksiin vuonna 1969?

18 Karkaus-Rikberg 1999, 2.

Kehittyvä Suomi ja tynnyrissä kasvatetut nuoret

Suomalaisen 1960-luvun juuret löytyvät sotien jälkeisestä jälleenrakennusvaiheesta. Kotiutuneiden sotilaiden kunnouttaminen, Karjalasta evakoidun väestön asuttaminen ja monet muut käytännön tehtävät veivät huomion tasa-arvokysymyksistä, ihmissuhteista sekä seksuaalisuudesta. Toisaalta maan taloudellinen kehitys oli nopeaa, sillä Suomen tuotantokoneisto oli säilynyt melko hyvin verrattuna muihin sotaan käyneisiin maihin Euroopassa.¹⁹ Tarja Halonen on muistellut aikakauden asenteita seksuaalisuutta kohtaan ja verrannut suomalaisen sodanjälkeisen yhteiskunnan tilannetta kehitysmaissa nähtäviin olosuhteisiin:

...Se ajattelun suoraviivaisuus muistutti ehkä tämän päivän kehitysmaiden ihmisten toimintaa. Oli köyhää, piti rakentaa maata ja oli kaikenlaisia isoja ongelmia. Siinä seksi jäi sellaiseksi yksilöiden ja perheen sisäiseksi asiaksi kaikkine vääryyksineenkin.²⁰

Yhteiskunnan elinolot vakautuivat vuosien myötä. Suomessa käynnistyi 1950-luvulla rakennemuutos, joka oli eurooppalaisessa mittakaavassa melko nopea prosessi.²¹ Kulutustavaroiden säännöstely hellitti ja markkinat avautuivat.²² Sotien jälkeinen maa-alueiden uudelleenjako oli synnyttänyt lukuisia vähätuottoisia pientiloja. Näiden tilojen kannattamattomuus ja talouden rakennemuutos aloittivat osaltaan varsinkin nuoren väestön suuren muut-

toliikkeen maalta kaupunkeihin. Niissä nuoria houkutelivat paitsi vapaa-aika, myös monipuolisemmat työ- ja opiskelumahdollisuudet.²³ Aiempaa vapaampi elämäntyyli lisäsi seksuaalisuhteiden määrää, todettiin Lääketieteen kandidaattiseurauksen lehti *Medisiinarissa* 1965:

Lienee helposti käsitettävissä, että entistä suurempi henkilökohtainen vapaus, kaupunkilaistuminen, sekularisoituminen ja toisaalta kirkon ymmärtäväisempi kanta tulevat vapauttamaan sukupuolielämää.²⁴

Seksuaalisuhteiden solmiminen oli siis aiempaa helpompaa, mutta seksiasioista kaivattiin silti erityisesti nuorten parissa edelleen tietoa. Helena Lyyra on muistellut vallinnutta tiedonjanoa:

Seksuaaliseen vapauteen ja seksiasioitten hallintaan oli nuorilla kova kaipuu, mutta siitä tiedettiin yleisesti vähän. Sexpon porukan ikäluokka oli minusta sitä viimeistä sukupolvea, joka oli lähtenyt aikuisten maailmaan riittämättömän sukupuolivalistuksen kanssa. Oppikoulun aikana tytöille ja pojille annettiin tunti eri ryhmissä ”seksivalistusta.” En tiedä, mitä pojille puhuttiin. Meille tytöille kerrottiin enimmäkseen kuukautisten hoidosta. Samanlaisia tynnyrissä kasvatettuja nuoria oli vaikka miten paljon.²⁵

19 Kortti 2007, 85.

20 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

21 Meinander 2010, 220.

22 Peltonen et al. 2003, 114.

23 Kortti 2007, 81; Meinander 2010, 229.

24 *Medisiinari* 4/1965, pääkirjoitus.

25 Helena Lyyra, huhtikuu 1999, Moskova. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

Uuden sukupolven vastalause

Suuri määrä samaan ikäluokkaan kuuluvia nuoria kohtasi opiskelun ja työn merkeissä kaupungeissa. Syntyi uskoa vaikuttamismahdollisuuksiin ja yhteiseen tulevaisuuteen. Tietoisuus samaan sukupolveen kuulumisesta loi nuorten joukkoon yhteisöllisyyden tuntua, joka alkoi korvata perinteistä sääty- ja luokkaidentiteettiä.²⁶ Nuorilla aikuisilla, erityisesti korkeakouluopiskelijoilla, olikin merkittävä rooli niissä murroksissa ja uudistuskeskusteluissa, joita käytiin 1960-luvulla sekä Suomessa että ulkomailla.²⁷ Nuoret, joilla oli vanhempiinsa verrattuna käytössään enemmän resursseja ja mahdollisuuksia, halusivat tehdä selvän pesäeron edelliseen sukupolveen. Tämä pyrkimys tuotiin esiin myös 1960-luvun opiskelijaväestön äänitorven *Ylioppilaslehden* vappunumerossa vuonna 1965: siinä toimittaja totesi, että

*Kevät on 60-luvulla uuden sukupolven vastalause 1930-luvun syksyä vastaan. Kevät on elämän merkki. Voisin väittää että elämä - - keksittiin vasta 1930-luvun jälkeen.*²⁸

Erityisesti ihmissuhteisiin, sukupuolirooleihin ja seksuaalisuuteen liittyvät teemat jylläsivät yhteiskunnallisessa keskustelussa 1960-luvulla enemmän tai vähemmän näkyvästi. Erityisen kuumaksi keskustelu leimahti vuosikymmenen puolivälissä. Suomessa ei käytännössä ollut tehokasta, kaikille saatavilla olevaa ehkäisy- ja seksuaalineuvontaa, sillä tieto ehkäisyvälineistä suunnattiin lähinnä aviopareille. Nuorten ja naimattomien oli hankalaa saada asiallista

tietoa seksuaalisuudesta.²⁹ Muitakin epäkohtia esiintyi: raskauden keskeytys oli erittäin rajoitettua ja homoseksuaalien asema oli vallitsevan rikoslainsäädännön vuoksi turvaton. Huoli yhteiskunnallisen keskustelun ja tiedon puutteesta tuotiinkin ilmi *Medisiinari*-lehdessä ja samalla kiteytettiin toive muutoksesta:

*Olisi hyvä, jos asioista voitaisiin enemmän keskustella. Olisi hyvä, jollei ihmisten turhaan täytyisi kysyä miksi. Julkisen moraalin ja vallitsevan käytännön ero tuntuu pelottavan suurelta.*³⁰

Naisten astumisella opiskelijaelämään 1950–1960-luvuilla oli merkittävä vaikutus seksuaalikeskustelun esille tuomiseen julkisessa keskustelussa. Jo vuonna 1960 yli puolet Helsingin yliopiston opiskelijoista oli naisia, tosin huomattava osa keskeytti opintonsa avioliiton solmimisen tai perheenisäyksen vuoksi.³¹ Naisopiskelijoiden joukossa alkoikin hiljalleen esiintyä pohdintaa perheen ja opintojen yhdistämisestä, naisten asemasta työelämässä sekä perhesuunnittelun tarpeesta. Lasten saaminen keskeytti usein opinnot, sillä päivähoitopaikkoja oli rajoitetusti. Eliina Hytönen on muistellut, että ”koulutetuista ihmisistä tuli vastentahtoisia kotirouvia.”³² Runsaasti keskusteltiin vaikeuksista yhdistää kolme koulutetulta naiselta perinteisesti odotettua toimenkuvaa: kodinhoitajan, äidin ja virkanaisen roolit.³³

29 Keski-Petäjä 2012, 56.

30 *Medisiinari* 4/1965, pääkirjoitus.

31 Mickwitz et al. 2008, 15.

32 Eliina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

33 Kolbe 1996, 216.

26 Kolbe 1996, 10.

27 Lennerhed 1994, 9.

28 *Ylioppilaslehti* 15/23.4.1965, Kai Linnilä, pääkirjoitus.

”Mitähän pastorit tekevät vappuna?” Kirkko saa kritiikkiä osakseen

Kirkon katsottiin osaltaan pitävän yllä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa varoittavaa asennetta seksuaalisuutta kohtaan, sillä se korosti usein seksin kuuluvan vain avioliittoon. Myös joidenkin kirkon edustajien nuiva suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin ärsytti.³⁴ Vallitseva lainsäädäntö pohjautui monilta osin kristillisiin moraaliarvoihin ja kirkko olikin näkyvä yhteiskunnallinen auktoriteetti. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa ylioppilaspastori oli pitkään ollut vastuussa opiskelijoiden mielenterveys-työstä ja toiminut myös asiantuntijana seksuaalisuuteen sekä ihmissuhteisiin liittyvissä kysymyksissä.³⁵

Kirkon vahva rooli yhteiskunnassa sai osakseen kärkevää kritiikkiä 1960-luvulla. Vuonna 1964 ilmestyi kirjailija Hannu Salaman romaani *Juhannustanssit*, jonka rohkeat kuvaukset maaseudun juhannusjuhlilla harrastetuista seksisuhteista ja ryypäimisestä nostattivat aika kohun. Teoksessa myös pilailtiin kirkon kustannuksella: eräs romaanin juopunut henkilö purki pettymystään rakkaudessa pitämällä ivallisen pilkkasaarnan. *Juhannustansseja* syytettiin muun muassa jumalanpilkasta ja sen kirjoittajaa uhattiin vankeusrangaistuksella. Romaanin myötä keskustelu kirkon auktoriteettiasemasta nousi yhä päivänpolttavammaksi aiheeksi. Muun muassa *Ylioppilaslehti* lietsoi tätä keskustelua julkaisemalla 1964 pakinan otsikolla ”Ja tapahtui niinä päivinä.” Tekstissä lehden pakinoitsija *Johnny Walker* (Pekka Haukinen) kertoi noppapelistään Pietarin ja Jeesuksen kanssa. *Getsemane*-pakinaksi kutsuttu kirjoitus sai raivos-

tuneen vastaanoton, mutta sille löytyi myös runsaasti puolustajia, kuten oli löytynyt *Juhannustansseillekin*.³⁶

1960-luvulla kirkon perinteistä asemaa alettiin siis kyseenalaistaa. Monet kokivat kirkon hidastavan ennakkoluulottomampien ja avoimempien seksuaaliasenteiden leviämistä yhteiskunnassa.³⁷ Erityisesti nuori, opiskeleva väestö ärsyyntyi uskonnollisen auktoriteetin asemasta väestön ylimmäisenä valvojana, ja jälleen *Ylioppilaslehdessä* ilakoitiin aiheella. Nimimerkki *Sebastian* (Hannu Taanila) kirjoitti lehdessä vapun riemuista piikitellen pastoreita ja kuvailen samalla elävästi vallinnutta ilmapiiriä:

*Vappu on kaikkien repivien ja epämääräisten ainesten, kommunistien, ylioppilaiden, kaikkien aikamme sairaiden ihmisten terve juhla keskellä rikkinäistä aikaamme, eikä yksikään pastori ole tyrkyttämässä apuaan aikamme sairaalle ihmiselle. Mitähän pastorit tekevät vappuna?*³⁸

34 Mickwitz et al. 2008, 22–23.

35 Kolbe 1996, 206, 227.

36 Kortti 2013, 300.

37 Ullerstam 1968, Claes Andersson: Johdanto, 6.

38 *Ylioppilaslehti* 15/23.4.1965, Sebastian: *Kansanrintaman vuosipäivä*.

”Niillä pillereillä ei olisi tullut tammakaan tiineeksi”

Kun suuri määrä opiskeluikäisiä nuoria kohtasi toisensa kaupungeissa, esiin alkoi pulpahdella ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä. Virallisten auktoriteettien kolme kovaa k:ta – kirkko, koulu ja kasvattajat – antoivat hienovaraisesti ymmärtää kihlautumisen ja avioliiton olevan ”niitä oikeita” väyliä seksielämän aloittamiselle. Parisuhteen virallistamisesta seurasi usein perheenlisäystä viimeistään parin vuoden kuluessa, sillä tieto ehkäisykeinoista oli vähäistä ja välineiden hankkiminen melko hankalaa.³⁹ Helena Lyyra joutui työssään HYY:n sosiaalisihtheerinä usein koskeuksiin opiskelijoiden kysymysten ja tiedon puutteen kanssa. Hän kuitenkin koki ehkäisyasioissa tapahtuneen jonkinlaista edistystä, kun Domus Academican opiskelija-asuntolaan asennettiin kondomiautomaatti. Lyyra muistelee:

*Domus toimi siihen aikaan kesällä hotellina ja lukukausi-
en aikana opiskelija-asuntolana. Minun näkökulmastani
kesävieraat olivat enimmäkseen vanhoja amerikkalaisia
pariskuntia ja tätejä. Näitä ikäloppuja ulkomaalaisia var-
ten asennettiin Domuksen seinälle kondomiautomaatti.
Kun nuoret ja viriilit opiskelijat palasivat syksyllä Dom-
maan, otettiin automaatti pois. Tämän epäkohdan kans-
sa ottelin monta kuukautta. Vihdoin automaatti sai olla
vuoden ympäri Domuksen seinällä.⁴⁰*

Askel vapaamman seksuaalielämän suuntaan otettiin uusi-
en ehkäisy menetelmien kehittyessä ja tullessa markkinoille

1960-luvun alussa. Kierukka ja ehkäisy pillerit vapauttivat ihmisi-
ä ei-toivotun raskauden pelosta.⁴¹ Halonen tosin muistut-
taa, että ehkäisy pillereitä saatiin tuolloin lähinnä yksityisiltä
lääkäreiltä ja niitä myönnettiin melko vapaasti vain henki-
löille, joilla oli vakiintunut parisuhde. Ensimmäiset mark-
kinoille tulleet ehkäisy pillerit olivat vahvoja valmisteita ja
aiheuttivat toisinaan sivuvaikutuksia. Halonen kertookin
usein todenneensa pillereiden olleen niin vahvoja, ”ettei
niillä olisi tullut tammakaan tiineeksi.”⁴²

Tehokkaiden ehkäisyvalmisteiden avulla saatiin periaattees-
sa kitkettyä pelkoa ei-toivotuista raskauksista, mutta niitä
sattui silti usein. Lyyran muiston kondomiautomaateista voi
nähdä kuvauksena haparoivasta seksuaalipolitiikasta: auto-
maatit asennettiin, mutta niitä ei haluttu ensin jättää villin
nuorison ulottuville. Nuoren väestön parissa tieto ehkäisy-
stä oli huolestuttavan vähäistä, mutta myös aikuisten parissa
esiintyi tietämättömyyttä.⁴³ Esimerkiksi Väestöliiton Tam-
pereen sosiaalineuvolassa vuonna 1968 asioineiden nais-
ten ehkäisy tietämys vaihteli suuresti. Kondomi oli heidän
parissaan suosituin ehkäisyväline, mutta toiseksi tunnetuin
keino oli edelleen epäluotettava keskeytetty yhdyntä. Oman
ryhmänsä muodostivat myös ne, jotka eivät käyttäneet min-
käänlaista ehkäisyä vakituisessa seksuaalisuhteessaan – näi-
tä oli jopa 21 % neuvolan 395 asiakkaasta. Haluttomuuteen
käyttää ehkäisyä on voinut vaikuttaa paitsi tiedon puute,
myös ehkäisyvälineiden kallis hinta.⁴⁴

39 Kolbe 1996, 229.

40 Helena Lyyra, huhtikuu 1999, Moskova. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

41 Nurmi 2000, 41.

42 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

43 Mickwitz et al. 2008, 22.

44 Keski-Petäjä 2012, 112–113, 114.

”Tuli kiire naimisiin”

Puutteellisen tiedon vuoksi epätoivotut raskaudet olivat melko yleisiä. Vahingon sattuessa paine avoitumiseen oli kova. Ennen raskauden selvää näkymistä pariskunnan oli parasta mennä vauhdilla naimisiin tai ainakin kihloihin, jotta välttyttäisiin julkiselta häpeältä. Usein käytettiin ilmaisua ”tuli kiire naimisiin”, kun kuvailtiin yllättävän raskauden aiheuttamia tilanteita.⁴⁵ Neuvoloissa asioivia naimattomia, raskaana olevia naisia saatettiin vakavasti kehottaa avoitumaan lapsen isän kanssa, vaikka naiset olisivatkin kertoneet, etteivät halunneet naimisiin.⁴⁶ Raskauden seuraukset jäivät Tarja Halosen muistoissa usein äidin kannettavaksi.⁴⁷ Helena Lyyra puolestaan muisteli: ”mikäli tyttö tuli raskaaksi opiskeluaikanaan, oli koulu jätettävä.”⁴⁸

Leo Hertzberg on muistellut nähneensä juristin työssään, millaiseen tulokseen tiukka aborttilainsäädäntö johti. Oli syntynyt epävirallinen puoskareiden ammattikunta, joka suoritti laittomia raskauden keskeytyksiä, usein ilman minkäänlaista lääketieteellistä koulutusta.⁴⁹ Huonosti toimitettu abortti saattoi johtaa vakaviin vammoihin, tulehduksiin ja myöhempään lapsettomuuteen, henkisesti vaurioista puhumattakaan.⁵⁰ Halosen mukaan abortin suorittajia oli aikanaan löydettävissä parempia ja kehnompia:

45 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 22.5.2014.

46 Keski-Petäjä 2012, 99.

47 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

48 Helena Lyyra, huhtikuu 1999, Moskova. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

49 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

50 Mickwitz et al, 2008, 131.

taitamattomasta raskauden keskeytyksestä seurasi kuitenkin usein kipuja sekä ruumiinvammoja, jopa kuolemantapauksia.⁵¹

Suomen laissa oli tiukat rajoitteet abortin saamiseksi, mutta lääkärinkunnan keskuudessa vallitsi eripuraa siitä, millaisissa olosuhteissa ja minkälaisen syiden perusteella raskaus voitiin keskeyttää.⁵² Aikalaiset kritisoivat eroa lainsäädännön ja käytännön välillä kovin sanoin.⁵³ Laittomia abortteja arvioitiin 1960-luvulla suoritettavan 18 000–27 000 vuodessa.⁵⁴ Niihin liittyviä oikeudenkäyntejä pidettiin Hertzbergin mukaan esimerkiksi Helsingissä vuosittain. Syytettyinä olivat abortin suorittajan sekä tämän mahdollisen apulaisen lisäksi usein naiset, jotka olivat hakeutuneet toimenpiteeseen. Oikeuden eteen päätyivät myös seurustelukumppanit, mikäli nämä olivat osallistuneet puoskarin palkkion suorittamiseen tai esimerkiksi osoitteen hankkimiseen.⁵⁵ Laittomien aborttien suuri määrä huolestutti ihmisiä ja asiasta käytiin vilkasta keskustelua. Esimerkiksi Yhdistys 9:n kustantamassa kirjassa *Sukupuoleton Suomi* jyrähdettiin vuonna 1966, että avioton nainen tai lukuisiin raskauksiinsa uupunut äiti joutui aivan liian usein turvautumaan ymmärtävän vanhan vaimon apuun,

51 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

52 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

53 Taipale et al. 1966, 71.

54 Nurmi 2000, 41.

55 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

joka suoritti operaationsa ”ruosteista rautalankaa kyretti-
nä käyttäen.”⁵⁶

Tarja Halonen muistelee, että laittomien aborttien suuri määrä loi 1960-luvulla syvää epäluuloa lääkärikunnan keskuuteen. Mistä tiedettiin, oliko keskenmenon taustalla niin kutsuttu luonnollinen syy vai laitton toimenpide? Juristin työssään Halonen muistaa törmänneensä usein Hertzbergin tavoin ikäviin seurauksiin, joita tiukka aborttilaki aiheutti.

*Liian tiukan aborttilainsäädännön haitat olivat kahden-
suuntaisia. Ensinnäkin se aiheutti ei-toivottuja lapsia.
Ja tämä vaikutti lapsen elämään kielteisesti. Toiseksi
se näytti vaikuttavan lääkärikuntaan – tai oikeastaan
koko terveydenhoitohenkilökuntaan siten, että he hel-
posti pitivät kaikkia raskauden keskeytymisiä itse ai-
heutettuina eli siis laittomina ja kohtelivat naisia sen
mukaisesti.*⁵⁷

Vallitseva laki aiheutti epäluuloa ja pelkoa. Aborttilainsäädännön muuttaminen olikin keskeinen tavoite 1960-luvun liikehdinnässä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Muu-

56 Taipale et al. 1966, 52.

57 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

tos lakiin saatiin kesällä 1970 pitkän prosessin päätteeksi. Sexpo oli tällöin toiminut jo vuoden verran ja osallistunut myös keskusteluun lain uudistamisesta. Seksuaalineuvonta-
asemalla toteutettiin maaliskuun ja huhtikuun 1970 aikana projekti, jossa kerättiin haastatteluita abortin kokeneilta ja sitä hakeneilta naisilta. Vastauksia saapui myös kirjeitse sekä puhelimitse näiden kuukausien aikana yli 300 kappaletta.⁵⁸ Aineistoa koottiin *Ylioppilaslehden* toimituksessa työskennelleen ja Yhdistys 9 kuuluneen valtiotieteiden kandidaatti Ritva-Liisa Sumun (os. Ahmavaara) johdolla.⁵⁹ Sexpon neuvonta-
asemalla kerätty materiaali työstettiin *Abortti*-nimiseksi kirjaksi, joka julkaistiin Tammen kustantamana loppuvuoden 1970 aikana.⁶⁰ Halonen kuului kirjan toimituskuntaan ja osallistui asemalla materiaalin kokoamiseen. Hän muistelee tarinoiden olleen pai-
koitellen hyvinkin riipaisevia.

*Aborttitutkimuksen haastatteluissa kävi myös ilmi, että eräät lääkärit suorittivat keskenmenon jälkeisen kaavinnan ilman kivunlievitystä. He tekivät sen tahallaan, ”niin että sen muistaisi seuraavan kerran, kun tekee miestä mieli.” Se oli kamalaa kuultavaa.*⁶¹

58 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

59 Kortti 2013, 314.

60 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

61 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

”Mitä sitä sairasta ihmistä vankilaan pistämään”

Asiallisen seksuaalivalistuksen puute ja laittomien aborttien suuri määrä eivät olleet ainoita keskustelua herättäneitä aiheita 1960-luvulla. Myös homoseksuaalisuus sekä homoseksuaalien turvaton asema olivat runsaasti esillä. Erityisen vilkkaasti aihetta käsiteltiin vuosikymmenen puolivälissä. Suomessa homoseksuaalisista suhteista säädettiin rangaistus yhä vuoden 1889 rikoslain mukaisesti. Pykälässä ”luvattomasta sekaannuksesta ja muusta haurudesta” määrättiin seksisuhteesta samaa sukupuolta olevaan henkilöön enintään kaksi vuotta ehdotonta vankeutta kummallekin osapuolelle.⁶² Rangaistuksen uhka pakotti ihmiset piilottelemaan todellista identiteettiään, salailemaan suhteitaan ja elämään ahdistavaa kaksoiselämää. Homoseksuaali saattoi joutua kumppaninsa tai silminnäkijän kiristämäksi, kuten usein tapahtuikin. Tutuissa piireissä voitiin omasta seksuaalisesta suuntautumisesta puhua melko vapaastikin, mutta ilmassa leijui silti pelko kiristyksestä.⁶³ Myös julkisen häpeän pelko sekä riski työpaikan tai asunnon menetykseen olivat todellisuutta monelle. Pelkkä epäily homoseksuaalisuudesta riitti usein tahraamaan maineen.⁶⁴ Homoseksuaalien tasavertaista asemaa yhteiskunnassa edistänyt ja Sexpossakin vaikuttanut aktivisti Veli-Pekka Hämäläinen muistelee monen homoseksuaalin kärsineen 1960–1970-luvuilla yksinäisyydestä sekä ahdistuksesta ja toteaa, että suhteet vanhempiin olivat usein hyvin ongelmallisia.⁶⁵

Yleinen suhtautuminen homoseksuaalisuuteen vaihteli. Erityisesti maaseudulla asennoitumista homoseksuaaleihin ja lesboihin leimasi hiljaisuus: homoseksuaalisuutta ei

62 Suomen Suuriruhtinaanmaan rikoslaki 19.12.1889. Luettu 12.8.2014. <http://goo.gl/thphyP>

63 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

64 Taipale et al. 1966, 163.

65 Veli-Pekka Hämäläisen haastattelu 4.3.2013.

avoimesti hyväksyty, mutta seksuaalista suuntautumista ei välttämättä nähty kovin merkityksellisenä yhteisön arjen kannalta. ”Se nyt voan on semmonen ja sillä hyvä”, kuten Jan Löfströmin tutkimuksessa todetaan.⁶⁶ Mielenkiintoisen piirre suhtautumisessa seksuaalivähemmistöihin oli naisten puuttuminen julkisesta keskustelusta. Ongelmaksi koettiin yleensä vain miesten homoseksuaalisuus; naisten lesbosuhteista vaiettiin.⁶⁷

Aggressiivisiakin asenteita esiintyi. Vaikka oma suhtautuminen homoseksuaaleihin olisikin ollut salliva, teki muiden nuiva asenne monelle suvaitsevaisuuden osoittamisesta hankalaa. Tiedotusvälineet toivat seksuaalivähemmistöjä julkiseen tietoisuuteen, mutta lietsoivat myös omalta osaltaan homokammaa. Esimerkiksi *Ilta-Sanomien* 1966 julkaisema skandaalinkäryinen reportaasi *Homopesä paljastettu!* kuvaili homoseksuaalien saalistavan pahaa-aavistamattomia poikia Helsingissä. Uutisointi herätti kuitenkin myös vastarintaa ja muu lehdistö, esimerkiksi *Hufvuds-tadsbladet*, paheksui reportaasia julkisesti. Kyseisessä lehdessä julkaistiin pian *Homopesä*-skandaalin jälkeen adressi, jossa tunnetut kulttuurivaikuttajat vaativat homoseksuaalisuuden laillistamista ja tuomitsivat *Ilta-Sanomien* uutisen. Yksi adressin allekirjoittaneista oli Porvoon piispa John Vikström. Kirkon edustajien keskuudessa esiintyi siis eriäviä näkemyksiä homoseksuaalisuudesta. Ajat ja asenteet olivat muuttumassa.⁶⁸

Keskustelu homoseksuaalisuuden laillistamisesta kävi kuumana 1960-luvulla. Dekriminalisointia perusteltiin kansainvälisillä tieteellisillä tutkimuksilla. Eräs tärkeimmistä homoseksuaalisuuden dekriminallisoinnin argumenteista

66 Löfström 1999, 109, 117.

67 Hakala 2011, 57.

68 Pirttijärvi 2011, 20.

oli yhdysvaltalaisen Alfred C. Kinseyn tutkimus⁶⁹, jossa todettiin miesten homoseksuaalisen käyttäytymisen olevan niin yleistä kaikissa kansanryhmissä ja yhteiskuntaluokissa, että sen määrittely epänormaaliksi luonnottomuudeksi oli kerta kaikkiaan mahdotonta.⁷⁰

Pitkän julkisen debatin, kansalaisaktivismin ja komiteatyöskentelyn tuloksena homoseksuaalisuus poistui rikoslainsäädännöstä vuonna 1971. Muissa pohjoismaissa kehitys seksuaalioikeuksissa oli tapahtunut jo kymmeniä vuosia aiemmin: esimerkiksi Tanskassa homoseksuaaliset suhteet oli dekriminisoitu jo 1930. Suomen pelättiin jäävän naapurimaiden kelkasta.⁷¹ Esimerkiksi *Medisiinarissa* oli kritisoitu keväällä 1965 ankarasti Suomen seksuaalilainsäädäntöä, jonka nähtiin torjuvan seksuaalinen vapaus yhteiskunnassa. Eräässä artikkelissa pohdittiin perusteita homoseksuaalisuuden kriminalisoinnille:

*Voi kysyä ketä tällä kriminalisoinnilla suojataan silloin kun kysymyksessä on kahden täysi-ikäisen vapaaehtoinen teko. - - Ruotsissa on vastaava säännös poistettu vuonna 1944. Suomessa katsotaan vuonna 1965, että erilaisuus seksuaalisessa käyttäytymisessä on vakava rikos.*⁷²

Ruotsi oli siis Suomea edellä rikoslainsäädännössään. Homoseksuaalisten suhteiden suojaikärajat olivat kuitenkin huomattavasti heterosuhteita korkeammat, joten täysin samalla viivalla eivät ihmiset Ruotsissakaan seisseet. Korkeat ikäraajat antoivat monien mielestä Ruotsin viranomaisille tekosyyän homoseksuaalien varjostamiseen.⁷³ Lainmuutosta ja homoseksuaalisuuden ikärajoja pohdittaessa oli Ruotsin lainsäädännöllä suomalaisten päätöksille

69 Kinseyn tutkimus valmistui 1948 nimellä *Sexual Behavior in the Human Male*.

70 Ståhlström 1997, 286.

71 Hakala 2011, 62–64, 71, 82.

72 *Medisiinari* 4/1965, Timo Vuortama: *Sukupuolikuria ja säädyllisyyttä*.

73 Lennerhed 1994, 158–159.

tärkeä merkitys. Suomen uuteen lakiin vakiintuivat samat ikäraajat kuin naapurimaassakin, 18 ja 21 vuotta.⁷⁴

Lainsäädännön uudistuttua ei saavutettu vielä kaikkea. Vaikka homoseksuaaliset suhteet lakkasivatkin olemasta rikos, lisättiin uudistettuun lainsäädäntöön niin kutsuttu kehotuskielto. Sillä kiellettiin julkinen kehottaminen sekä rohkaiseminen seksuaaliseen kanssakäymiseen samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa.⁷⁵

Kehotuskielto oli raskas pettymys niille, jotka olivat toivoneet lainsäädännön muuttuvan viimein sukupuolineutraaliksi. Lakivaliokunta kuitenkin painotti, ettei kehotuskielto saanut estää asiallisen tiedon ja valistuksen levittämistä, mikä oli hyödyllistä myös Sexpon neuvontatoimintaa ajatellen. Veli-Pekka Hämäläinen mielestä kehotuskiellolla ei ollut aikanaan kovin suurta merkitystä:

*Se kehotuskieltopykälä sai minusta ihan liikaa julkisuutta. En muista yhtäkään tapausta, jossa sitä pykälää olisi käytetty. Ei se kehotuskielto ollut minusta mikään ongelma. Se oli enemmän tällainen symboli, että saatiin kristityt äänestämään lakimuutoksen puolesta.*⁷⁶

Rikosmäärittelyn poistuttua homoseksuaalisuutta alettiin yhä enemmän tulkita tahattomaksi kehityshäiriöksi ja sairaudeksi. Negatiivinen leima siis säilyi, kun siirryttiin korostamaan homoseksuaalisuuden luonnetta sairautena. Tarja Halonen muisteli ihmisten asenteita:

*Arkipäivän suhtautuminen oli, ettei homoja pidetty rikollisina. Lakia pidettiin vanhanaikaisena. Mutta kyllä sitä homoutta pidettiin vähän sairautena tai ainakin syntinä. Todettiin jotenkin siihen tapaan, että "mitä sitä sairasta ihmistä vankilaan pistämään."*⁷⁷

74 Lennerhed 1994, 159.

75 Ståhlström 1997, 372.

76 Veli-Pekka Hämäläisen haastattelu 4.3.2013.

77 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

Seksikevät

On mahdotonta puhua yhteiskunnassa vallinneiden asenteiden muutoksista ja seksuaalivalistuksen kehityksestä ottamatta esille vuoden 1965 ”seksikevättä.” Tämän kevään aikana esiin lävätettiin kokonaisuudessaan se pinnan alla muhinut tyytymättömyys, jota tunnettiin seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten väistelyä, ahtaita sukupuolirooleja, seksuaalivähemmistöjen oikeuksia sekä vallitsevan lainsäädännön ankaruutta kohtaan. Keskustelua näissä aiheissa johti nuori, koulutettu väestö, joka hyödynsi kannanotoissaan opiskelijoiden lukemia lehtiä. Sekä *Ylioppilaslehti* että *Medisiinari* julkaisivat keväällä 1965 seksuaalisuutta käsittelevät numerot, jotka herättivät runsaasti huomiota.

Keskustelu perinteisistä sukupuolirooleista ja seksuaalisuudesta rantautui Suomeen Ruotsista kirjallisuuden, uutisten ja muiden väylien kautta. Ruotsin tiedotusvälineissä oli käsitelty aktiivisesti seksuaalisuuteen liittyviä aiheita vuosina 1965–1966 ja esitetyt kannanotot levisivät pian Suomeenkin.⁷⁸ Keskustelu sukupuolirooleista toi esiin seksuaalisuuteen liittyvät epäkohdat, kuten ehkäisyneuvonnan tilanteen, aborttilainsäädännön ja seksuaalivähemmistöjen aseman. Kiivain debatti näistä aiheista ajoittuu vuosiin 1964–1966 sekä Suomessa että Ruotsissa.⁷⁹

Ylioppilaslehden ja *Medisiinarin* seksinumerot sisälsivät mielipidekirjoituksia, eroottisia runoja ja piirroksia. Lisäksi lehdissä ilmestyi kirja-arvosteluja, esimerkiksi Hannu Salaman romaanista *Juhannustanssit* sekä artikkeleita homo-

seksuaalisuudesta. Erityisen kiivasta keskustelua lehdissä käytiin Ruotsissa vuonna 1964 ilmestyneestä kohuteoksesta *De Erotiska Minoriteter* (suom. *Sukupuoliset vähemmistöt* 1968), jonka oli kirjoittanut lääkäri Lars Ullerstam. Kirjassa kuvailtiin monipuolisesti erilaisia seksuaalivähemmistöjä ja vaadittiin kaikille heteroseksuaalisista normeista poikkeaville oikeutta toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan.⁸⁰ Ullerstamin kirja sai radikaaleine ajatuksineen myrskyisän vastaanoton sekä kotimaassaan että Suomessa. *Ylioppilaslehdessä* psykiatri Klaus W. Karlsson kyseenalaisti Ullerstamin ammattitaidon ja ihmetteli, miksi yhteiskunnan tulisi rohkaista seksuaalivähemmistöjen parissa nähtäviä kypsyttämättömiä käyttäytymismuotoja. Hän kuitenkin myös kehuu kirjaa hyväksi keskustelun avaajaksi:

...koska meillä viimeksi joku on uskaltanut hyökätä suu vaahdossa valtionkirkkoa, papistoa, kristinuskoo tai muita ”isien perintöjä” vastaan? - - Meikäläinen debatti latistuu usein sen vuoksi, että keskustelijat pyrkivät kaikki olemaan ”mahdollisimman objektiivisia ja rauhallisia.”⁸¹

Avointa, kriittistä ja haastavaa keskustelua monipuolisista aiheista kaivattiin yhteiskuntaan. *Ylioppilaslehdessä* ilmestyi myös positiivinen arvostelu Ullerstamin kirjasta Lääketieteen kandidaattiseuran kulttuurisihteerin Ilkka Taipaleen kirjoittamana. Taipale puolsi Ullerstamin näkemyksiä yksilön vapaudesta ja kritisoi kovin sanoin suoma-

78 Mickwitz et al. 2008, 60.

79 Kolbe 1996, 227; Lennerhed 1994, 9.

80 Ullerstam 1968, 16, 80, 122–123.

81 *Ylioppilaslehti* 15/23.4.1965, Klaus W. Karlsson: *Eroottiset vähemmistöt*.

laisen yhteiskunnan pysähtyneisyyttä ja lainsäädännön vanhanaikaisuutta.⁸²

Seksikevään erotiikkaa, sananvapautta ja yksilön oikeuksia käsittelevät lehtijulkaisut toivat Ruotsin vapaamielisemmäksi mielletyn keskustelun tuulia Suomeen. Esimerkiksi keskustelu aborttilaista alkoi Suomessa noin vuosi sen jälkeen, kun Ruotsissa oli alettu vaatia vapaata raskauden keskeytystä lainsäädäntöön.⁸³ Tiedon puute seksuaaliasioissa nähtiin vakavana ongelmana ja lehdissä peräänkuulutettiinkin ammatillisen seksuaalivalistuksen järjestämistä maassamme. *Medisiinarissa* esitettiin toive seksuaaliteori-

82 *Ylioppilaslehti* 15/23.4.1965, Ilkka Taipale: *Eroottinen puheenvuoro*.
83 Kolbe 1996, 230–231, 233.

an lisäämisestä lääkäreiden opintoihin, koska ihmiset kääntyivät usein juuri lääkäreiden puoleen tähän aihepiiriin liittyvissä ongelmissaan. Kirjoituksessa todettiin lopuksi:

*Tätä suurempi palvelus ihmisen mielenterveyden kannalta olisi erityisen seksuaalialan tutkimusinstituutin perustaminen maahamme. - - Terve yhteiskunta voitaisiin taata täten, eikä ylläpitämällä tabuja.*⁸⁴

Vastaava näkemys suomalaisen seksuaalialan tutkimusjärjestön tarpeellisuudesta esitettiin *Ylioppilaslehdessä*.⁸⁵

84 *Medisiinari* 4/1965, Pekka Saikku & Veikko Kariniemi: *Seksuaalivalistus tiedekunnassa*.

85 *Ylioppilaslehti* 15/23.4.1965, Ilkka Taipale: *Eroottinen puheenvuoro*.

”Tehdään jotain! Pidetään seminaari! Tehdään kirja! Toimintaa!”

Kun keskustelu seksuaaliasioihin liittyvistä epäkohdista oli avattu, koettiin debattia johtaneiden aktiivien parissa, että asioita pitäisi hoitaa myös käytännössä eteenpäin. Nuori, keskusteleva väestönosa kritisoi asiallisen tiedon sekä avoimen debatin puutetta ja halusi kapinoida elämää sääteleviä normeja vastaan.⁸⁶ Parhaiten tärkeiden asioiden miellettiin etenevän omissa järjestöissään, joissa toimimalla voitaisiin edistää yhteisiä päämääriä. 1960-luvun aktiivit osallistuivat poliittiseen keskusteluun ja seurasivat tiiviisti maailman tapahtumia, mutta vaikuttamaan ei kuitenkaan pyritty liittymällä poliittisiin puolueisiin. Sen sijaan perustettiin omia järjestöjä. Samat henkilöt saattoivat olla jäsenenä useassa eri yhdistyksessä. Poliittisten puolueiden hierarkiaa ja jäykkyyttä pidettiin epäilyttävänä. Lisäksi ajan henkeen kuului kaikenlaisen järjestöllisen luutumisen vastustaminen.⁸⁷

Uudet järjestöt eivät sitoneetkaan toimintaansa välttämättä lainkaan politiikkaan, vaan pyrkivät edistämään ihmisarvoista ja hyvää elämää omien periaatteidensa mukaisesti. Usein päämääräksi asetettiin jokin tietty muutos tai asia, eikä pyritty ottamaan kantaa kaikkiin yhteiskunnan ongelmiin. Näitä niin kutsuttuja ”yhden asian liikkeitä” ryhmittyikin 1960-luvulla useita. Esimerkiksi maailmanrauhaa edistävä Sadankomitea, seksuaalivähemmistöjen aseman parantamiseen tähtäävät Toisen Säteen ryhmä ja Psykery, yhteiskunnan heikko-osaisten asiaa ajava Marraskuun liike sekä sukupuoleen perustuvan roolijaottelun lakkauttamista vaativa Yhdistys 9 syntyivät 1960-luvun aktiivien

toimesta. Sexpon perustamisprosessin kannalta erityisesti Yhdistys 9 oli merkittävässä roolissa. Kalevi Suomela, joka oli ollut mukana Sadankomitean perustajaporukassa vuonna 1963, päätyi myös Yhdistys 9 perustamiskokoukseen. Klaus Mäkelä, eräs 1960-luvun näkyvimmistä järjestöaktiiveista, kutsui Suomelan mukaan kokoontumiseen. Suomela muisteli tapahtumaa:

Klaus Mäkelä ystävällisesti nappasi minut mukaan sinne – tiesin kyllä, että tällaista yhdistystä ollaan perustamassa. Olimme Vanhan ylioppilastalon edessä ja Klaus touhusi siinä kovaa vauhtia ja sanoi ”Hei kuule, tänään perustetaan Yhdistys 9, meidän täytyy olla perustajajäseniä!” Ja sinne sitten menttiin. No, Klaus teki paljon enemmän töitä Yhdistys 9:n kanssa kuin minä koskaan. Mutta mukaan päädyin.⁸⁸

Valtiotieteiden lisensiaatti Klaus Mäkelä on malliesimerkki 1960-luvun yhteiskunnallisesta aktiivista, joka osallistui useamman eri yhdistyksen toimintaan. Mäkelä vaikutti Yhdistys 9 lisäksi Marraskuun liikkeessä ja Sadankomiteassa. Mäkelää on jopa kutsuttu Ilkka Taipaleen ohella yhdeksi 1960-lukulaisen sukupolviliikkeen aloittajista.⁸⁹

Järjestötoiminta perustui optimistiseen uskoon, jonka mukaan asioita voitiin muuttaa yhteisellä työllä. Yhdistykset etsivät uusia foorumeita keskustelulle ja haastoivat yhteiskunnan perinteitä, mikä oli varsinkin nuoren väestön mieleen. Radikaaleista 1960-luvun liikkeistä kertova

⁸⁶ Tarvainen 1993, 11.

⁸⁷ Hakala 2011, 37–38.

⁸⁸ Kalevi Suomelan haastattelu 23.7.2014.

⁸⁹ Hakala 2011, 26, 37.

Kodin Kuvalehden artikkeli tallensi Ilkka Taipaleen huu-
dahduksen, joka kiteytti ilmapiirissä vallinneen innostuk-
sen: ”Tehdään jotain! Pidetään seminaari! Tehdään kirja!
Toimintaa!”⁹⁰

1960-luvun aktiiveista puhuttaessa on kuitenkin hyvä
muistaa, että vaikka yhteiskunnallisia uudistuksia ajoi jouk-
ko innostuneita henkilöitä, oli suuri osa väestöstä passi-
visempaa. Niinpä koko ikäryhmä ei kavunnut barrikadeille
yksissä tuumin vapaata seksiä vaatimaan, vaan keskustelua
johti ydinryhmä. Samat henkilöt nousivat usein näkyville
eri yhteyksissä, sillä piirit olivat hyvin pienet ja järjestötoi-
minta innosti.⁹¹ Suomela muisteli:

*Minäkin olin sitten heti liittymässä Sexpon jäseneksi,
mutta siinä vaiheessa en osallistunut millään lailla hal-
linnolliseen puoleen. Vaikka minä liityin kaikenlaisiin*

90 Stålström 1997, 317.

91 Hakala 2011, 11.

*yhden asian liikkeisiin silloin 60-luvulla –koska me kaik-
ki liityttiin – koitin kuitenkin pitää itseni kurissa, etten
ota luottamustehtäviä muualla kuin rauhanliikkeessä.*⁹²

Aktiivisesta joukosta valtaosa oli nuorta yliopistoväkeä,
jolla oli osaamista lukea uusia tutkimuksia sekä kansain-
välistä kirjallisuutta useammalla kielellä. Näin kuvaili Elina
Hytönen:

*Täytyy muistaa että ne radikaalit, niin kuin meitä silloin
nimitettiin, jotka perustivat Yhdistys 9:n ja jotka perus-
tivat Sexpon, meidän olimme kaikki nuorta yliopistovä-
keä. Siellä oli joitakin, jotka eivät olleet yliopistoväkeä,
mutta yleensä niillä, jotka tekivät näitä juttuja, oli
nimenomaan yliopistokoulutus ja kyky lukea monel-
la kielellä pamfletteja, saada mielipiteitä ja muokata
omiansa.*⁹³

92 Kalevi Suomelan haastattelu 23.7.2014.

93 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

Yhdistys 9 antaa kipinän Sexpon perustamiselle

Tarve asiallista tietoa ja seksuaalivalistusta tarjoavalle järjestölle oli tuotu esiin ”seksikevään” vilkkaassa keskustelussa. Idea tällaisen organisaation perustamisesta sai alkunsa toisen yhdistyksen aloitteesta. Yhdistys 9 oli perustettu vuonna 1966 jatkamaan vuotta aiemmin kokoon-tuneen Ryhmä 9:n toimintaa, joka tähtäsi sukupuolten väliseen tasa-arvoon, valtiollisen päivähoidon kehittämiseen sekä perinteisten sukupuoliroolien muuttamiseen.⁹⁴ Suomalaiseen seksuaalipolitiikkaan, kuten homoseksuaalien heikkoon asemaan ja laittomien aborttien suureen määrään otettiin rajusti kantaa yhdistyksen kustantamassa ja Ilkka Taipaleen toimittamassa kirjassa.⁹⁵ Yhdistys 9 jakoi tehtävänsä työryhmille, joista seksuaalityöryhmä oli Sexpon synnyn kannalta erityisen olennainen.⁹⁶ Seksuaalityöryhmän tehtävänä oli selvittää sukupuoliroolien vaikutusta seksuaalisuhteissa ja ehkäisyneuvonnan sekä kouluihin suunnattavan seksuaalivalistuksen tarpeellisuutta Suomessa. Tilanne näissä asioissa huomattiinkin pian huolestuttavaksi ja työryhmän parissa kehittyi ajatus valtakunnallisen seksuaalivalistusjärjestön perustamisesta.⁹⁷ Yhdistys 9:n jäsenistä osa osallistuiakin konkreettisesti Sexpon perustamiseen ja sen myöhempään toimintaan. Esimerkiksi Tarja Halonen, Elina Hytönen ja Leo Hertzberg tulivat Sexpoon Yhdistys 9:n kautta.⁹⁸

94 Mickwitz et al. 2008, 27–28.

95 Hakala 2011, 7.

96 Mickwitz et al. 2008, 39.

97 Yhdistys 9 & Seksuaalipoliittinen yhdistys 1.6.1970: *Seksuaaliraportti*, 18–19, Sexpo-säätiön arkisto.

98 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013; Hakala 2011, 37.

Ruotsin merkitys uuden seksuaalivalistusjärjestön ideois-prosessissa oli tärkeä. Kun Yhdistys 9:n seksuaalityöryh-mässä suunniteltiin tulevaa Seksuaalipoliittista yhdistystä, oli naapurimaassa käyty keskustelua sukupuolirooleista, seksuaalivalistuksesta ja seksuaalivähemmistöistä jo vuosi-en ajan.⁹⁹ Yhdistyksen jäsenet kävivät opintomatoilla Ruotsissa ja tutustuivat muun muassa sikäläiseen päivähoitomalliin, josta kaivattiin vaikutteita suomalaisen päivähoiton uudistukseen.¹⁰⁰ Eryityisesti Ruotsissa jo vuodesta 1933 alkaen toiminut seksuaalivalistusjärjestö RFSU (Riksförbundet för Sexuell Upplyssning) herätti huomiota. RFSU pyrki periaateohjelmansa mukaisesti edistämään asialliseen tietoon perustuvaan onnellista seksuaalielämää yhteiskunnassa.¹⁰¹ Tästä tuli myös tuoreen Sexpon tavoite. RFSU:n toimintatavat – asiakasneuvonta, kiertävät valistuluennot ja asiakaskirjeisiin vastaaminen – olivat myös yhteneväiset Sexpon työtapojen kanssa ja palvelivat niitä päämääriä, joita järjestö asetti toiminnalleen. RFSU:sta tulikin tietynlainen auktoriteettitaho, josta Sexpo saattoi katsoa esimerkkiä.¹⁰²

Yhdistys 9 seksuaalityöryhmän toiminta perustui materiaalin keräämiselle ja tiedottamiselle esimerkiksi erilaisten lehtijulkaisujen kautta. Kun yhdistyksen toiminta alkoi hiipua vuoden 1967 jälkeen, koettiin seksuaalityöryhmän parissa edelleen tarvetta jatkaa valistustyötä. Työryhmä oli iso jaosto, jolla oli paljon asioita hoidettavanaan ja myös

99 Mickwitz et al. 2008, 25.

100 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

101 *Fråga RFSU!* 1972, 7.

102 Karkaus-Rikberg 1999, 1-2; Sundell 2014, 27.

Yhdistys 9 ja Sexpon seksuaaliraportti vuodelta 1970 kartoitti suomalaisen seksuaalipolitiikan kompastuskiviä. Sexpo-säätiön arkisto.

tarmoa niiden edistämiseen. Yhdistys 9:ssä päätettiinkin, että seksuaalityöryhmästä oli kasvanut niin iso, että sille olisi tarpeen perustaa oma yhdistys.¹⁰³ Niin alettiin kerätä seksuaalipolitiikasta kiinnostuneita henkilöitä suunnittelemaan aivan uudenlaista järjestöä, joka olisi puoluepoliittisesti sitoutumaton ja tarjoaisi asiallista seksuaalivalistusta kaikille sitä tarvitseville. Ajankohta oli oikea ja järjestöä puuhaavat henkilöt innokkaita. Näin syntyi Seksuaalipo-

liittinen Yhdistys – Sexualpolitiska Föreningen SEXPO ry vuonna 1969. Sexpon toiminta alkoi nopeasti tuottaa tuloksia. Kuten Leo Hertzberg toteaa,

Käsitykseni on, että nopeasti saatiin aikaan paljon joutuksen siitä, että yhdistyksen aktivisteihin kuului paljon kyvykkäitä, tarmokkaita ihmisiä sekä siitä, että oltiin liikkeellä oikealla asialla oikeaan aikaan.¹⁰⁴

103 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

104 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

Seksuaalineuvonta-asema – Sexpon kulmakivi

Sexpo aloitti toimintansa vilkkaasti, melkein heti ensimmäisen perustamiskokouksensa jälkeen. Konkreettisin tulos Sexpon alkuvaiheen toiminnasta oli seksuaalineuvonta-asema. Järjestö oli 1969 asettanut päämääräkseen asiallisen tiedon sekä neuvonnan antamisen kaikissa seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä.¹⁰⁵ Tämän tavoitteen saavuttamiseksi Sexpo perusti 22.9.1969 seksuaalineuvonta-aseman HYY:ltä vuokrattuihin tiloihin Uudelle ylioppilastalolle, osoitteeseen Mannerheimintie 5 C. Asemia oli tarkoitus avata myös muualle Suomeen, mutta resurssien vähäisyyden vuoksi Helsingin toimipiste jäi ainoaksi.¹⁰⁶ Avajaisseremonian yhteydessä Sexpo järjesti lehdistötilaisuuden, jossa se pyrki tekemään tunnetuksi paitsi aseman toimintaa, myös koko yhdistystä. Aseman kautta haluttiin kaikille kansanryhmille suunnattu ammatillinen neuvontaja valistustyö tuoda mahdollisimman monen ulottuville. Neuvontaa annettaisiin kaikissa seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tarvittaessa aseman henkilökunta ohjasi asiakkaat muihin tutkimus- ja toimipisteisiin. Tällaisia tahoja olivat muun muassa eri alojen lääkärit, sairaalat sekä Väestöliiton sosiaalineurolat.¹⁰⁷

Aluksi asema oli avoinna kolmena iltana viikossa, jolloin vastaanottoja pitivät kolme päivystävää sairaanhoitajaa. He toimivat yhteistyössä eri aloja edustavan lääkäriryhmän (johon kuuluivat muun muassa lääkäri Ylermi Hy-

tönen ja psykiatri Pekka Salmimies) sekä kahden juristin, Tarja Halosen ja Leo Hertzbergin kanssa. Lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä tulikin asemalla vastaan. Halonen vastaili kysymyksiin puhelimitse ja on muistellut aseman alkuaikoja seuraavasti:

Me oltiin vähän jokainen näissä puhelinpäivystyksissä neuvomassa. Ne olivat sellaisia tilanteita, joissa joku ihminen oli hädissään ”että mitä me nyt tehdään.” Siinä sitten yritettiin löytää neuvoja ja minä kerroin lainsäädännöstä – esimerkiksi mikä on suojaikäraja tai mikä on insesti. Homoseksuaalisuuteen liittyvistä pykälistä kysyttiin aika paljon.”¹⁰⁸

Ihmisten huoli ja tiedon puute olivat esillä päivittäin neuvonta-aseman arjessa. Asiakasmäärät kasvoivat nopeasti. Kahden kuukauden toiminnan jälkeen aseman henkilökuntaan lisättiin psykologin vastaanotto yhtenä iltana viikossa. Myös sairaanhoitajien määrää nostettiin viiteen. Muutamaa kuukautta myöhemmin, vuoden 1970 alussa psykologi piti vastaanottoa jo kahtena iltana viikossa.¹⁰⁹ Humanististen tieteiden kandidaatti Johanna Tähtinen tuli vuonna 1971 aseman psykologiksi ja toimi tässä tehtävässä vuoteen 1986 saakka.

Asemalla oli ensimmäisen kymmenen kuukauden aikana miltei tuhat asiakaskontaktia (asiakaskäyntejä ja puhelinvastauksia). Valtaosa asiakkaista oli nuoria,

105 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

106 Jäsentiedote 2, 3.12.1969. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

107 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

108 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

109 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

Seksuaalineuvonta-asema aloitti Helsingissä

Syyskuun lopulla avattiin Helsingin Uudella Ylioppilastalolla Suomen ensimmäinen seksuaalineuvonta-asema, joka antaa ennakkoluulotonta ja asiallista tietoa kaikissa seksuaalielämän kysymyksissä kenelle tahansa ikään, siviilisäätyyn ja yhteiskuntaluokkaan katsomatta. Neuvonta-aseman perustaja on Seksuaalipoliittinen yhdistys, SEXPO.

Neuvonta-asemalla päivystävät alan kysymyksiin perehtyneet sairaanhoitajat toistaiseksi kolmena iltana viikossa maanantaisin, tiistaisin ja keskiviikkoisin klo 17—19.

— Varsinaisessa toimessani HYKSn naisten tautienklinikassa olen tullut vakuuttuneeksi tällaisen neuvontatyön tarpeellisuudesta, sillä suuri osa potilaistamme on aborttipotilaita, joita ehkä olisi voitu oikealla neuvonnalla auttaa jo paljon aikaisemmin, kertoo neuvonta-aseman sairaanhoitaja Eila Rasia. Hänen lisäksi työskentelevät asemalla sairaanhoitaja Marja Karja ja Leena Väisänen. Annamme asiakkaille tietoja ehkäisymenetelmistä, sukupuolitaudeista, raskaudesta, abortista jne. Lisäksi jaamme ilmaiseksi julkaisuja sekä myymme kondomeja ja kirjallisuutta. Tarvittaessa välitämme asiakkaille lääkärin vastaanottoja, 10—30 minuutin käynnistä peritään 2 markan maksu. Kirjallisiin tiedusteluihin vastataan, jos palautuspostimerkki seuraa mukana.

Ensimmäisten toimintaviikkojen aikana kävi asemalla asiakkaita varsin runsaasti. Suurin osa oli nuorisoa. Kysymykset ja ongelmat olivat mitä moninaisimpia. Seksuaalisten vähemmistöjen edustajia ei asemalla vielä ollut käynyt. Asiakkaiden suhtautumisen on ollut erittäin luottamuksellista ja myönteistä, kertoo neiti Rasia.

Neuvonta-aseman konsultoiva lääkäri Ylermi Hytönen kertoi, että SEXPON tarkoituksena on laajentaa toimintaa. Muun muassa on tarkoituksena aloittaa vastaava neuvolotoiminta muilla paikkakunnilla.

Seksuaalineuvonta on ollut meillä lähes olematonta, vaikka eri tahoilla on puhuttu sen tarpeesta. Seksologia olisi sisällytettävä ehdottomasti sekä lääkäreiden että sairaanhoitajien ammatikoulutukseen.

SEXPO:n mielestä vaatii ehkäisyneuvonnan ja sukupuolivalistuksen tehokas järjestely koko

maan kattavaa kunnallista neuvontaverkostoa. Tähän kuuluvat äitiysneuvolat, joiden toimintaa on tehostettava ja laajennettava. Ehkäisyneuvonta ja sukupuolikasvatus on tehtävä pakolliseksi. Sille on taattava oppiaineena itsenäinen asema, koska ns. läpäsiperiaatteen noudattaminen tuottaa sattumanvaraisia ja huonosti valvottavia tuloksia. On tehtävä tutkimus siitä, miten ja kenen toimesta opetus parhaiten kouluissa annetaan. Ehkäisytabletit on saatettava sairausvakuutuskorvauksen piiriin ja muiden luotettavaksi havaittujen ehkäisyvälineiden käyttöä on edistettävä hintapoliittisin toimenpitein.

Maamme ensimmäisen seksuaalineuvonta-aseman konsultoiva lääkäri Ylermi Hytönen ja sairaanhoitaja Eila Rasia kertoivat, että asemalla on runsaasti kävijöitä.

★ Sittenkin jalanjälkiä Suomessa. Sairaanhoitajan numerossa 14 kerroimme, ettei Suomessa oteta vastasyntyneiltä sormen- eikä jalanjälkiä. Ahvenanmaan keskussairaalan synnytysosaston osastonhoitaja Helena Hagman kertoo kirjeessään, että heillä on tätä toimintaa kokeiltu vuoden alusta keskusrikospoliisin suosituksesta. Otamme jalanjäljet jokaisesta vastasyntyneestä sekä sormenjäljet äideistä, kertoo osastonhoitaja Hagman. Vielä ei ole päätetty, jatketaanko toimintaa ensi vuonna. Odotamme keskusrikospoliisin lausuntoa asiasta.

Hakusaartoja

Koska seuraavat työnantajat eivät ole noudattaneet valtakunnallisia sopimuksia, on Suomen sairaanhoitajaliitto julistanut kaikki niitä koskevat sairaanhoitajakoulutusta edellyttävät virat ja tehtävät hakusaartoon: Kalajoen sairaalan kuntainliitto Kangasniemen kunta

Suomen sairaanhoitajaliitto

Sairaanhoitaja-lehden
artikkeli neuvonta-asemasta
1969. Sexpo-säätiön arkisto.

20–35-vuotiaita helsinkiläisiä. Suurin osa kävijöistä oli alkuvaiheessa naisia, kun puhelimitse yhteyttä ottaneet olivat enimmäkseen miehiä. Asiakkaiden yleinen ikäjakama vaihteli 12–70-vuoden välillä. Yleisimmät neuvontaan hakeutumisen syyt liittyivät alussa ehkäisymenetelmiin, raskauteen ja aborttiin sekä yksinäisyyteen ja kontaktivaikeuksiin.¹¹⁰ Aseman ensimmäinen sairaanhoitaja Eila Rasia totesikin *Sairaanhoitaja*-lehdessä vuonna 1969:

*Varsinaisessa toimessani HYKSn naistentautienklinikassa olen tullut vakuuttuneeksi tällaisen neuvontatyön tarpeellisuudesta, sillä suuri osa asiakkaistamme on aborttipotilaita, joita ehkä olisi voitu oikealla neuvonnalla auttaa jo paljon aikaisemmin.*¹¹¹

Raskautta ja sen keskeytystä koskevat kysymykset vähenivät kuitenkin vuoden 1971 aborttilakimuutoksen jälkeen ja siirtyivät pitkälti terveysasemien hoidettavaksi. Vuonna 1974 aborttiin ja ehkäisyyntä liittyvät ongelmat muodostivat vielä 10 % asiakkaiden ongelmista, vuonna 1978 luku oli enää 1 %.¹¹² Jo vuonna 1972 suurin osa neuvonta-asiakkaiden yhteydenotoista liittyi impotenssiin ja seksuaaliseen haluttomuuteen, kontaktivaikeuksiin, seksuaalielämän tekniikkaan sekä yleiseen tiedon tarpeeseen.¹¹³

Neuvontaa seksuaalisuuden eri kysymyksissä pyrittiin tarjoamaan myös Sexpon aseman ulkopuolella. Elina Hytönen suunnitteli Sexpon edustajana kirjepalstaa suomalaisen pornolehteen.

Oli aika hurjaa kun se lehtihän ilmestyi Tampereella ja kävin siellä näissä tapaamisissa, luennoilla ja tilaisuuksissa,

110 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

111 *Sairaanhoitaja* 16/10.11.1969, *Seksuaalineuvonta-asema aloitti Helsingissä*.

112 Lehdistötiedote: *Seksuaalipoliittinen yhdistys 10 vuotta. Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

113 Toimintakertomus 1972, Sexpo-säätiön arkisto.

... jossa, niin oli kummallista olla sellainen ”seksuaaliguru-nainen.” Mutta se oli hirveen liikuttavaa, lehteen kirjottivat etupäässä nuoret kaverit, joilla ei ilmeisesti ollut mitään muuta tapaa saada tietoa. Siihen aikaan seksuaalivalistajia oli tosi vähän. Yksi kysymyksen säännöllisesti oli, että ”onko mulla tarpeeksi pitkä?”¹¹⁴

Samat asiat ovat siis askarruttaneet ihmisiä vuodesta toiseen. Huoli omasta kyvykkyydestä ja kelpaavuudesta toistuu Sexpon neuvontatyössä kohdatuissa kysymyksissä edelleen.

Neuvonta-asemalla jaettiin maksutta eri seksuaalikysymyksiä käsitteleviä esitteitä ja myytiin alan ammatillista kirjallisuutta sekä kondomeja. Neuvontaa annettiin paitsi henkilökohtaisesti keskustellen, myös puhelimitse ja kirjeitse. Asiakkaan kirjeisiin vastattiin, mikäli tämä lähetti postimerkin kirjeensä mukana. Muuten kirjeellinen neuvonta oli maksutonta. Kirjeitä mainitaan saapuneeksi kahden ensimmäisen toimintakuukautena kuusikymmentä.¹¹⁵ Sexpon arkistossa on sattumalta säilynyt yksi asiakaskirje, joka saapui aikanaan Australiasta saakka.

Sexpon neuvonta-asema pyrki luomaan aktiivista yhteistyötä muiden saman toimintakentän neuvonta- ja hoitopaikoihin. Kokouksia järjestettiin muun muassa Väestöliiton keskusneuvolan ja HYY:n neuvontakeskuksen kanssa tammi-kuussa 1970. Saman kevään aikana tunnusteltiin yhteistyömahdollisuuksia Lapinlahden sairaalan poliklinikan, Suomen Mielenterveysseuran sekä Itsemurhaklinikan kanssa. Monia muitakin tahoja kyseltiin mukaan yhteiseen toimintaan – esimerkiksi Helsingin kaupungin nuorisopoliklinikka, Kirkon Perheasiain Neuvottelukeskus ja Ylioppilaiden Terveydenhoitosäätiö olivat vakituisesti yhteydenpitolistalla.¹¹⁶

114 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

115 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

116 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

”Mitä sä muija luulet voitasi meille enää seksistä saarnata?”

Sexpon neuvonta-aseman toiminta oli alkanut vilkkaasti järjestön perustamisen jälkeen ja asiakasmäärän tasainen kasvu osoitti, että tiedolle ja keskusteluavulle oli todellista tarvetta.¹¹⁷ Aseman avaamisen lisäksi Sexpo pyrki lisäämään tietoa seksuaalisuuden eri osa-alueista yhteiskunnassa järjestämällä valistusta ja koulutusta. Olihan yhdistys määritellyt olemassaolonsa tavoitteeksi ”tutkimus- ja valistustoiminnan harjoittamisen sekä toimimisen tasapainoisen ja oikeaan tietoon perustuvan seksuaalielämän edistämiseksi maassamme.”¹¹⁸ Erityisesti nuoren väestön tilannetta haluttiin kehittää ja seksuaalivalistus päätettiin aloittaa nimenomaan heistä.¹¹⁹

Ensimmäisen vajaan toimintavuotensa 1969 aikana Sexpo keskittyi neuvonta-aseman toiminnan käynnistämiseen sekä yhdistyksen tuomiseen yleisön tietoon. Asemalla olikin tässä vaiheessa keskeinen rooli valistustoiminnassa: asiakasneuvonnan lisäksi sieltä järjestettiin asiantuntemusta erilaisiin tilaisuuksiin, muun muassa Helsingin kaupungin Nuorisotoimiston nuorisokerhoihin.¹²⁰

Neuvonta-aseman henkilöstö ja Sexpon jäsenistö vastasivat itse omasta koulutautumisestaan kirjallisuuden ja vieraillevien asiantuntijaluentojen muodossa, sillä muuta tämän tyyppistä koulutustoimintaa ei maassa 1960–1970-lukujen

vaihteessa vielä ollut.¹²¹ Kevään ja syksyn 1969 aikana Sexpossa oli perustettu seksuaalivalistusryhmä, jonka tehtävä oli selvittää muun muassa oppilaitoksissa ja sairaanhoitokoulutuksessa annettavan seksuaalivalistuksen tilannetta. Työryhmän jäsenet edustivat monipuolista osaamiskenttää: toimintaan osallistui aktiivisesti 15 eri alojen tekijää. Ryhmän selvitystyö tuottikin tulosta. Seuraavan vuoden puolella ryhmä kehitti tietojensa pohjalta murrosikäisille ja sitä vanhemmalle nuorisolle opetusohjelman, joka jakautui kahteen osioon. Osioiden sisältöä kuvailtiin toimintakertomuksessa seuraavasti:

Ohjelma I: 50 diapositiivikuvan pohjalle rakentuva valistusohjelma anatomiasta ja fysiologiasta, ehkäisymenetelmistä ja sukupuolitaudeista.

Ohjelma II: ilman kuvamateriaalia tapahtuva, mahdollisuuksien mukaan keskustelupohjalle pyrkivä esitys mm. seuraavista aiheista: ihmisen seksuaalinen kehitys, seksuaalisen käyttäytymisen eri muodot, seksuaalisuuden sosiaalinen sääätely, seksuaalisuus ja ihmissuhteet, seksuaaliongelmia ja häiriöt, lainsäädäntö.”¹²²

Opetusohjelmat oli suunniteltu eri ikäryhmille niin, että nuorempien kanssa käytiin läpi ihmisen anatomiaa sekä ehkäisyä kuvien avulla, ja vanhempien nuorten kanssa oli tarkoitus käydä aiheita läpi ”mahdollisuuksien mukaan keskustelupohjalta.”¹²³

117 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

118 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

119 Mickwitz et al. 2008, 22.

120 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto.

121 Toimintakertomukset 1969–1970, Sexpo-säätiön arkisto.

122 Toimintakertomus vuodelta 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

123 Toimintakertomus vuodelta 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

Kun opetusohjelma oli saatu kootuksi, voitiin toden teolla jalkautua valistustyöhön. Ensimmäiset luentovierailut järjestettiin jo keväällä 1970 pääkaupunkiseudun oppikouluihin, nuorisokerhoihin sekä eri opiskelijajärjestöihin. Luentoja kävivät pitämässä aluksi Sexpon neuvonta-aseman lääkäri Ylermi Hytönen yhdessä Elina Hytösen kanssa. Elina muisteli, millaisen vastaanoton vierailut saivat nuorten parissa:

Hytönen: *...yksi kesä me kierrettiin Ylermin kanssa nimenomaan tällaisia työväenopistoja ja muita kansalaisopistoja joissa oli kesäkursseja ja pidettiin ehkäisyluentoja. Eli vähän seksistä ja sitten ehkäisystä. Ja jaettiin ilmaisia kondomeja koska niitä me saatiin!*

Haastattelija: *Niitä varmaan mielellään otettiin vastaan?*

Hytönen: *Oi niin innostuneesti! Jopa sillä lailla että kun hyvin menestyksekkään ja täyteen buukatun yleisötilaisuuden jälkeen menttiin nukkumaan, niin yöllä joku koputti oveen aina, että nyt ovat kondomit loppuneet ja niitä pitäisi saada lisää! Se oli jotenkin hirveän hilpeää.¹²⁴*

Kondomien suosion muisteleminen huvittaa Hytöstä mutta kertomus osoittaa, että valistusluennot olivat tervetulleita ja ehkäisyvälineiden kysyntä oli suurta, vietiinhän ilmaiset kondomit suorastaan käsistä. Sexpolla oli tiiviit suhteet kondominvalmistajiin, jotka antoivat mainosmieslessä järjestölle runsaasti näytteitä tuotteistaan. Niinpä Sexpo saattoi jakaa niitä luentojensa yhteydessä.¹²⁵

Sexpon kiertävät luennot olivat suosittuja ja kevään 1970 loppuun mennessä oli oppikouluissa vierailtu jo 16 kertaa sekä nuorisokerhoissa kuusi kertaa. Lisäksi oli luennoitu noin kymmenessä muussa tilaisuudessa. Kesälukioseuran pyynnöstä Sexpon edustajat alkoivat kesällä vierailla ahkerasti

myös eri puolilla maata lukiossa, kuten Elina Hytönen kuvaili. Ensimmäisen kesän aikana käytiin 18 eri kesälukiossa.¹²⁶

Luentojen alussa nuori yleisö suhtautui yleensä käsiteltäviin aiheisiin hämillisesti ja kiusaantuneesti. Havaittuaan, että tarjottu tieto kuitenkin oli asiallista eikä kyseessä suinkaan ollut perinteinen varoiteleva saarna, olivat nuoret hyvin kiinnostuneita. Sexpoon nuorena terveydenhoitajana vuonna 1972 tullut Tuulikki Nurmi vastasi Hytösten ja muun seksuaalityöryhmän ohella luentojen pitämisestä erityisesti kouluissa sekä nuorisotiloissa. Kouluissa oppilaat koottiin yleensä juhlasaliin, mutta usein puhuja sai huomata opettajien puuttuvan tilaisuudesta kokonaan! Tämä oli sekä Nurmen että Tarja Halosen mukaan yleinen, vaikkakin harmillinen ilmiö; tieto seksuaalisuudesta olisi ollut nimenomaan kasvattajille tärkeää.¹²⁷

Kaikki koulut esimerkiksi Helsingin seudulla eivät suinkaan tarjonneet oppilailleen valistusta, ainoastaan vapaamielisimmät ja edistyksellisimmät.¹²⁸ Sexpossa juristina toiminut Halonen pääsi myös omalta osaltaan vastaamaan kouluvierailuista. Hän muisteli hieman hymähdellen tilannetta, jossa itsekin nuori nainen kertoi toisille nuorille laisäädännöstä ja seksistä:

Mieleeni on jäänyt erityisesti kerta, jolloin olin Lautasaaren yhteiskoulussa. Opettajat olivat koonneet koko jumppasalin täyteen murrosikäisiä nuoria. Minä olin sitten siellä porukan edessä käsimikrofonin kanssa kertomassa, mitä rikoslaki sanoo inestistä eli silloisen terminologian mukaan "sukurutsasta."¹²⁹

Kuten jo seksuaalineuvonta-aseman vastaanotoilla ja puhelinpäivystyksissä oli havaittu, käsiteltiin laisäädännön ja seksuaalisuuden yhteydessä usein hyvinkin herkkiä asi-

124 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

125 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013; Toimintakertomus 1971, Sexpo-säätiön arkisto.

126 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

127 Tuulikki Nurmen puhelinhaastattelu 28.1.2014.

128 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

129 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

oita. Halonen muisteli aikakauden asenteita ja muun muassa ei-toivotun raskauden ongelmallisuutta:

Sellinen asia, jota jouduin aika paljon opettamaan, oli alaikäisen tulo raskaaksi. Helpostihan tyttö kertoi kotona päästäkseen vähemmällä että ”emmä tahtonut.”

Varoitin aina, että pahimmassa tapauksessa se johtaa siihen, että poika saa syytteen väkisinmakaamisesta. Eli saatetaan mennä ojasta allikkoon.¹³⁰

Vaikka abortin teettäminen muillakin kuin lääketieteellisillä perusteilla tuli lakiuudistuksen myötä lailliseksi kesäkuussa 1970, liittyi ei-toivottuun raskauteen edelleen paljon syyllisyyttä, häpeää sekä sosiaalista painetta.¹³¹ Pelko läheisten reaktioista saattoi siis johtaa ongelmiin.

Aikaa sexpolaisten valistusluennoille oli aina hyvin rajallisesti, noin yhden oppitunnin verran. Tähän piti mahdollistaa mahdollisimman paljon asioita, kuten edellä kuvatuista opetusohjelmista voi päätellä. Kysymyksille ja keskustelulle jäi harvoin tarpeeksi aikaa. Tuulikki Nurmi epäilikin, että valtaosa nuorista ei sisäistänyt lyhyessä ajassa niin suurta määrää tietoa.¹³²

Luentojen yleisö oli hyvin vaihtelevaa ja Nurmi muistelee, että seksistä kertominen kuulijoiden edessä oli usein jännittävää. Erään kerran hänet kutsuttiin Porvooseen paikalliselle nuorisotalolle, jossa pyöri ronskia nuorta jengiporukkaa.

130 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

131 Nurmi 2000, 45.

132 Tuulikki Nurmen puhelinhaastattelu 28.1.2014.

Nahkatakkeihin ja Elvis-kampauksiin pukeutuneet nuoret suhtautuivat Nurmeen aluksi pöyhkeästi: joku kysyikin, että ”mitä sä muija luulet voisivi enää meille seksistä saarnata?” Nurmi kertoi ajatelleensa, että nyt oli vain pidettävä pää kylmänä ja yritettävä parhaansa. Kun hän aloitti, oli porukassa syntynyt kuitenkin hiljaisuus: nuoret imivät tietoa hiiren hiljaa. Tuoleja hilattiin lähemmäs, kunnes etummaisat istuivat melkein kiinni Nurmassa. Nuorisoin kiinnostus heräsi, kun huomattiin, että nyt puhuttiin asiallisesti ja avoimesti ihan kaikesta seksuaalisuuteen liittyvästä. Tiedonjano oli Nurmen mukaan valtava ja tilaisuuden loppuksi karskien nuorten kanssa syntyi hyvä keskustelu.¹³³

Tiedon levitys nuorten parissa koettiin Sexpossa tärkeäksi. Oppilaitoksiin ja nuorisotiloihin järjestettiin jalkautuvaa seksuaalivalistusta koko 1970-luvun ajan. Esityksissä käytetyn opetusohjelman sisältöä pyrittiin kehittämään kuuntelijoille luentojen yhteydessä jaetuilla kyselylomakkeilla, joilla haluttiin selvittää kuulijoilla entuudestaan olevaa seksuaalitetoutta ja annetun opetusohjelman tarkoituksenmukaisuutta. Positiivisen palautteen myötä Sexpo ulotti luentotoimintaa myös vankiloihin, sairaaloihin sekä yliopisto-opiskelijoille ja varusmiehille.

Järjestön kapasiteetti oli kuitenkin rajallinen ja luento- sekä valistusmateriaalipyynnöitä tuli enemmän kuin Sexpossa pystyttiin täyttämään. Etenkin pääkaupungin ulkopuolelta tulleista pyynnöistä oli usein kieltäydyttävä.¹³⁴

133 Tuulikki Nurmen puhelinhaastattelu 28.1.2014.

134 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpon yhteiskunnallinen työ alkaa

Sexpo osallistui heti perustamisvaiheensa jälkeen aktiivisesti yhteiskunnalliseen debattiin homoseksuaalisuudesta, aborttilainsäädännöstä sekä kouluissa annettavasta seksuaalikasvatuksesta. Yhteiskunnallisena painostusryhmänä toimiminen oli merkitty Sexpon periaateohjelmaankin ja yhdistys näki edessään paljon työtä.¹³⁵ Leo Hertzberg muisteli vallinnutta ilmapiiiriä:

...eri tavoin oli havaittu, että yhteiskunnassa vallitsevat sukupuolielämään liittyvät käsitykset sekä voimassa oleva lainsäädäntö ja siihen nojautuva virkamieskäsytäntö eivät vastanneet toisiaan. Itse olin lähes kymmenen vuotta toiminut asianajotehtävissä ja seurannut, miten epäoikeudenmukainen silloin voimassa oleva lainsäädäntö oli ja miten julmat lainsäädännön vaikutukset yksittäisten ihmisten kohdalla.¹³⁶

Sexpo teki oman osansa lainsäädännön muuttamiseksi. Heti marraskuussa 1969 yhdistyksen juristit Hertzberg ja Halonen kävivät antamassa asiantuntijalausannon eduskunnan lakivaliokunnissa hallituksen esityksestä uudeksi siveellisyysrikoslaiksi.¹³⁷ Tämän lainsäädännön piiriin kuuluivat muun muassa rangaistukset seksuaalisuhteesta alaikäisen henkilön kanssa, rangaistus väkisinmakaamisesta sekä homoseksuaalisuudesta. Sexpon lausunnossa todettiin:

135 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

136 Leo Hertzberg: *Muistiinpanoja Sexpon perustamisesta*. Sexpo-säätiön arkisto.

137 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

Rikoslain kautta ei ole pyrittävä antamaan moraalikasvatusta. - - Täysi-ikäisten välillä tapahtuvan homoseksuaalisen kanssakäymisen poistaminen rikoslaista on jo kauan ollut tarpeen, vastaten kontrolliviranomaisten omaksumaa kantaa.¹³⁸

Halonen muistelee, että aloitteisiin seksuaalirikoslain uudistuksesta suhtauduttiin eduskunnassa hieman kiuasaantuneesti ja ne otettiin vastaan joko hiljaisuudella tai hermostuneen roiseilla kommenteilla. Halosen mukaan Hertzbergin läsnäolo teki Sexpon edustamisesta uskottavampaa; olihan tämä ollut työelämässä jo jonkin aikaa ja kaiken lisäksi mies. Halonen epäili itse näyttäneensä ”aika nuorelta, mulla oli pitkä vaalea tukka ja stretch-saappaat... En varmaan ollut kovin uskottavan näköinen silloin.”¹³⁹

Keskustelu seksuaalirikoslain uudistuksesta jatkui pitkään. Sexpo järjesti yhdessä Suomen Ylioppilaskuntien Liiton kanssa tammikuussa 1970 Vanhalla ylioppilastalolla paneelikeskustelun, jossa uudistusta pohdittiin. Saman vuoden lokakuussa Halonen kävi jälleen Sexpon edustajana antamassa uuden lausunnan uudistuksesta eduskunnan lakivaliokunnille.¹⁴⁰

138 *Yhteenveto Seksuaalipoliittisen yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan asianajaja Leo R. Hertzbergin lakivaliokunnalle siveellisyys-teen kohdistuvien rikosten lainsäädännön uudistamisesta antamasta lausunnosta*. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

139 Tarja Halosen haastattelu 15.1.2014.

140 Toimintakertomus 1970, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpo otti aktiivisesti kantaa myös aborttilainsäädännön uudistukseen. 25.11.1969 Sexpo jätti eduskunnalle kannanoton hallituksen tekemästä esityksestä uudeksi raskaudenkeskeytystä, sterilointia ja kastroidintia käsitteleväksi laiksi.¹⁴¹ Raskaudenkeskeytysten osalta Sexpo totesi abortin tarpeen olevan ensisijaisesti sosiaalinen tarve. Täten raskaudenkeskeytys tuli lääketieteellisten syiden lisäksi myöntää myös sosiaalisilla ja taloudellisilla perusteilla naisen niin toivoessa. Sexpo kannatti toisin sanoen abortin täyttää vapauttamista. Yhdistys totesikin kannanotossaan:

*Seksuaalipoliittinen yhdistys pitää periaatteellisena lähtökohhtanaan, että jokaisella naisella on oikeus synnyttää vain toivomiaan lapsia ja että jokaisella lapsella on oikeus syntyä toivottuna.*¹⁴²

Sexpo pyrki edistämään myös kouluissa annettavan seksuaaliopetuksen lisäämistä. Marraskuussa 1969 se luovutti varapuheenjohtajansa Kimmo Linnilän johdolla Valtioneuvostolle esityksen, jossa ehdotettiin komitean asettamista koulujen seksuaalikasvatuksen järjestämisen sekä ehkäisyvälineiden tehokkaan jakelun tutkimiseksi. Sexpo perusteli toiveitaan toteamalla, ettei esimerkiksi kouluilla ollut minkäänlaisia ohjeita, jotka velvoittaisivat opettajat antamaan seksuaaliopetusta. Niinpä sitä ei annettu, vaikka mainonnan manipuloidessa katsojia seksuaalisuudella ja sukupuolitautien sekä aborttien määrän lisääntyessä nuorten olisi tärkeää saada ajoissa tietoa seksuaalisuuden eri osa-alueista.¹⁴³

Sexpon esitys tuottikin tulosta. Kouluhallitus perusti työryhmän suunnittelemaan seksuaalikasvatuksen sisällyttämistä peruskoulun opetussuunnitelmiin. Vuonna

141 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

142 *Seksuaalipoliittisen yhdistyksen kannanotto Hallituksen esitykseen Eduskunnalle laiksi raskauden keskeyttämisestä, steriloismlaiksi ja kastroidimislaisiksi 25.11.1969.* Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

143 *Esitys Valtioneuvostolle 25.11.1969.* Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

1975 valmistui mietintö, jonka mukaan seksuaalisuuteen liittyviä aiheita tuli käsitellä eri oppiaineissa läpäisyperiaatteella. Sexpon huoleksi jäi kuitenkin opettajien valmius seksuaalikasvatuksen antamiseen.¹⁴⁴

Sexpo oli aktiivinen yhteiskunnallinen toimija. Huomionarvoisia ovat Sexpon edustajien vierailut eduskunnan lakivaliokunnissa sekä yhdistyksen siellä antamat asiantuntijalausunnot. Sexpo oli nuori järjestö, jonka jäsenmäärä oli vielä melko vaatimaton ja resurssit niukat. Kuitenkin yhdistys pääsi esiintymään melko usein eduskuntaan ja antoi asiantuntijalausuntoja sekä muutosehdotuksia Valtioneuvostolle. Sexpo oli siis jo 1960–1970-lukujen vaihteessa yhteiskunnallinen auktoriteetti. Vasta perustetun järjestön kuuleminen asiantuntijana on voinut olla myös merkki yhteiskunnassa vallinneesta tarpeesta poliittisesti sitoutumattomalle ammattilaistaholle.¹⁴⁵

Sexpo pyrki alkuvaiheessa vaikuttamaan seksuaalitiedon levittämiseen yhteiskunnassa myös järjestämällä näytteilyitä ja muita tilaisuuksia sekä tuottamalla valistusmateriaalia. Kesäkuussa 1969 järjestettiin yhteistyössä HYY:n kanssa Helsingin Vanhalla ylioppilastalolla kaksipäiväinen seminaari, jonka teemana oli ”Seksuaalisuus–ihminen–yhteiskunta.” Sexpo esittäytyi tilaisuudessa ensimmäistä kertaa silloisen puheenjohtajansa Hertzbergin johdolla. Seminaari koostui 1960-luvulle ominaisista teach in -keskusteluista, joissa osallistujien esiintymiset oli rajattu lyhyiksi, muutaman minuutin puheenvuoroiksi. Keskusteluihin osallistuivat Sexpon edustajina Hertzberg, yhdistyksen varapuheenjohtaja Kimmo Linnilä sekä Elina Hytönen.¹⁴⁶

144 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

145 Hakala 2011, 74–76.

146 Seminaari järjestettiin 9.-10.6.1969. Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

Saman vuoden lokakuussa Sexpo kokosi Vanhalle ylioppilastalolle näyttelyn ehkäisyvälineistä HYY:n vaalien yhteydessä. Ehkäisyvälineet olivat osa laajempaa ”Ylioppilaan ympäristö”-näyttelyä ja Sexpon osuuden taiteellisesta ponnoksesta vastasi yhdistyksen toiminnassa mukana olleen kuvaamataidonopettaja Ulla Oksasen piirros käytetystä kondomista.¹⁴⁷ Oksanen kertoi, että kondomikuva oli syntynyt opiskeluaikana yön hiljaisina tunteina taskulampun valossa – alituisena seuralaisena huoli siitä, että vanhemmat huomaisivat piirroksen.¹⁴⁸

Yhteistyö HYY:n kanssa jatkui ja Sexpo sai syksyllä 1971 pystyttää uuden kaksipäiväisen seksuaalisuusvalistusnäyttelyn Vanhalle ylioppilastalolle HYY:n edustajiston vaalien yhteyteen. Näyttelyssä käsiteltiin ehkäisyvälineiden lisäksi sukupuolitauteja, aborttia ja ”sukupuolihygieniaa” eli jokaisen henkilökohtaista intiimihygieniaa.¹⁴⁹ Ehkäisytablettien myötä sukupuolitaudit olivat levinneet, kun kondomi ei ollut enää ainoa ehkäisykeino. Sexpo perusteli sukupuolitautilien tartuntamäärien kasvua ehkäisytablettien

147 SEXPO-näyttely oli esillä Vanhalla ylioppilastalolla 20.–22.10.1969 ja sen kokosivat Anna-Leena Jauhiainen, Ulla Oksanen sekä Ylermi ja Elina Hytönen.

148 Henkilökohtainen tiedonanto Ulla Oksaselta 10.5.2012.

149 Toimintakertomus 1971, Sexpo-säätiön arkisto.

yleistymisellä, lisääntyneellä matkailulla ja muuttoliikkeellä, vapautuneella seksuaalikäyttäytymisellä sekä oireettomien kantajien lisääntymisellä.¹⁵⁰ Sexpon näyttely oli siis hyvin ajankohtainen. Elina Hytönen muisteli tapahtumaa:

Mehän järjestettiin sellainenkin tilaisuus Vanhalle, jossa me pidettiin ehkäisyvalistusta ja jaettiin kondomeja yleisölle. Meillä oli hyvät välit kondominvalmistajiin, he innokkaasti toivat meille lahjapakkauksia. Ja.. no ne meidän tilaisuudet olivatkin aika suosittuja!¹⁵¹

Hytösen mukaan Sexpo jakoi kondomeja yleisölle myös muissa myöhemmissä luentotilaisuuksissaan. Yhteistyössä HYY:n kanssa 1971 kootusta seksuaalivalistusnäyttelystä tuli suosittu – kävijöitä rekisteröitiin kahden päivän aikana noin 10 000. Näyttelyn päätyttyä sen aineistoa täydennettiin ja se vietiin esille Oulun Yliopiston Ylioppilaskunnan, Turun ylioppilaskuntien sekä Helsingin Hämäläisen Osakunnan ja Kauppakorkeakoulun tiloihin.¹⁵²

150 Sirkka-Liisa Valle, *Sukupuolitaudeista ja seksuaalihygienistä. Sli-
desarja Sexpalle -69*. Sexpo-säätiön arkisto.

151 Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

152 Toimintakertomus 1971, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpo tuottaa tietoisukuja ja monisteita

Sexpo tarvitsi käynnistyvän ammatillisen toimintansa pohjaksi materiaalia, jota sexpolaiset voisivat hyödyntää omassa työssään ja jota voitaisiin julkaista myös ulkopuolisten luettavaksi. Ensimmäisiä valistavia tietopaketteja Sexpossa kirjoitettiin jo heti toiminnan alkuvaiheessa vuonna 1969. Lääkäri Sirkka-Liisa Valle kokosi tällöin diasarjan sukupuolitaudeista ja seksuaalihygieniasta lähinnä Sexpon seksuaalineuvonta-aseman ja muun henkilökunnan käyttöön. Diasarjassa selostettiin aluksi, mitä yleisvaarallisia ja täten ilmoitusvelvollisia sukupuoliyhteydessä tarttuvia tauteja Suomessa sillä hetkellä esiintyi, sekä kuvailtiin yleisimpien sukupuolitautilien oireita ja hoitoja. Valle laati myös Sexpon asiakaskuntaa varten sukupuolitaudeista tietoisukumaisen monisteen *On hyvä tietää, että...* Monisteessa ohjeistettiin ihmisiä seuraavasti:

Lääkärillä ja muulla henkilökunnalla on vaitiolovelvollisuus, eikä ilmoitusta lähetetä työpaikallasi, vanhemillesi jne.

Jollet saavu hoitoon, vaikka tiedätkin sairastavasi tarttuvaa sukupuolitautilia, saat aluksi kirjeen virkälääkäriltä, joka kehoittaa sinua hakeutumaan hoitoon määräpäivään mennessä. Jollet sittenkään saavu, on virkälääkärillä oikeus käyttää poliisin apua sinun hoitoon saattamisesi.¹⁵³

Paria vuotta myöhemmin, helmikuussa 1971, Sexpo julkaisi päivitettyt esitteet sukupuolitaudeista ja ehkäisykeinoista.

¹⁵³ Sirkka-Liisa Valle 1969: *On hyvä tietää, että...* Sirkka-Liisa Vallin paperit, Sexpon historia 69-00, Sexpo-säätiön arkisto.

Esitteissä oli nyt erikseen mainittu sukupuolitautilainsäädäntö, joka oli peräisin 1950-luvulta. Sukupuolitautilien hoidon, tutkimusten sekä lääkkeiden kerrottiin esitteissä olevan ilmaista kunnallisen terveydenhuollon piirissä, jotta ihmisten kynnys hoitoon hakeutumiselle olisi mahdollisimman matala. Mielenkiintoista ajankuvaa Sexpon esitteessä tarjoaa ”Hygieniä”-osio, jossa kansalaisia valistetaan puhtauden tärkeydestä:

Suomen kansa luottaa lujasti saunan puhtaaksi tekevään vaikutukseen, joka kestää ja kestää aina seuraavaan lauantaihin asti. Useat miehet pesevät itsensä perusteellisesti vain saunassa eikä heillä ole tarvetta peseytyä edes ennen yhdyntää. Kuitenkin sekä naisen että miehen on pestävä itsensä ennen ja jälkeen yhdynnän, jotta kumpikin osapuoli säästyisi tulehduksilta.-- Intiimisprayssa ei ole mitään järkeä.¹⁵⁴

Sexpon piti siis aloittaa seksuaalivalistus perusasioista. Monisteita jaettiin seksuaalineuvonta-asemalla maksutta asiakkaille ehkäisyvälineiden myynnin ohella.¹⁵⁵

Sexpo toimi myös seksologian kirjallisuuden asiantuntijana. Yhdistys aloitti heti ensimmäisinä vuosinaan oman kirjastonsa kokoamisen, josta usein lainattiin teoksia muille ammatillisille tahoille.¹⁵⁶ Asiallisen seksuaalisuutta käsit-

¹⁵⁴ Seksuaalipoliittinen Yhdistys 2/71, *Sukupuolitaudeista*. Sirkka-Liisa Vallin paperit, Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁵⁵ Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969 – 3.6.1970. Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁵⁶ Toimintakertomus 1973, Sexpo-säätiön arkisto

Syyskuu 1969

Seksuaalipoliittinen yhdistys

SUKUPUOLITAUDEISTA

Sukupuolitaudeiksi kutsutaan tarttuvia tauteja, jotka leviävät pääasiassa sukupuoliyhteyden välityksellä. Niitä tavataan maassamme neljää lajia, joista tippuri ja kuppatauti ovat yleisimmät.

Sukupuolitautilain mukaisesti näiden tautien hoito on ilmainen virkalääkärin luona samoin kuin sukupuolitautilain poliklinikoilla. Virkalääkäreitä ovat kaupungin-, kauppalan- ja kunnanlääkärit.

Ote Sexpon tietoiskusta vuodelta 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

televän kirjallisuuden ja elokuvien arviointi oli olennainen osa Sexpon toimintaa. Samaan aikaan ehkäisyä ja sukupuoli-tauteja käsittelevien esitteiden kanssa julkaistiin esimerkiksi yhdeksän kirja-arvostelua sisältävä moniste, jonka lopussa luetteloiin aiemmin julkaistua suomenkielistä alan kirjallisuutta.¹⁵⁷ Sexpossa oli todettu, että

ajan tasalla olevan seksologisen tutkimus- ja selvitystyötä palvelevan kirjaston hankkiminen oli käynyt yhä tarpeellisemmaksi.¹⁵⁸ Oli nimittäin tärkeää seurata sekä kotimaista että ulkomaista kirjallisuutta seksologisen ammattitaidon kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi.

¹⁵⁷ Seksuaalipoliittinen yhdistys: *Suppeita esittelyjä saatavilla olevista suomenkielisistä alan teoksista*. Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁵⁸ Toimintakertomus 1972, Sexpo-säätiön arkisto.

Risuja ja ruusuja – miten Sexpo otettiin vastaan?

Sexpon vuoden 1969 toimintakertomuksessa kuvaillaan seksuaalineuvonta-asemaan liittyvää kiinnostusta ja todetaan, että Sexpo on saanut julkisten tiedotusvälineiden tahoilta ”runsasta ja myönteistä huomiota.”¹⁵⁹ Elina Hytönen muisteli Sexpon perustamisvaiheiden herättämää julkisuutta ja omaa innokkuuttaan sexpolaisena:

Media rakasti paneeleja ja kiivaita väittelyitä. Silloin me olimme niin kuumaa kamaa, mäkin olin koko ajan antamassa lausuntoja, koko ajan haastateltiin tai halettiin televisioon johonkin väittelyyn. Ja oli semmoisia jättimäisiä tilanteita, missä oli varmaan kymmeniä ihmisiä keskustelemassa jostakin. Niissä minä itsekkin esitin naiivin innokkaasti puheenvuoroja.¹⁶⁰

Kiinnostus keskusteluun ja seksuaalisuuteen liittyviin aiheisiin oli suurta 1960–1970-lukujen taitteessa. Sexpo ei kuitenkaan saanut pelkkää myönteistä palautetta. Erityisesti seksuaalineuvonta-asema kohtasi epäilyjä vastaanotoilla harjoitettavien palveluiden laadusta. Käytössä ollut kahden markan käyntimaksu oli omiaan lietsomaan irvailua. Sexpossa perimätietona levinneen tarinan mukaan Imatran lähellä ajaneessa linja-autossa istui kerran sexpolainen, jonka korviin kantautui kahden vanhemman miehen keskustelu: ”Olet sie kuullu, että Helsingissä on sellanen paikka, jossa kahdella markalla saa?” Tässä riitti ukoilla ihmettelemistä.¹⁶¹

¹⁵⁹ Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁶⁰ Elina Hytösen haastattelu 9.12.2013.

¹⁶¹ Karkaus-Rikberg 1999, 11.

SEKSIASEMA

ON AVATTU HELSINGISSÄ. ASEMAN KAUTTA JAETAAN ASIAALLISTA SUKUPOULIELÄMÄN TIETOA JA PYRITÄÄN AUTTAMAAN IHMIÄ HEIDÄN SEKSIONGELMISSAAN.

Apu-lehden pilapiirros Sexpon neuvonta-asemasta vuodelta 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

Neuvonta-asemaa riepoteltiin myös lehdistössä. Muun muassa *Helsingin Sanomien* pilapiirtäjä Kari Suomalainen sekä *Apu*-lehden Eino-Olli pitivät hauskaa aseman kustannuksella.¹⁶² *Apu*-lehden piirroksissa ilakoitiin muun muassa naisilla, jotka kävivät asemalla tunnustamassa ”seksiongelmansa.”¹⁶³ Avoin, ammatillinen keskustelu seksistä oli siis vielä erikoista ja huvittavaakin.

Vaikka monet saivat apua ongelmiinsa Sexpon kautta, eivät kaikki olleet suinkaan tyytyväisiä. Yleinen ilmapiiri oli jo vapaampi ja asenteet avoimempia kuin ennen 1960-luvun seksuaalipoliittista debattia, mutta kaikkia aiheita ei oltu vielä valmiita käsittelemään julkisesti. Sexpon edustajat saivatkin toisinaan kuulla kunniansa. Erityisesti vaatimukset aborttilain uudistamiseksi kiehuttivat ihmisten tunteita. Ylermi Hytönen on muistellut, kuinka hänen puheenjohtajakaudellaan puhelinlinjat kävivät kuumina. Kerran jonkin Sexpoa vanhemman terveysalan valistusjärjestön edustaja oli hänen mukaansa jopa haukkunut sexpolaisia ”pitkätukiksi, jotka istuvat Vanhan rappusilla polttamassa pilveä.”¹⁶⁴

Myös lehtien mielipidepalstoilla käsiteltiin Sexpoa ja sen jäseniä. *Uusi Suomi* -lehti julkaisi toukokuussa 1969 kolme mielipidekirjoitusta, joissa kommentoitiin Elina Hytöstä sekä kirjailija Eila Pennasta kovaan sävyyn. Hytöstä kuvailtiin omalla kotikadullaan hyvinkin tunnetuksi ”seksikiekujaksi.” Pennanen puolestaan rinnastettiin hänen TV2:n

Sukupuoli-Suomi-ohjelmassa esittämiensä mielipiteiden vuoksi vanhojen elokuvien ilotalon emäntään. Sexpo teki Leo Hertzbergin johdolla loukkaavista kirjoituksista kantelun Julkisen sanan neuvostoon, mutta sai noin puolta vuotta myöhemmin kanteluunsa hylkäävän päätöksen. Neuvosto perusteli päätöstä toteamalla, että

*lupautuessaan esiintymään tiedotusvälineessä, erityisesti sellaisia asioita käsittelevässä ohjelmassa, joista puhumisen ja joiden esittämisen monet ihmiset kokevat sopimattomaksi, julkisuudessa tunnetun henkilön on varauduttava tunneperäiseen ja ehkä epäoikeudenmukaiseenkin arvosteluun ja mielipiteenilmaisuihin.*¹⁶⁵

Oli selvää, ettei seksuaalisuuteen liittyvistä aiheista puhuminen ollut vielä yleisesti hyväksyttyä. *Uusi Suomi* -lehden mukaan TV2:n ohjelma oli aiheuttanut valtavan kiukustuneiden lukijakirjeiden ryöpyn. Kritiikistä huolimatta – tai ehkä juuri sen karaisemana – sekä Sexpon että sen neuvonta-aseman toiminta jatkui ja asiakkaita, koulutuspyyntöjä sekä semi-naarikutsuja riitti. Sexpo oli tullut jäädäkseen.

162 Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

163 *Apu* 3.10.1969, Sexpo-säätiön arkisto.

164 Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

165 Julkisen sanan neuvoston päätös kantelusta, jonka asianajaja Leo R. Hertzberg on tehnyt Uutta Suomea vastaan. Sexpon historia 69–00, Sexpo-säätiön arkisto.

”Avioseksistä ahdistuneet” ja muut kohderyhmät

Kun takana oli jo yli vuosikymmen toimintaa, Sexpossa listattiin ajankohtaisia kohderyhmiä, joiden parissa työkentely koettiin erityisen tärkeäksi. Luonnos on Sexpossa vuosina 1982–1986 pyöriin koulutusprojektin sivutuotos. Listaus sisälsi seuraavia kohteita:

- Epävarmat nuoret
- Yksinäiset ja arat
- Selibaattia haluavat
- Avioliitoissa tyydyttämättömät
- Avioseksistä ahdistuneet
- Seksiä voimakkaasti haluavat
- Toiminnallisista häiriöistä kärsivät
- Parisuhdeongelmiin ajautuneet
- Uusia virikkeitä ja kokemuksia kaipaavat
- Seksuaaliset vähemmistöt
- Vanhukset
- Laitoksiin sijoitetut
- Julkisuuden henkilöt
- Lainsäädännön kehittäminen sallivammaksi
- Työelämän seksuaalisuuden kehittäminen.¹⁶⁶

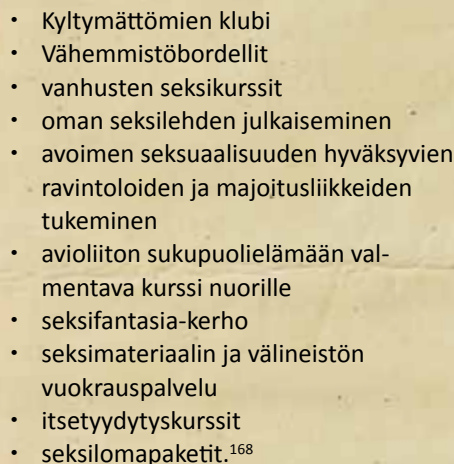
¹⁶⁶ Sexpon kohderyhmät. Koulutusprojektin paperit, Sexpo-säätiön arkisto.

Listaus on mielenkiintoinen ja kertoo jotain jo saavutetuista tavoitteista sekä niistä asioista, joissa edelleen nähtiin parantamisen varaa. Sexpon perustamisvaiheessa tärkeimmäksi päämääräksi miellettiin asiallisen seksuaalitiedon lisääminen yhteiskunnassa sekä lainsäädännön muuttaminen.¹⁶⁷ Sexpon kohderyhmälistassa kylläkin mainitaan seksuaaliset vähemmistöt ja lainsäädännön kehittäminen sallivammaksi, mutta varsinaisesta seksuaalivalistuksesta ei enää puhuta. Tärkeinä kohteina pidettiin sen sijaan erilaisia erillisryhmiä, kuten vanhuksia, laitoksiin sijoitettuja, epävarmuudesta ja yksinäisyydestä kärsiviä sekä niitä, joilla esiintyi joko seksuaalista haluttomuutta tai (liian) voimakasta seksuaalista halukkuutta. Myös avioliitoissa esiintyviin seksuaaliongelmiin kiinnitettiin erityistä huomiota.

Listauksen perään on liitetty suunnitelma Sexpon tulevista toimintamuodoista, joista osa oli edelleen samoja kuin järjestön perustamisvaiheessakin. Tutkimustiedon levittäminen ja opastus, esitelmätilaisuuksien järjestäminen, keskusteluryhmien perustaminen neuvonta-asemalle, seksuaalipoliittiset kannanotot ja vastineet joukkotiedotusvälineissä sekä pyrkimys lainsäädännöllisiin uudistuksiin olivat samoja keinoja, joilla Sexpon päämääriä oli lähdetty tavoittelemaan jo 1960-luvun lopussa. Mainitut toimintamuodot ovat ajankohtaisia myös nykypäivän Sexpossa.

167 Toimintakertomus huhtikuu–marraskuu 1969, Sexpo-säätiön arkisto.

Myös luovuutta oli käytetty tulevaisuuden suunnittelussa ja luonnostelma uusista toimintamuodoista saakin hymyn karehtimaan suupielissä. Se tarjoaa välähdyksen 1980-luvun sexpolaisten visioista sekä innostuksesta, jolla järjestön toimintaa on tuolloin haluttu monipuolistaa.

-
- Kyltymättömien klubi
 - Vähemmistöbordellit
 - vanhusten seksikurssit
 - oman seksilehden julkaiseminen
 - avoimen seksuaalisuuden hyväksyvien ravintoloiden ja majoitusliikkeiden tukeminen
 - avioliiton sukupuolielämään valmentava kurssi nuorille
 - seksifantasia-kerho
 - seksimateriaalin ja välineistön vuokrauspalvelu
 - itsetyydytyskurssit
 - seksilomapaketit.¹⁶⁸

168 *Sexpon toimintamuotoja*. Koulutusprojektin paperit, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpossa tapahtuu: Coctail Eros sekä Vuoden Valentinot ja Valentinat

Vilkkaan perustamisvaiheen ja 1970-luvun innostuneen valistustyön jälkeen Sexpon yhteiskunnallinen ääni vaimeini ja sen näkyvyys julkisuudessa vähentyi. Resurssit olivat vähäiset ja henkilökuntaa niukasti. Sexpon hallituksen pitkäaikainen puheenjohtaja, tutkija Osmo Kontula muisteli ensimmäisiä mielikuviaan Sexposta.

Ensimmäinen muistikuvani Sexposta oli se, että Sexpo sijaitsi Tullinpuomissa pienessä vuokratkaksiossa. Siellä oli yksi puolipäiväinen työntekijä ja toinen tuntipalkkainen työntekijä. He olivat kahdestaan Sexpossa palkkatyössä eli toiminta oli aika pientä. Kontaktit ulkomaailmaan olivat melko heikot. Muuta toimintaa ei juuri ollut kuin terapiatoiminta.¹⁶⁹

Vuonna 1987 Kontula valittiin hallituksen puheenjohtajaksi ja hänen aloitteestaan käynnistettiin keskustelu Sexpon toiminnan tavoitteista ja tulevaisuudesta.¹⁷⁰ Myös RAY:n kanssa käsiteltiin Sexpon tilannetta. Kontula muisteli:

RAY:n kanssa aloitettiin neuvottelut ja totesimme heille, että nyt tämä järjestö aikoo uudestaan elpyä siitä unohduksen laaksosta, missä oltiin. Sexpolla oli ehkä hieno menneisyys, mutta sillä hetkellä meni aika heikosti.¹⁷¹

RAY korottikin Sexpon yleisavustusta, jotta toimintaa saataisiin kehitettyä. Tulevaisuutta pohdittiin Sexpon toimis-

tolla kokouksissa, joita oli useita – jopa kaksi tai kolme viikossa.¹⁷² Todettiin, että järjestö kaipasi rutkasti lisää yhteiskunnallista näkyvyyttä. Sexpo piti saada uudelleen sekä ammattilaisten että tavallisten kansalaistenkin tietoisuuteen. Eräs keino karistaa pölyjä yhdistyksen niskasta oli järjestää yleisötilaisuuksia ja juhlia, kuten vuoden 1987 toimintakertomukseen kirjattiin:

On pidetty aktiivisesti yhteyttä muihin yhdistyksiin ja samalla tehty järjestöä tunnetuksi. On perustettu työryhmiä ja suunnattu toimintaa aivan uusille aloille, kuten keskustelu- ja muiden tilaisuuksien järjestämiseksi myös muille kuin alan ammatti-ihmisille.¹⁷³

RAY:n korottaman yleisavustuksen turvin Sexpo sai hankittua uudet toimitilat, tällä kertaa Kalevankadulta Helsingin keskustasta. Kontula muistelee tapahtumaa:

Saatiin vuokrattua vähän isommat tilat Kalevankadulta, jossa sitten oli oikein oma terapiahuone, kokoustilakin ja kaikkea. Tuntui, että se oli suuri edistysaskel.¹⁷⁴

Sexpon juhlatoiminnan aloitti Vanhalla ylioppilastalolla järjestetty tapahtuma, joka sai nimen Coctail Eros. Juhliin saatiin vetävä ohjelma, jossa esiintyi aikanaan hyvin suosittuja hahmoja. Illan huipennuksena oli eroottinen kabaree, jossa esiintyivät Antti Raivio, Eija Vilpas, Ville Virtanen

169 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

170 Toimintakertomus 1987, Sexpo-säätiön arkisto.

171 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

172 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

173 Toimintakertomus 1987, Sexpo-säätiön arkisto.

174 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

Suomalaisia samba- ja afro-rytmejä toi erotiikan juhlaan Sambanova.

EROOTTISET ILTAMAT

■ Vanhalla Ylioppilastalol-
la Helsingissä vietettiin tu-
pateri täydessä salissa

seksihopat. Ilan isäntänä
oli **SEXPO** eli Seksuaali-
pölyttinen yhdistys, joka
on valtakunnallinen suku-
puolikysymyksiin erikois-
tunut järjestö.

Aistillisten ilojen listalla
oli mm. Eros ja Sexus -dia-
sari sekä eroottinen ka-
baree. Lauluja rakkaudes-
ta saatiin kuulla **Dave
Lindholmin** tunteella.

SEXPO:n puheenjohtaja **Osmo Kontula**, varapuheenjohtaja
Theresia Björklund ja **Kari Kaimola**. Sexpo-säätiön arkisto.

sekä Tiina Pirhonen. Juhlan suosio ylitti odotukset – Vanhalle ylioppilastalolle tuli noin 700 ihmistä!¹⁷⁵

Vuonna 1989 sexpolaisten parissa syntyi idea järjestön kenties tunnetuimmasta perinteestä: ystävänpäivänä 14.2. päätettiin palkita ”Vuoden Valentino ja Valentina.” Palkinto myönnettäisiin henkilöille, joiden koettiin edistäneen avointa sekä myönteistä seksuaalikulttuuria Suomessa. Joinakin vuosina sukupuolineutraali ”Vuoden Valentinus”-arvonimi myönnettiin eri järjestöille, projekteille tai viihteen ja taiteen tuotoksille. Kontulan muistin mukaan idea Valentino-palkinnoille tuli Yhdysvalloista, jossa ystävänpäivä oli suuri juhla:

...se lanseerattiin sitten ikään kuin suomalaisiin puitteisiin. Juhlan järjestäminen lähti siitä, että ystävänpäivä oli rakkaudelle omistettu päivä ja sen voi ajatella niin, että se oli omistettu vähän seksillekin ja kaikelle mikä

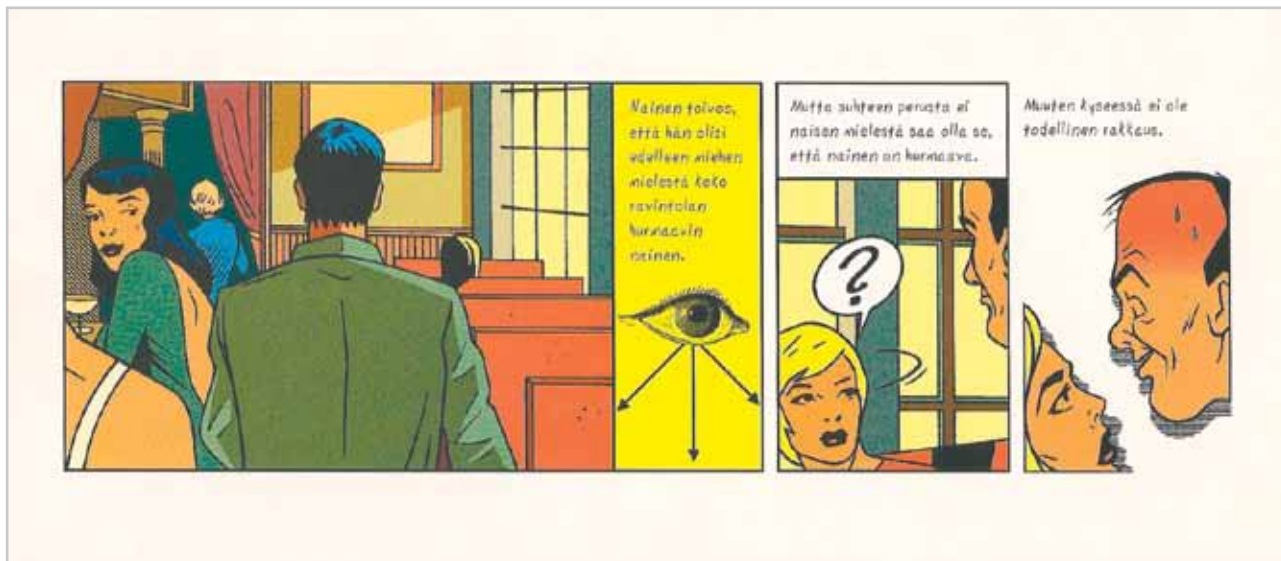
175 Toimintakertomus 1988, Sexpo-säätiön arkisto; Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

*rakkauteen liittyi. Sexpolaisista oli mukava löytää syy juhliä yhdessä jäsenten kanssa.*¹⁷⁶

Kertaluontoisen kunniamaininnan sijaan Vuoden Valentinon ja Valentinan valinnasta tuli vuosia kestänyt traditio. Yleensä nimityksen yhteydessä järjestettiin sexpolaisille ja kutsuvieraille suuret Valentinon juhlat, joissa esitettiin musiikkia sekä muuta ohjelmaa. Esimerkiksi ensimmäisissä juhlissa oli tanssia ja romanttisia lauluja, ja räväkkä elokuvaohjaaja Eila Kaarresalo-Kasari piti vieraille opastuksen aiheesta ”Kuinka mies isketään.” Seuraavana vuonna juhlassa tarjosivat musiikkia Los Valentinon-yhtye, Tapani Perttu ja Camilla Ståhle trioineen. Eräänä vuonna palkinto julkistettiin sEXHIBITION-eroitiikkamessuilla, useampana vuonna juhlittiin perinteikkäästi teatteriravintola Kahdessa Kanassa.¹⁷⁷

176 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

177 Toimintakertomukset 1989–2004, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpo laati Naisen kanssa-sarjakuvasta oman postikortin. Sexpo-säätiön arkisto.

Palkinnon saivat vuosina 1989–2004:

1989 ministeri Tarja Halonen, näyttelijä Asko Sarkola.

Tarja Halonen ja Asko Sarkola. Seura. Sexpo-säätiön arkisto.

1990 näyttelijä Mari Rantasila, lääkintöhallituksen pääjohtaja Matti Ruokola.

1991 kirjailija Ulla-Maija Aaltonen, apulaisprofessori Kaj Sievers.

1992 pääjohtaja Vappu Taipale, yllilääkäri Ilkka Taipale.

1993 Vuoden Valentinus-palkinto myönnettiin itsetydytystä käsitelleen televisio-ohjelman "Kymppi käsitöissä" tuottajatiimille, johon kuuluivat toimittajat Kirsikka Isola ja Miia Saari, ohjaaja Timo Vottonen sekä toimittajat Jussi-Pekka Koskiranta ja Juha Lappalainen. Sexpo julkisti palkinnon sEXHIBITION-messuilla.

1994 Pro-tukipiste "yhteiskunnallisesti merkittävästä ja urauurtavasta työstä."

1995 taiteilija Iiris Koistinen, teologi Martti Nissinen.

1996 runoilija Arja Tiainen, taiteilija Simo Hannula.

1997 Helsingin Sanomien Nyt-viikkoliitteen sarjakuva "Naisen kanssa", jonka luojia olivat Teppo Sillantaus, Stéphane Rosse ja Mikael Gylling. Sexpo teetti eräästä sarjakuvastripistä oman postikorttinsa.

1998 fysioterapeutti Kari Heusala palkittiin kirjastaan "Penis-asento ja lepo."

1999 Anna-lehti asiallisesta seksuaalisuutta käsitelleestä juttusarjasta.

2000 MTV 3:n sarja "Salatut Elämät", joka käsitteli seksuaalisuutta avoimesti ja rohkeasti.

2001 Väestöliitto, joka oli "tehnyt työtä 60 vuoden ajan laaja-alaisesti suomalaisen perheen hyvinvoinnin ja seksuaaliterveyden hyväksi."

2002 ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, joka oli toiminut vuosia Sexpon hallituksessa 1970-luvulla ja ylläpiti työsään valtionhallinnossa jatkuvuutta seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa; kasvatustieteiden tohtori Teemu Laajasalo, joka teki ansiokkaan väitöskirjan lukion seksuaaliopetuksesta eri oppiaineissa.

2003 TV 2:n tuottama nuorisohjelma "Tää on seksiä!"

2004 Seksialan Liitto Salli ry

2005 muotoilija Stefan Lindfors erotiikkaliike Sin Citylle suunnittelema "Serpent"-vibraattorista.

Katsaus Sexpon projekteihin 1980–1990-luvuilla

Sexpossa oli havahduttu 1980-luvun lopulla siihen, ettei yhdistyksen nimi ollut julkisuudessa ja järjestökentällä enää yhtä tunnettu kuin aiemmalla vuosikymmenellä. Sexpo haluttiin tehdä koko yhteiskunnan tuntemaksi tasapainoista seksuaalielämää edistäväksi ammattimaiseksi järjestöksi, joka olisi tuttu muillekin kuin vain alan ammattilaisille. Erialaisten projektien kautta pyrittiin sekä tekemään järjestöä tunnetuksi että vakiinnuttamaan sen ammatillisuutta entisestään.¹⁷⁸

1980-luvun alussa Sexpossa virisi ajatus seksologian alan koulutustoiminnan kehittämistä. Yhdistyksessä oli todettu, ettei suunnitelmallista seksologian koulutusta ollut tarjolla riittävästi, jotta esimerkiksi terveydenhuollon ja opetustoimen henkilöstö olisi voinut suorittaa työhönsä kuuluvaa sukupuolikasvatusta tarpeeksi hyvin.¹⁷⁹ Tilanteen selvittämiseksi käynnistettiin Sexpossa vuonna 1982 koulutusprojekti, jolle saatiin RAY:lta vuosittainen avustus. Projekti jatkui vuoteen 1985 saakka ja sitä vetämään perustettiin johtoryhmä, johon kuului edustajia Sexposta sekä lääkintö- ja sosiaalihallituksesta.¹⁸⁰ Projektin eräänä tavoitteena oli selvittää, olisiko mahdollista laatia seksologian kurssi, jonka voisi sisällyttää korkeakoulujen sekä

ammattitutkintojen opintoihin. Tällaisen uuden seksologian peruskurssin ohjelmarunko suunniteltiinkin projektin aikana. Uusi kurssiohjelma sai Suomen Psykologiliiton hyväksynnän ja se lisättiin Helsingin yliopiston psykologian laitoksen valinnaisten aineopintojen tarjontaan. Uudistettua seksologian peruskurssia toteutettiin muun muassa Helsingin ja Turun seudun kesäyliopistoissa. Koulutusprojektin aikana laadittiin myös suunnitelma seksologian täydennyskoulutuksen ohjelmaksi. Tämän lyhytkestoisen koulutuksen tarkoituksena oli täydentää eri alojen työnteekijöiden ammattitaitoa.

Ammatillisuuden tueksi ja julkisuuskuvan kohentamiseksi Sexpossa aloitettiin julkaisuprojekti, joka ajoittui vuosiin 1986–1989. Tarkoituksena oli tuottaa seksologian materiaalia monipuolisesti eri aloilta, etenkin sellaisista aiheista, joista ei ammatillista kirjallisuutta vielä ollut. Osmo Kontulaa oli pyydetty liittymään Sexpon hallitukseen vuonna 1986 ja hänellä olikin erittäin keskeinen rooli projektissa sekä sen alkuun saattajana että yhtenä kirjoittajana. Kontula muistelee, että kirjoja oli hauska toimittaa: tekstejä työstettiin yhteisesti toimikunnissa, joiden tapaamiset olivat hyvin inspiroivia.¹⁸¹

Projektin tuloksena Sexpo julkaisi lukuisia teoksia. Vuonna 1988 ilmestyi artikkelikokoelma *Tietoiseksi*, jossa esitettiin näkemyksiä aikakauden seksuaalipolitiikasta.

Samana vuoden 1988 aikana ilmestyi *Salattu seksuaalisuus*, josta tuli melko suosittu: teosta myytiin Osmo Kontulan

¹⁷⁸ Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014; toimintakertomus 1987, Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁷⁹ *Koulutusprojektin loppuraportti*, Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁸⁰ Sexpoa edustivat FM Merja Lehtinen, apul.prof. Kai Sievers, lehtorit Veli Skarra ja Seija Lähdesmäki. Lääkintöhallituksen edustajana oli tarkastaja Tuulikki Nurmi ja sosiaalihallituksesta osallistui ylitarastaja Riitta Virkkala. *Koulutusprojektin loppuraportti*, Sexpo-säätiön arkisto.

¹⁸¹ Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

muistin mukaan jopa 5000–6000 kappaletta. Kirjassa käsiteltiin seksuaalisia fantasioita ja pohdittiin seksuaalisuuteen liittyviä moraalikäsitteitä. Kontula tosin arveli, että teoksen suosio saattoi osittain johtua houkuttelevasta nimestä:

Onnistunut nimivalinta varmaan vaikutti siihen, koska kyllä se oli nykypäivän näkökulmasta aika kuivaa tekstiä. Silloin ei ollut juurikaan kilpailua alan kirjallisuudesta, ja nimi oli houkutteleva.¹⁸²

Julkaisuprojektin aikana toimitettiin myös seksuaalikasvatusta käsitellyt *Seksistä – kuinka puhua nuorille?* (1990) sekä Osmo Kontulan ja Maarit Miettisen toimittama kirja *Seksuaalinen mielihyvä* (1990), joka oli jopa ehdokkaana Tieto-Finlandia-palkinnon saajaksi vuonna 1991. Teoksessa kartoitettiin seksuaalista nautintoa ja hyvinvointia muun muassa fysiologian, erotiikan, naiseuden ja homoeroottisuuden näkökulmista.¹⁸³

Keväällä 1989 Sexpo julisti 20-vuotispäivänsä kunniaksi erotiikka-aiheisen kirjoituskilpailun, johon saatiin runsaasti erilaisia kirjoituksia. Kilpailu poiki kaiken kaikkiaan 641 runoa, 131 kertomusta tai novellia, kaksi laulua sekä yhden näytelmän. Kilpailun voitti Kari Uusiheimo novellillaan *Ruman naisen rakkaus*.¹⁸⁴

182 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

183 Toimintakertomus 1991, Sexpo-säätiön arkisto; Karkaus-Rikberg 1999, 6.

184 Toimintakertomus 1989, Sexpo-säätiön arkisto.

Taiteellisia tuotoksia etsittiin jälleen vuonna 1990, kun Sexpo järjesti valokuvauskilpailun aiheesta ”Moni-ilmeinen rakkaus.” Kilpailuun osallistui 18 valokuvaajaa, joiden joukosta voittajaksi valittiin Petri Virtanen.¹⁸⁵

Sexpossa oli vuosien 1989–1992 välisenä aikana käynnissä AV-videoprojekti, jonka tarkoituksena oli tuottaa koulutusvideoita seksuaalisuuteen liittyvistä kysymyksistä ja aiheista. Projektia vetämään palkattiin Sexpossa toiminnanjohtajanakin työskennellyt Maarit Miettinen. Sexpo sai projektille RAY:lta rahoituksen, jonka turvin hankittiin

projektia varten tarvittava laitteisto. Sexpolaiset osallistuivat aktiivisesti videoiden tekoon ja osa kävi myös kurssin videoiden editoinnista. Projektin aikana tuotettiin 12 filmiä, joihin tallennettiin ajankohtaisia puheenvuoroja sekä tietoisuuksia. Videoita ei tosin koskaan käytetty Sexpon koulutuksissa, sillä niiden laatu ja tietopohja eivät olleet riittävät.¹⁸⁶ Lehdistön huomio sai kuitenkin lyhytelokuva *Seksilomat*, jossa suomalaisia kannustettiin lähtemään seksilomalle – esimerkiksi fantasioiden tai mielikuvituksen maailmaan.¹⁸⁷

Muun muassa Aamulehti arvioi Salattu seksuaalisuus -teoksen. Sexpo-säätiön arkisto

Myös seksuaalineuvontaa ja terapiatyötä haluttiin kehittää. Tätä varten aloitettiin Sexpossa vuonna 1992 nelivuotinen ”Seksuaalineuvonnan ja terapian kehittämisprojekti”, josta on käytetty myös nimeä ”Seksuaalirikollisten ja uh-

185 Toimintakertomus 1991, Sexpo-säätiön arkisto.

186 Toimintakertomukset 1989–1992, Sexpo-säätiön arkisto; Veli-Pekka Hämäläisen haastattelu 4.3.2013, Anu Suomelan haastattelu 23.7.2014, henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

187 Toimintakertomus 1994, Sexpo-säätiön arkisto.

Seksilomasta kiltti video

Kaksi ja puoli viriliä vuotta ehti kulua, ennen kuin joku

ta, mies avoautosta. Vaimo haukkaa nautiskellen banaania ja kuvit-

Seksuaalipoliittinen yhdistys on puhunut.

rien hoitoprojekti.” Tarkoituksena oli kehittää hoitomenetelmiä sellaisille erityisryhmille, joille hoitopalveluja ei Suomessa vielä ollut tarjolla. RAY myönsi projektille rahoituksen. Kohderyhmiä olivat seksuaalisen hyväksikäytön ja inestien uhrit sekä seksuaalirikoksista tuomitut. Projektin aikana kartoitettiin erilaisia hoitomenetelmiä, joita oli kansainvälisesti kokeiltu erilaisten siveellisyyrikoksista tuomittujen kanssa. Sexpon seksuaalineuvonta-asema loi yhteistyökontaktit muun muassa Hämeenlinnan läänin- ja keskusvankilaan, johon perustettiin terapiaryhmä inestien uhreiksi joutuneille naisille sekä siveysrikoksista tuomituille miehille.¹⁸⁸

Seksuaalikasvatuksen tarpeet olivat myös Sexpon huolena. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ympärille liittyi voimakasta ylireagointia, jolla Sexpon mielestä oli pahimmillaan tuhoisat seuraukset lasten kasvuympäristölle sekä suomalaiselle seksuaalikulttuurille. Lasten luonnollisiin seksileikkeihin saatettiin reagoida hysteerisesti ja lasten

piirroksat alastomista ihmisistä voitiin tulkita hyväksikäytön merkeiksi. Ylilyöntejä tapahtui ja väärät päätelmät saattoivat johtaa jopa aiheettomiin huostaanottoihin.¹⁸⁹ Myös seksuaalikasvattajat joutuivat toisinaan miettimään, kuinka välttää virhetulkintojen riskit. Sexpon ”Seksuaalisen kasvun projekti” (1996–1999) tavoitteena olikin tuottaa materiaalia lasten seksuaalikasvatuksen tarpeisiin. Projektin ensimmäinen julkaisu oli Sexpon projektipäällikkö Anu Suomelan kokoama *Kriittisiä näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyyn* (1997), jossa annettiin käytännön neuvoja seksologian ammattilaisille haastavasta aihepiiristä. Projektin aikana Sexpossa käännettiin suomeksi ruotsalainen teos *Lapset ja Seksuaalisuus* (1999), koska Suomesta oli rajallisesti tutkimuksia pienten lasten seksuaalisesta kehityksestä. Lisäksi julkaistiin Suomelan *Ihmeelliset ihmiset* (1999) sekä Suomelan ja Ben Furmanin toimittama *Seksuaalinen noitavaino – tieteellisiä kirjoituksia aikamme tabusta* (1999).¹⁹⁰

189 Anu Suomelan haastattelu 23.7.2014.

190 Toimintakertomukset 1996–1999, Sexpo-säätiön arkisto.

188 Toimintakertomus 1992–1996, Sexpo-säätiön arkisto.

”Kädestä pitäen” -neuvontaa ja terapiatyötä

Sexpon toimitilat ja varsinkin seksuaalineuvonta-asema ovat siirtyneet vuosien aikana useita kertoja paikasta toiseen. Järjestön alkuvaiheessa vuonna 1969 Sexpon neuvonta-asema perustettiin Helsingin Kaivopihalle HYY:n tiloihin. Käytössä oli yksi huone, jossa hoidettiin järjestön käytännön tehtävät, tehtiin terapia- ja neuvontatyötä sekä pidettiin puhelinpäivystystä.¹⁹¹ 1980-luvulla tilat sijaitsivat pienessä vuokrataksiossa Töölön Tullinpuomissa ja tämän jälkeen Kampissa osoitteessa Kalevankatu 44. Sieltä siirryttiin Vallilaan 1990, kun Sexpo osti omat toimitilat Nilsiäkadulta RAY:n avustuksen ja pankkilainan turvin. Neuvonta-asema kuitenkin eriytyi Sexpon hallinto- ja koulutuspuolesta, kun se muutti uudelleen vuokralaiseksi Kalevankadun tuttuihin tiloihin 1991. Kampissa neuvonta-asema ehti toimia vain puolisen vuotta, kunnes se siirtyi takaisin juurilleen: HYY:n vuokralaiseksi Kaivokatu 10:n. Vuoden 1995 tienoilla asema muutti jälleen saman katon alle Sexpon muun väen kanssa, kun Nilsiäkadun toimitilat myytiin. Tilalle vuokrattiin kaksi kerrosta ja ostettiin oma koulutustila Kampista, osoitteesta Malminkatu 22 E. Kampissa Sexpo toimi monta vuotta, kunnes se keväällä 2013 muutti Sörnäisiin osoitteeseen Kinaporinkatu 2 E.¹⁹²

191 Raportti Helsingin seksuaalineuvonta-aseman toiminnasta 22.9.1969–3.6.1970, Sexpo-säätiön arkisto; henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

192 Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014; toimintakertomukset 1990–1999, Sexpo-säätiön arkisto.

1970-luvulla Helsingin seksuaalineuvonta-asema tarjosi palveluitaan puhelinneuvonnan, kirjeisiin vastaamisen sekä yksilöterapien muodossa. Terapiat olivat enimmäkseen psykodynaamisen hoitomallin terapioiden, jolloin hoitosuhteet muodostuivat melko pitkiksi ja uusille asiakkaille oli hankalaa löytää vastaanottoaikoja.¹⁹³ Psykodynaaminen linja oli aseman terapiatyössä vallalla vielä 1980-luvullakin.¹⁹⁴ Osa Sexpon neuvonta-aseman työntekijöistä 1980-luvulla oli opiskellut erilaisia lyhytterapiasuuntauksia

193 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014 ja 10.7.2014; toimintakertomukset 1970–1979, Sexpo-säätiön arkisto.

194 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014 ja 10.7.2014.

sekä Masters & Johnsonin kehittämää kognitiivis-behavioraalista terapiaa. Näiden kahden lähestymistavan välillä väännettiin kättä rajusti. Keskustelu pääsi Sexpon hallitukseen saakka, kuten Osmo Kontula muisteli:

Ainoa linjakeskustelu, josta omina puheenjohtajavuosinani ei oltu hallituksessa yksimielisiä, oli tämä vallinnut terapialinja. Aseman silloinen psykologi kannatti pitkäaikaista yksilöterapiaa ja lyhytterapiallekin oli kannattajansa, muun muassa minä. Ajattelin, että sillä saadaan isompaa joukkoa ihmisiä autettua. Siitä jonkin verran väännettiin ja linja muuttui.¹⁹⁵

195 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

1980-luvulla yleisimmät syyt seksuaalineuvonta-asemalle hakeutumiseen olivat miesten kohdalla seksuaalielämän toiminnalliset häiriöt, parisuhteen kriisit sekä vaikeudet seksuaalisen tyydytyksen saamisessa. Naisten kohdalla suurin syy oli seksuaalisen tyydytyksen vaikeus. Puhelinoitojen taustalla olivat useimmiten haluttomuuteen liittyvät ongelmat, toiminnalliset häiriöt sekä yksinäisyys ja kontaktivaikeudet. 1980-luvulla valtaosa soittajista oli miehiä, naisten oli neuvonta-aseman tilastojen mukaan jonkin verran helpompaa hakeutua vastaanotolle. Parikäyntien ja pariterapian määrä lisääntyi 1980-luvun loppua kohti. Kirjeisiin vastaaminen vähentyi.¹⁹⁶

Sexpon koulutussihteerinä ja neuvonta-aseman terapeutina 1980-luvulla työskennellyt Kari Kaimola muisteli silloista neuvontatyötä:

...Mehän oltiin hirveän "seksikeskeisiä" silloin kun minäkin olen aloittanut Sexpossa. Käsiteltiin paljon toiminnallisia häiriöitä eikä tehty laajemmin esimerkiksi pariterapiaa tai muuta. Sitten kun tuli Viagra ja muut lääkaineet, nämä ongelmat putosivat pitkälti pois. Nopeaan siemensyöksyyn ja erektiohäiriöön on nykyään lääkkeitä ja niin edelleen. Se terapia oli aikanaan myös kovin behavioraalista, eli opetettiin kädestä pitäen ihmisille miten edetä ja toimia esimerkiksi nopean siemensyöksyn tapauksessa. Ihan portaittain edettiin.¹⁹⁷

1990-luvulla miesten ja naisten ongelmia ei enää erotella neuvonta-aseman tilastoissa. Terapiaan hakeutumisen yleisimmät syyt olivat edelleen seksuaalielämän toiminnalliset häiriöt, haluttomuus, parisuhteen ongelmat sekä kontaktivaikeudet. Taloudellisen laman mainitaan myös vaikuttavan monen parisuhteen seksuaalisuuteen negatiivisesti.

196 Toimintakertomukset: neuvonta-aseman tilastot 1980–1989, Sexpo-säätiön arkisto.

197 Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014.

Addiktiivinen seksuaalikäyttäytyminen nousi terapiatoinnassa uudeksi isoksi teemaksi. Syksyllä 1992 Sexpo antoi tilat Suomen ensimmäiselle nimettömien seksiadiktien tukiryhmälle. Kyseessä oli "toveriseura miehille ja naisille, jotka tuntevat olevansa haitallisesti riippuvaisia seksistä."¹⁹⁸ Ryhmän nimi oli Sexaholics Anonymous tai SA-ryhmä, kuten pian vakiintui lyhenteeksi. Myös inestinin uhreille, transvestiiteille ja transsukupuolisille henkilöille tarjottiin ryhmäterapiaistuntoja.¹⁹⁹

Kaikki Sexpon neuvonta-asemalla asiointi oli mahdollista suorittaa anonyymisti. Kävijöitä ja soittoja pyrittiin kuitenkin tilastoimaan, samoin asioinnin syy, mikäli sellainen oli selvästi tiedossa. Tuisku Ilmonen muisteli:

Joinakin vuosina neuvonta-aseman tilastointia tehtäessä meillä oli isoja ruudullisia konseptipapereita, jotka levitettiin lattialle. Yksi luki merkintöjä ääneen ja toinen konttasi ja merkitsi tukkimiehen kirjanpidolla lukuja ylös. Siis lattialla! Muualla ei mahtunut tätä tekemään. Oli sekin tilastointia.²⁰⁰

Vuonna 2000 otettiin Sexpon neuvontatyössä mullistava askel, kun internetissä tapahtuva seksuaalineuvonta aloitettiin. Sexpon vastaavana neuvojana monta vuotta työskennellyt Katja Hakosaari tuli taloon 1997 ja muisteli, kuinka sähköistä neuvontaa kehiteltiin. Ensin Hakosaari perehtyi sähköpostikysymyksiin vastaamiseen, kunnes vuonna 2000 avattiin Sexpon www-sivut, joihin kuului kysymys-vastaus-palsta. Seurasi valtava kysymystulva! Hakosaari muistaa, että kysymyksiä tuli satoja sekä internetin kautta että puhelimitse. Hakosaari hoiti vastaamista melko pitkään yksin, kunnes Sexpon seksuaalineuvonnan koulutuksiin sisällytettiin internet-neuvonnan harjoittelua. Tämä helpotti kiirettä.²⁰¹

198 Toimintakertomus 1992, Sexpo-säätiön arkisto.

199 Seksuaalineuvonta-aseman tilastot 1980–1999, Sexpo-säätiön arkisto.

200 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 7.10.2014.

201 Katja Hakosaaren haastattelu 13.6.2013.

Yhdistyksestä säätiöksi

Vuoden 1997 alussa Sexpo säätiöitiin ja sen viralliseksi nimeksi tuli Sexpo säätiö. Sexpon hallituksen puheenjohtajana tuolloin toiminut Kalevi Suomela muisteli, että päätös säätiöimisestä oli yksimielinen. Suomelan mukaan taustalla oli se, että Sexpo oli vuosien myötä kehittynyt vapaaehtoisvoimin toimivasta asiantuntijasta ammatilliseksi organisaatioksi. Näin harrastuspohjainen asiantuntemus oli järjestössä ohentunut ja yhdistysmäinen toiminta vähentynyt. Suomela muistelee hallituksen kokoneen, että Sexpon säätiöiminen olisi sen kehityksessä seuraava luonteva vaihe.²⁰²

Siirtymällä yhdistysmuotoisesta järjestöstä säätiöksi haluttiin Anu Suomelan mukaan myös vakiinnuttaa Sexpon toimintaa, joka oli yhdistysmuotoisena alati alttiina muutoksille. Yhdistyksen vuosikokouksissa suoritettava uuden hallituksen valinta asetti järjestön tilanteeseen, jossa sen työskentelymuodot ja totut toimintatavat saattoivat muuttua hyvinkin nopeasti. Tämä aiheutti Sexpon henkilökunnan parissa juurettomuuden ja turvattomuuden tunteita.²⁰³

Osmo Kontula, joka ei tässä vaiheessa vaikuttanut enää Sexpon hallituksessa, seurasi säätiöitymisprosessia sivustakatsojana. Myös Kontulan vaikutelman mukaan säätiöitymisen syy pohjautui Sexpon haluun vakautua. Rekisteröity yhdistys ja sen hallitus pystyttiin helposti täyttämään henkilöillä, jotka pyrkivät ohjaamaan järjestöä johonkin tiettyyn päämäärään oman agendansa mukaisesti.

202 Henkilökohtainen tiedonanto Kalevi Suomelalta 16.10.2014.

203 Anu Suomelan haastattelu 23.7.2014.

Esimerkiksi muista yhdistyksistä tai organisaatioista saattoi tulla väkeä vaikuttamaan Sexpon toimintaan. Säätiöitymisellä saatiin Kontulan näkemyksen mukaan sementoitua Sexpon itsemääräämisoikeus, vaikkakin sen kulkua ohjasi edelleen hallitus.²⁰⁴

Sexpo kertoi säätiöitymisestään tiedotteessa, jossa todettiin ammatillisen toiminnan siirtyvän säätiön alaiseksi vuoden 1997 alusta alkaen. Sexpo säätiön rinnalla toimisi yhdistysmuotoinen Sexpo ry, jonka tarkoituksena oli ”tukea ja edistää Sexpon päämäärien toteutumista.”²⁰⁵ Kalevi Suomela muisteli ratkaisua:

*Paljon keskustelua käytiin siitä, miten laajempi harrastuspohjainen asiantuntemus pysyisi jatkossa säätiön käytössä. Ratkaisuna tähän nähtiin neuvottelukunta, johon säätiön hallitus kutsuisi tunnettuja alan harrastajia ja osajia.*²⁰⁶

Tarkoituksena oli siis muodostaa valtakunnallinen seksuaalikysemyksiin erikoistunut asiantuntijaverkosto. Sexpo ry huolehtisi yhteistyöverkoston ylläpidosta ja säätiö keskittyisi ammatilliseen toimintaan, kuten neuvonta- ja terapiapalveluihin sekä koulutusten järjestämiseen. Yhdistys Sexpo ry ja Sexpo säätiö eivät kuitenkaan eläneet kovin pitkään rinnakkain, vaan ne sulautuivat melko nopeasti yhdeksi Sexpoksi.²⁰⁷

204 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

205 *SEXPO tiedottaa 1/97*, Sexpo-säätiön arkisto.

206 Henkilökohtainen tiedonanto Kalevi Suomelalta 16.10.2014.

207 *SEXPO tiedottaa 1/97*, Sexpo-säätiön arkisto.

Seksologian peruskurssit aloittivat sukupuolielinten rakenteesta

Sexpo järjesti ensimmäisen seksologian peruskurssinsa Helsingissä 9.8.–13.8.1971 yhteistyössä Psykologiliiton ja Sosiaalilääketieteen yhdistyksen kanssa. Kurssien järjestäjät vaihtelivat: vuonna 1974 suunnittelutyöryhmässä olivat Sexpon lisäksi mukana Biologian ja maantieteen opettajien liitto ry sekä Suomen liikunnanopettajain liitto. Jo toisella kurssilla mukaan tuli Helsingin seudun kesäyliopisto, jonka kanssa tehtiin pitkään yhteistyötä. Peruskursseja pidettiin yleensä vuosittain aina 1980-luvun lopulle saakka ja harvakseltaan vielä 1990-luvulla.²⁰⁸ Kurseille osallistui pääasiassa opettajia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä, joiden pätevyyttä sukupuolikasvattajina oli tarkoitus lisätä.²⁰⁹

Ensimmäinen seksologian kurssi alkoi hyvin käytännöllisesti esittelemällä sukupuolielinten rakennetta, hedelmöittymistä ja sukupuolitauteja. Kurssin ohjelma vuodelta 1971 listaa käsitellyt aiheet.

208 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 16.10.2014.

209 *Sexpon koulutuspoliittisia tavoitteita 1986: Aikaisempi koulutus-toiminta*. Sexpo-säätiön arkisto.

Kurssilla hyödynnettiin samaa lääkevalmistaja Orto Pharmedin Sexpolle lahjoittamaa 50 diakuvan sarjaa, jota näytettiin myös kouluihin suunnatuilla valistusluennoilla.²¹¹ Ensimmäinen kurssi keskittyi siis hyvin konkreettisiin teemoihin ja seksuaalisuutta lähestyttiin aluksi biologian ja fysiologian näkökulmasta. Käytännönläheinen linja on todennäköisesti ollut seurausta aikakauden ilmapiiristä; tietoa seksuaalisuuden eri osa-alueista oli saatavilla rajallisesti, joten alkeista oli hyvä aloittaa. Asiallinen tyyli oli epäilemättä myös hyväksytyksi ja turvalliseksi koettu tapa tuoda seksuaalisuus mukaan koulutuksiin ja julkiseen keskusteluun.²¹² Biologian lisäksi kurssilla paneuduttiin myös seksuaalineuvontaan ja kouluissa annettavaan seksuaalikasvatukseen, jolle oli omistettu kokonainen päivä. Erilaiset seksuaalikulttuuritkin saivat huomiota. Joillakin 1970-luvun seksologian kursseilla ei lainkaan käsitelty seksuaalisia vähemmistöjä, mutta esimerkiksi vuoden 1976 kurssilla aiheesta pidettiin useita lyhyitä puheenvuoroja. Puhujista useimmat olivat Seksuaalinen Tasavertaisuus SE-TAn aktiiveja.

211 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014.

212 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014.

1. Kurssipäivä, maanantai 9.8.

Seksuaalisuuden biologinen perusta

Sukupuolielimistön rakenne ja kehitys, prof. Mikko Niemi.

Hedelmöittyminen, raskaus ja synnytys, LKT Kimmo Manninen.

Seksuaalikäyttäytymistä ohjaavat fysiologiset tekijät, LL Ylermi Hytönen.

2. Kurssipäivä, tiistai 10.8.

Seksuaalinen käyttäytyminen

Lapsuuden psykoseksuaalinen käyttäytyminen, LL Vappu Taipale.

Nuoruus- ja aikuisiän seksuaalinen käyttäytyminen, LL Kimmo Leppo.

Vanhuusiän seksuaalinen käyttäytyminen, LL Ylermi Hytönen.

Seksuaalianthropologiaa, kulttuurien väliset erot seksuaalikäyttäytymisessä, prof. Elina Haavio-Mannila.

Suomen seksuaalilainsäädäntö, lainsäädäntöneuvos Olavi Heinonen.

3. Kurssipäivä, keskiviikko 11.8.

Ehkäisymenetelmät, abortti, sukupuolitaudit

Ehkäisymenetelmät, LL Eero Carpen

Abortti ja sterilointi sekä näitä koskeva lainsäädäntö, LL Marja Harvo-Noponen

Sukupuolitaudit ja seksuaalihygienia, LL Sirkka-Liisa Valle.

4. Kurssipäivä, torstai 12.8.

Eräitä erityisongelmia, seksuaalineuvonta

Seksuaalisen kanssakäymisen vaikeuksia (impotenssi, frigiditeetti, mustasukkaisuus jne.), LKT Kauko Vauhkonen.

Poikkeava seksuaalikäyttäytyminen, prof. Kalle Achté.

Puheenvuoro seksuaalisten vähemmistöjen asemasta Suomessa.

Seksuaalineuvonnan asiakaskommunikointi, Huk Johanna Tähtinen.

Kokemuksia seksuaaliongelmien käsittelystä asiakastyössä. Puheenvuoroja erityyppisistä työpisteistä. Keskustelu. Osanottajat esittelevät omaa työtään ja tapuksiaan.

Osanottajina: Psykiatri, Sexpo ry:n neuvonta-aseman sairaanhoitaja Marja Karia, Perheasiain neuvottelukeskus pastori Risto Nivari, Kouluhoitaja Liisa Koskinen, Gynegologi Eero Carpen, Väestöliiton keskusneuvolan psykologi Irja Ikonen.

5. Kurssipäivä, perjantai 13.8.

Seksuaalipedagogiikka

Seksuaaliopetuksen tilanne Suomessa, ylitarkastaja Kerttu Larjanko.

Seksuaaliopetuksen tavoitteet ja menetelmät.

Oppituntimalli, lehtori Viola Skarra.

Loppukeskustelu.²¹⁰

210 *Seksologian kurssi 9.8.–13.8.1971, Ohjelma.* Sexpo-säätiön arkisto.

Toisella Sexpon seksologian kursseilla 1972 tuli kurssin teemoihin mukaan yhteiskunnallisia näkökulmia sekä seksuaalietiikkaan liittyviä teemoja. Hedelmöitymisen ja sukupuolielinten sijaan alettiin kursseilla käsitellä yhä enemmän erilaisten erillisryhmien, kuten vammaisten ja vanhusten, oikeuksia seksuaalisuuteen. Esimerkiksi YK:n vammaisten vuonna 1976 käsiteltiin seksologian kurssilakin erityisen runsaasti vammaisryhmiin ja seksuaalisuuteen liittyvää problematiikkaa.²¹³ Koko 1970-luvun ajan kantava teema Sexpon koulutuksissa oli kuitenkin seksuaalikasvatus, jonka kohderyhmänä olivat lapset ja nuoret. Aihepiiri oli mukana kaikilla seksologian kursseilla, mikä näkyi esimerkiksi seuraavien kurssien nimissä: ”Seksuaalivouvonnan ja pedagogiikan kurssi”, ”Seksologian kurssi – ihmissuhde- ja sukupuolielämän ongelmat kasvatus- ja neuvontatyössä” sekä ”Seksologian peruskurssi – ihmissuhde- ja sukupuolikasvatuksen peruskurssi”.²¹⁴

Seksuaalivouvonnan osuus kurssiohjelmissa lisääntyi vähitellen. Ensimmäisellä kurssilla oli sivuttu seksuaalivouvonnan, toisella kurssilla käsiteltiin jo laajemmin

213 Toimintakertomus 1976, Sexpo-säätiön arkisto; Karkaus-Rikberg 1999, 7.

214 Toimintakertomukset 1971–1979, Sexpo-säätiön arkisto; henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 16.10.2014.

seksuaalivouvonnan ongelmia sekä menetelmiä. Tämän aihepiirin osuus oli ohjelmassa vielä melko vaatimaton, mutta vuosina 1976 ja 1977 esiintyivät seksuaaliongelmien hoitoprosessit kurssiohjelmissa jo erillisenä kokonaisuutena, samoin asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen käsittely.²¹⁵

1970-luvun seksologian kurssit rakentuivat pääosin luennoista ja ryhmäkeskusteluista. Joistakin seksuaalipedagogiikkaan liittyvistä aiheista järjestettiin käytännön opetusharjoituksia. Kurssit olivat osanottajamääriltään melko suuria; niille osallistui usein 50–60 henkeä, ennätysenä vuoden 1975 kurssi, jolla oli jopa 84 osanottajaa.²¹⁶ Nykyään Sexpon kursseille hyväksytään maksimissaan 25 osallistujaa. Koulutukset olivat 1970-luvulla hyvin luentokeskeisiä, mutta suuri osanottajamäärä on epäilemättä asettanut haasteita opetusmenetelmille.

215 *Sexpon koulutuspoliittisia tavoitteita 1986: Aikaisempi koulutus toiminta*. Sexpo-säätiön arkisto.

216 Toimintakertomukset 1971–1979, Sexpo-säätiön arkisto.

1980-luvulla englantilaiset kouluttivat sexpolaisia

Vuosina 1980–1981 Sexpo osallistui Väestöliiton ja Kirkon perheasiain toimiston järjestämän ensimmäisen suomalaisen seksuaaliterapiaan ja -neuvontaan paneutuvan koulutuksen suunnitteluun. Kouluttajat uudelle kurssille tulivat Englannista. Kurssilla oli 40 osanottajaa, joiden pohjakoulutuksena oli jokin sosiaali- tai terveydenhuollon tutkinto. Mukana oli myös kirkon perheneuvoja. Osmo Kontula on muistellut, että koulutukseen osallistui Suomen seksologian alan kärkinimiä ja kurssi jätti ensimmäinen pysyväm-

män koulutusjäljen Suomeen.²¹⁷ Sexposta kurssille tuli kolme henkilöä, joista yksi oli neuvonta-aseman lääkäri. Kurssin aikana seksologiasta innostuneista opiskelijoista saatiin Sexpoon neljä uutta työntekijää.²¹⁸

Kouluttajat psykologi Alison Glegg ja lääkäri David Glegg toivat mukanaan Suomeen englantilaisen avioliittoneuvontajärjestön *The National Marriage Guidance Council'in* (NMGC) luoman sovelluksen amerikkalaisten William Mas-

²¹⁷ Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

²¹⁸ Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 16.9.2014.

Kurssilaiset juhlistivat koulutuksen loppua värikkäällä kabaree-esityksellä. Sexpo-säätiön arkisto.

Alison Glegg, David Glegg. Sexpo-säätiön arkisto.

tersin ja Virginia Johnsonin behavioraalispainotteisesta seksuaaliterapian mallista. Kurssin koulutusmenetelmät olivat varsinkin alkuvaiheessa hyvin kokemuksellisia. Jokaisen tuli käydä läpi omaa prosessiaan seksuaalisuuden suhteen, tunnistaa asenteitaan ja rajojaan sekä saada näin valmiuksia seksuaalisuuden kohtaamiseen omassa työssä.²¹⁹ Sexpon koulutukset saivat vahvoja vaikutteita tästä viitekehystä ja käytetyistä koulutusmenetelmistä.²²⁰

Kurssin toteutumisen mahdollisti ennen kaikkea se, ettei NMGC perinyt palkkiota kouluttajien työstä. Järjestäjät maksoivat vain matkakulut, majoituksen sekä korvauksen käytetyistä materiaaleista.²²¹

219 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014 ja 10.7.2014.

220 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

221 Ritamo et al.: Stakes Työpapereita 26/2008.

1980-luvulla Sexpon seksologian koulutuksia järjestettiin viiden päivän laajempina kurssikokonaisuuksina sekä kolmen päivän seminaaripäivinä, riippuen tilaajatahojen tarpeista.²²² Näiden kurssien lisäksi Sexpo järjesti tilauskoulutusta oppilaitoksille, sairaaloille ja järjestöjen työntekijöille. Esimerkiksi vanginvartijaksi valmistuville käytiin 1989 pitämässä koulutusta seksuaalisuuden eri teemoista, jotta saataisiin lisättyä heidän valmiuksiaan kohdata seksuaalisuutta vankeinhoitotyössä.²²³

Sexpoon koulutussihteeriksi ja terapeutiksi vuonna 1986 tullut Kari Kaimola muisteli, että Sexpon koulustoiminta tuli yleisesti tunnetuksi vasta 1980-luvun loppupuolella:

222 Toimintakertomukset 1980–1989, Sexpo-säätiön arkisto.

223 Toimintakertomukset 1980–1989, Sexpo-säätiön arkisto.

Tuisku Ilmonen Sexpon 15-vuotisjuhlissa. Sexpo-säätiön arkisto.

Vaikka Sexpo oli toiminut jo aika pitkään, niin ihan oikeasti varteenotettavana koulutustahona se alkoi saada minusta mainetta vasta myöhemmin 1980-luvun lopulla. Alun perin Sexpoon tullessani toiminta oli tosi pienimuotoista, ei oikein ollut koulutuskanavia ja muuta. Sexpossa oli siinä vaiheessa vähän hakuammuntaa, että mihin suuntaan oikein lähdetään. Ei ollut oikein nimeä enää.²²⁴

1980-luvulla Sexpo järjesti uudistuneen mallin mukaisia viikon mittaisia seksologian peruskursseja, joiden yhteistyötahoina olivat lääkintöhallitus sekä eri kesäyliopistot. Näiden kurssien sisältöihin tulivat myös seksuaaliset vähemmistöt jäädäkseen. Kahdelle kurssista järjestettiin lisäksi kolmipäiväinen jatkokurssi, joiden aikana syvennettiin aiempia teemoja ja saatiin työnhajausta omaan työhön.

224 Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014.

Myös teemaseminaareja jatkettiin otsikoilla ”Seksuaali-ongelmat lyhyt ja kriisiterapiassa”, ”Seksuaalikäytökset sairaiden ja vammaisten hoidossa” sekä ”Seksuaalisuus keski-ikässä – tarua ja totta.” Seminaareista toimitettiin myös kansitettuja luentomonisteita: kahden ensiksi mainitun seminaarin tuotokset päätyivät Helsingin kesäyliopiston monistesarjaan. Viimeinen aihepiiri ”Seksuaalisuus keski-ikässä” julkaistiin Sexpon omana monisteenä.

Koulutusten järjestämisessä oli omat haasteensa. Sexpon koulutuksissa näytettiin usein 16mm avokelafilmejä, joiden herättämistä tunteista keskusteltiin ryhmän kanssa. Kari Kaimola muisti materiaaleista seuraavaa:

Aina koulutuksia varten piti tilata Valtion AV-keskuksesta tarvittavat filmit avokeloina, jotka noudettiin Hakaniemestä. Koulutuksen jälkeen filmit piti palauttaa. Ja avokelafilmit katkesivat hyvin helposti, saattoivat syttyä palamaan ja muuta. Kaikkia älyttömiä kommelluksia niiden ja projektoreiden ja piirtoheittimien kanssa aina syntyi.²²⁵

Tuisku Ilmonen puolestaan kuvaili ikimuistoista koulutusmatkaa Seilin saarelle:

Manasin kyllä hartaasti, kun erästä kättilökoulutusta varten keksittiin varata Seilin saari. Ja minä sinne jouduin sitten menemään isojen filmikiekkojen ja projektorin kanssa! Kuljetin omat tavarani ja projektorin, joka varmasti painoi 30 kiloa, ja vielä painavat filmikelat.²²⁶

1980-luvun aikana Sexpon koulutustoiminnan painopiste siirtyi yleisistä valistustavoitteista selkeästi kohti asiakastyötä ja asiakkaiden ongelmien hoitamista.²²⁷

225 Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014.

226 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 7.10.2014.

227 Sexpon koulutuspoliittisia tavoitteita 1986, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpon koulutusesitteitä askarrettiin yötä myöten

Kaimola muisteli Sexpon koulutusten markkinoinnin olleen toisinaan työlästä rajallisilla resursseilla:

Kaikki muu oli helppoa, koulutus ja terapian tekeminen, mutta se markkinointi oli kyllä ihan kauhea haaste. Teimme koulutuskalentereita, joita monistettiin pienellä kopiokoneella yöt läpeensä. Eihän silloin ollut tietokoneita tai muita, oli lankapuhelin, puhelinluettelo ja posti. Ne olivat ainoat keinot, joilla markkinoitiin, koska järjestöillä ei muistaakseni ollut juuri rahaa laittaa mihinkään sosiaali- ja terveydenhuollon lehtiin ilmoituksia. Me veivattiin niitä monisteita ja postitettiin, se oli sitä. Ja liimattiin postimerkit, siihen aikaan ei ollut edes näitä tarramerkkejä, ne nuolttiin kaikki kiinni.²²⁸

AIDS oli eräs näkyvimmistä seksuaalisuuteen liittyvistä ilmiöistä 1980-luvulla. Se puhutti niin sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä kuin mediaakin ja aiheutti huolta kaikkialla maailmassa. Sexpo järjesti 1988 avoimen keskustelutilaisuuden ”Seksuaalimyönteisyys – ase AIDSIA vastaan”, jossa alustivat AIDS-tukikeskuksen sekä lääkintöhallituksen edustajat. Tilaisuudessa julkistettiin myös Sexpon AIDS-kannanotto. Joulukuun viidentenä päivänä 1988 vietettiin Helsingin Säätytalolla maailmanlaajuisista AIDS-päivää, jonka kunniaksi järjestettyyn tilaisuuteen Sexpo osallistui yhteistyössä SETAn kanssa. Savoy-teatterissa pidetyssä tapahtumassa Sexpon ja SETAn vastuualueena oli seksuaalisuudesta sekä seksistä kertominen vierailijoille

työpajojen ja puheenvuorojen kautta.²²⁹ Sexpon hallituksen puheenjohtaja Osmo Kontula luennoi aiheesta ”Nuorten seksuaalisuus”, SETAn sosiaalisihteerinä toiminut Jussi Nissinen puolestaan seksuaalisuuden moninaisuudesta ja lääkäri Hannu Penttinen nuorten kohtaamisesta seksuaalivalistuksessa. Sexpon ja SETAn osastolla vieraili päivän aikana 50 henkilöä ja sen mainitaan olleen päivän suosituin alue.²³⁰

AIDS kiinnitti huomiota myös muihin seksuaaliteitse tarttuviin tauteihin. Vuonna 1988 Sexpo järjesti kouluterveysdenhuollon henkilökunnalle kaksipäiväisen kurssin ”AIDSiin liittyvät kysymykset käytännön neuvontatyön näkökulmasta” yhteistyössä lääkintöhallituksen sekä Turun kesäyliopiston kanssa. Tavoitteena oli lisätä tietoa nuorten seksuaalikäyttäytymisestä ja antaa valmiuksia AIDSiin liittyvien kysymyksiin vastaamiseen. Tämän koulutuksen jälkeen laajennettiin seuraavana vuonna näkökulmaa myös muihin sukupuolitauteihin. Sexpo organisoi aiempien yhteistyökumppaneidensa kanssa kolmpäiväisen kurssin terveydenhuollon henkilökunnalle aiheesta ”Seksuaaliteitse tarttuvat taudit – kriisin kohtaaminen hoitotyössä.” Koulutuksessa käsiteltiin eri tautien ja niiden pelon synnyttämiä tunnereaktioita sekä sairastumisen vaikutuksia parisuhteeseen, työyhteisöön ja muuhun lähiympäristöön.²³¹ Vastaavia kursseja järjestettiin vielä 1990-luvulla ja

²²⁸ Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014.

²²⁹ Toimintakertomus 1988, Sexpo-säätiön arkisto; henkilökohtainen tiedonanto Jussi Nissiseltä 12.9.2014.

²³⁰ Toimintakertomus 1988, Sexpo-säätiön arkisto.

²³¹ Toimintakertomukset 1988–1989, Sexpo-säätiön arkisto.

niiden järjestämiseen saatiin rahoitusta lääkintöhallituksen tartuntatautimäärärahoista.²³²

Maija Ritamon toimittamassa raportissa ”Stakesin Työpapereita 26/2008” todetaan otsikon ”Seksuaaliterveyden ja seksologian asiantuntijakoulutuksen kehitys Suomessa” alla seuraavaa:

Seksologian koulutuksen uranuurtajana ja lähes kaikkien kouluttajien ja alalla työskentelevien keskeisenä kouluttajatahona oli 1970- ja 1980-luvuilla Seksuaalipoliittinen yhdistys SEXPO (myöh. Sexpo säätiö).²³³

232 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 16.10.2014.

233 Ritamo et al. Stakes Työpapereita 26/2008, 14.

Sexpon yhteiskunnallisen työryhmän esite vuodelta 1987. Sexpo-säätiön arkisto.

TULE MUKAAN KAATAMAAN VANHOJA TUULIMYLLYJÄ
- ATKANSA ELÄNEITÄ KÄSITYKSIÄ JA ENNAKKOLUULOJA

Toivomme juuri SINUN tulevan mukaan ideoimaan Seksuaalipoliittisen yhdistyksen - SEXPO ry:n yhteiskunnallisen työryhmän toimintaa - ja mahdollisesti myös mukaan varsinaiseen toimintaan.

Työryhmän tehtävänä on lähinnä seurata seksuaalipoliittista keskustelua ja aiheeseen liittyviä yhteiskunnallisia toimenpiteitä sekä toimia asiantuntijana kaikissa seksuaalipoliittisissa kysymyksissä. Tehtävänäsi täyttämiseksi yhteiskunnallinen työryhmä kokoa alaan liittyviä tietoja, ylläpitää yhteyksiä alan muihin järjestöihin ja asiantuntijoihin sekä tiedottaa seksuaalipoliittisista kysymyksistä.

SEXPO:n yhteiskunnallisen työryhmän perustava kokous on
tiistaina 1.12.1987
klo. 18.00...
yhdistyksen uusissa
toimitiloissa, Kalevan-
katu 44 A 15, 00180
Helsinki, p. 604 985.

TERVETULOA

1990-luvulla seksiapuvälineet kulkivat mukana koulutuksissa

1990-luvulla Sexpo järjesti aktiivisesti erilaisia keskustelutilaisuuksia, joihin kuka tahansa kiinnostunut saattoi osallistua. Sexpossa oli jo 1980-luvulla aloittanut toimintansa yhteiskunnallinen työryhmä, joka suunnitteli erilaisia tilaisuuksia ja teki kannanottoja ajankohtaisista aiheista. Osmo Kontulan mukaan tämän työryhmän kokoukset muuttuivat vähitellen ”Seksuaalipoliittisiksi illoiksi”, joihin kutsuttiin erilaisia puhujavieraita.²³⁴ Näiden iltojen lisäksi järjestettiin vuosittain muitakin keskustelutilaisuuksia, suurin osa yhteistyössä Kriittisen korkeakoulun kanssa. Tilaisuuksissa käsiteltiin muun muassa sadomasokismia, miehen ja naisen moraalialia, nuorten seksiä, seksuaalista hyväksikäyttöä ja eri seksuaalikulttuureita. Vieraillevina puhujina oli toisinaan julkisuuden henkilöitäkin: Sexpon vuonna 1990 järjestämässä ”Aistillisessa illassa” pitivät puheenvuorot runoilija Tommy Tabermann sekä kirjailija ja kuvataidekriitikko Kaj Kalin, ”Mitä rakkaus on?”-illassa puolestaan esiintyi kirjailija Märta Tikkanen.

Seksologian peruskursseja järjestettiin edelleen yhteistyössä Turun kesäyliopiston ja Stakesin kanssa. Kurssien teema oli ”Yhteiskunta, ihmissuhteet ja seksuaalisuus.” Näiden koulutusten suosio alkoi kuitenkin hiljalleen hiipua 1990-luvun aikana.²³⁵ Joinakin vuosina seksologian peruskursseja ei voitu lainkaan järjestää vähäisen osanottajamäärän vuoksi.²³⁶ Sen sijaan Sexpolta tilattiin runsaasti

räätelöityjä koulutuksia eri oppilaitoksiin ja järjestöihin. Esimerkiksi vuosina 1991–1992 Sexpon koulutusten painopisteen mainitaan olleen juuri näissä tilauskoulutuksissa, joita kunnat, oppilaitokset sekä järjestöt pyysivät.²³⁷ Luennot muun muassa seksuaalisesta hyväksikäytöstä, nuorten seksuaalisuudesta ja seksuaalisuudesta osana kulttuuri-identiteettiä kiinnostivat.²³⁸ Monet kokivat erityisen haastavaksi seksuaalisuuden kohtaamisen asiakastyössä, ja esimerkiksi Suomen Punainen Risti halusi säännölliset luennot tästä aiheesta osaksi HIV-hoitajille kahdesti vuodessa pidettyjä koulutuksia. sEXHIBITION-messuillakin vierailtiin – Sexpo järjesti tapahtumaan useampana vuonna tietoiskuja seksuaalisuuden ja seksin eri osa-alueista.²³⁹

Sexpo suunnitteli ja toteutti erilaisia koulutuksia muun muassa Vankeinhoillon työntekijöille, kirkon diakoniatyöntekijöille, Mielenterveyden keskusliiton jäsenorganisaatioille, Invalidiliitolle, lääketehtas Phizerin myyntiedustajille sekä Helsingin seurakuntien erityisnuorisotyöntekijöille.²⁴⁰ Ravintola-alan henkilökuntaakin käytiin kouluttamassa. Tuisku Ilmonen muisteli erään ravintolatyöntekijän kuvailleen seksuaalisuuden kohtaamista työssään:

Mehän olemme tanssiravintolana julkinen olohuone. Seksiä on paljon mukana, eräissä mielessä ollaan yhden sortin parittajia. Muitakin kyllä näkyy. Imagon

234 Osmo Kontulan haastattelu 22.9.2014.

235 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014.

236 Toimintakertomukset 1992 & 1996, Sexpo-säätiön arkisto.

237 Toimintakertomus 1991–1992, Sexpo-säätiön arkisto.

238 Toimintakertomukset 1990–1999, Sexpo-säätiön arkisto.

239 Toimintakertomus 1991–1994, Sexpo-säätiön arkisto.

240 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014; henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

kannalta on tärkeää, että henkilökunta ei moralisoi, vaan paikka on vapaa foorumi. Kyllähän tämä merkitsee sitä että työntekijänä pitää käydä läpi omat moraalikäsitysensä.²⁴¹

Sexpon koulutusmatkoilla koettiin toisinaan huvittavia hetkiä. Kouluttajat veivät usein kursseille havaintomateriaaliksi erilaisia seksiapuvälineitä, joita kannettiin aina samassa harmaassa laukussa. Neuvonta-aseman vastaavana terapeuttina 1990-luvun alussa työskennellyt Kaimola matkusti kouluttamassa pitkin Suomea ja kuljetti harmaata laukkaa aina mukanaan. Kerran hän oli saapumassa Rovaniemeltä, kun Helsinki-Vantaan lentokentällä kuulutettiin, että kaikkien matkatavarat tarkastettaisiin. Eikä Kaimolalla ollut mukanaan muuta kuin iso kassillinen välineitä! Tarkastus ei kuitenkaan osunut hänen kohdalleen.

Kaimola kertoi lisäksi:

Kerran sitten olin taas jonnekin menossa. Lonkassani on hankala jänne, joka aina välillä ”hypähtelee” itsestään ja aiheuttaa vaivaa. Ihmettelin, että miten se lonkka ei nyt asetu vaan tärähtelee ja tuntuu koko ajan. Sitten tajusin, että harmaassa kassissa oli käynnistynyt hieromasauva, joka väräsi lonkkaani vasten. Olin unohtanut siihen patterit. Piti siinä avata kassi ihmisten keskellä ja ottaa ne pois.²⁴²

Vuonna 1992 aloitettiin Kehitysvammaliiton kanssa yhteiset seksuaalineuvontakoulutukset, joiden erityisalueena oli vammaistyö. Tavoitteena oli antaa valmiuksia seksuaalisuuden kohtaamiseen vammaistyössä sekä kouluttaa kurssilaisista seksuaalineuvoja ja -kasvattajia omalle alalleen.²⁴³ Tähän, kuten aiempiinkin pitkiin koulutuksiin, sisältyi työskentelyä vertaistyönohjausryhmissä. Kouluttajia oli yleensä kaksi, jolloin keskinäinen neuvonpito ja työnohjaus sekä opiskelijoiden välisen dynamiikan seuraaminen oli helpompaa.²⁴⁴ Yhteisiä kursseja järjestettiin Kehitysvammaliiton kanssa läpi 1990-luvun. Sekä Sexpon omissa seksologian koulutuksissa että Kehitysvammaliiton kanssa järjestetyillä kursseilla opiskeluryhmät olivat 1990-luvulla varsin pieniä, 9-16 henkeä.²⁴⁵

241 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 16.10.2014.

242 Kari Kaimolan haastattelu 7.10.2014.

243 Ritamo et al. Stakes Työpapereita 26/2008, 40.

244 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014; Ritamo et al. Stakes Työpapereita 26/2008.

245 Toimintakertomukset 1990–1999, Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpo aloittaa oman seksuaali-neuvontakoulutuksensa

Syksy 1996 oli Sexpolle hyvin tärkeä askel ammatillisessa koulutustoiminnassa. Kyseisen vuoden marraskuussa Sexpo alkoi toteuttaa itsenäisesti ensimmäistä omaa vuoden kestävästä seksuaalineuvontakoulutustaan, joka tuotettiin Sexpon henkilöstön sekä vierailevien luennoitsijoiden avulla.²⁴⁶ Neuvojakoulutusta on tästä asti järjestetty vuosittain. Yhteisiä seksuaalineuvontakoulutuksia Kehitysvammaliiton kanssa jatkettiin edelleen, mutta nämä kurssit oli suunnattu selkeästi vain vammaistyön ammattilaisille. Lyhemmät seksologian peruskurssit jäivät 1990-luvun loppuun pois Sexpon koulutusvalikoimasta vuoden mittaisten seksuaalineuvonta- sekä terapiakoulutusten vakiintuessa järjestön pääasiallisiksi koulutuksiksi.²⁴⁷

Sexpon koulutustoimintaan 2000-luvulla vaikutti suuresti Suomen Seksologisen Seuran perustaminen vuonna 1997. Seurassa kokoontuivat yhteen seksuaaliterveyden ja -kasvatuksen ammattilaiset. Seura liittyi pohjoismaiseen Nordic Association for Clinical Sexology (NACS) -järjestöön, joka pyrki osaltaan yhtenäistämään ja standardisoimaan seksologian koulutusta pohjoismaissa. Tämän seurauksena Sexpon seksuaalineuvontakoulutuksia laajennettiin 2000-luvun aikana: vuonna 2007 koulutukset laajentuivat 10 opintoviikosta 20 opintoviikkoon (30 opintopistettä). Tällöin Sexpossa aloitettiin myös 20 opintoviikon seksuaaliterapiakoulutus, johon osallistumisen ehtona oli seksuaalineuvontakoulutuksen suorittaminen. Nämä molemmat koulutukset koostuivat kymmenestä kolmen päivän seminaarista, väljaksojen yksilö- ja ryhmätehtävistä sekä seksio-

logian ammattikirjallisuuteen tutustumisesta. Kummankin koulutuksen suorittaneet saivat hakea Suomen Seksologiselta Seuralta NACSin (Nordic Association for Clinical Sexology) auktorisointia.

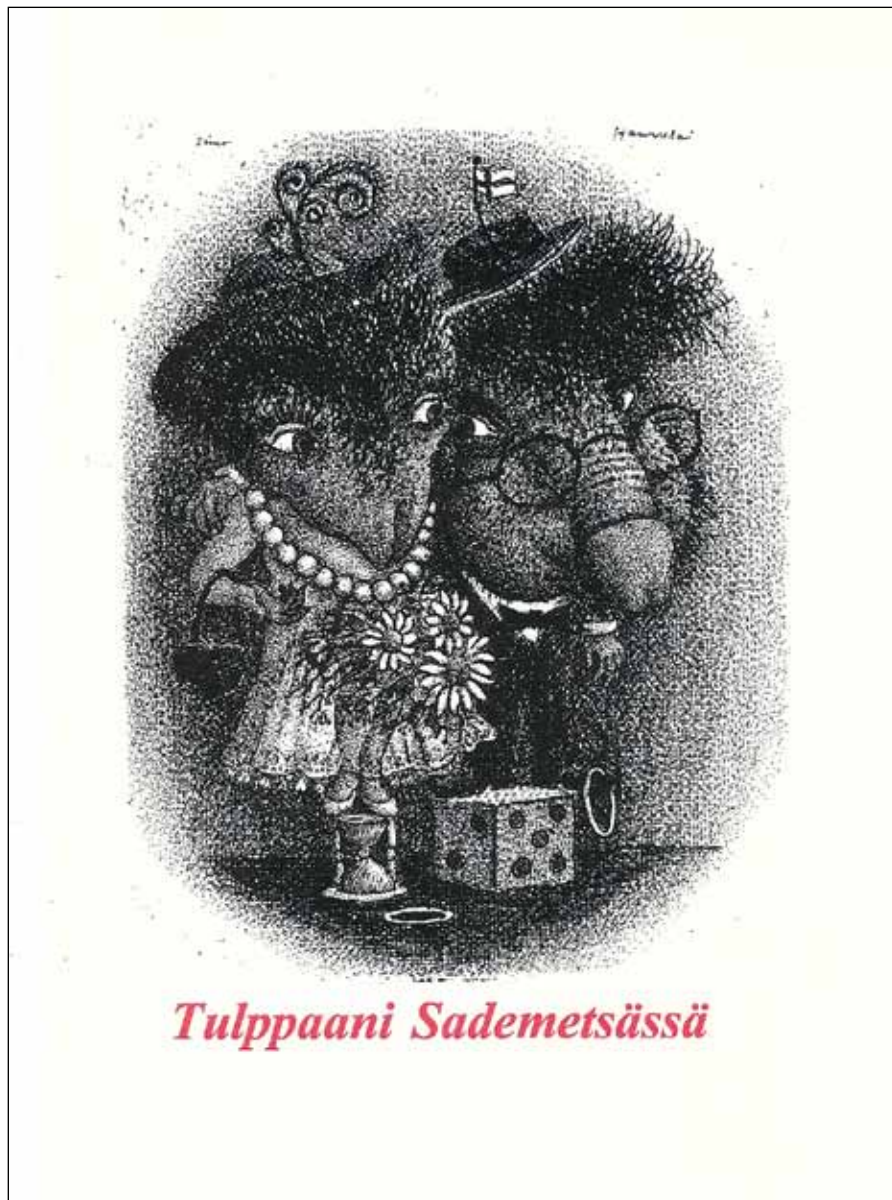
Sexpon seksuaalineuvontakoulutukset alkoivat useimmiten osiolla, jossa erilaisten harjoitusten avulla tutustuttiin seksologian sanastoon ja pohdittiin yhdessä eri termien piilomerkityksiä. Hauskojen, nolostuttavien, rivojen, hellyttävien sekä hämmentävien sanojen yhteinen listaaminen synnytti keskustelua ja teki seksiin liittyvistä asioista puhumisesta luonnollisempaa. Sexpo julkaisi koulutuksissa vuosien mittaan kootuista sanoista vuonna 1998 iloisen sanakirjan *Tulppaani sademetsässä*. Vihkosessa lueteltiin synonyymeja muun muassa sukupuolielimille, seksille ja itsetyydytykselle. Julkaisusta tuli todella suosittu: Tuisku Ilmonen muisteli, kuinka ensimmäisen painoksen ilmestyttyä Sexpoon saapui kirje isosta päivälehdestä. Kirjeessä pyydettiin lähettämään lehdelle pian uusi vihko – toimituksen kappale kun oli selattu jo hiirenkorville ja uhkasi kulua puhki.²⁴⁸ Kirjasesta otettiin kolme painosta, joista viimeiseen oli sanoja kertynyt jo yli 2000. Vappuna 2003 Sexpo lähetti *Tulppaani sademetsässä* -kirjasen kaikille kansanedustajille vapputervehdyksenä.²⁴⁹

246 Toimintakertomus 1996, Sexpo-säätiön arkisto.

247 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014.

248 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

249 Toimintakertomus 2003, Sexpo-säätiön arkisto.

Tulppaani Sademetsässä

Tulppaani Sademetsässä -vihko. Sexpo-säätiön arkisto.

Sexpon koulutukset 2000-luvulla

Sanaharjoitusten lisäksi seksuaalisuuteen liittyviin tunteisiin, myytteihin ja tabuihin tutustuttiin elokuvien ja kuvamateriaalin avulla. Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus yhtenä tärkeänä näkökulmana otettiin esille heti alussa ja sitä pyrittiin kuljettamaan mukana koulutuksen läpi. Myös omaan seksuaalihistoriaan tutustuminen ja terapiakoulutuksessa omaan sukupuuhun tutustuminen on ollut tärkeää. Asiakastilanteisiin on valmistauduttu vastamalla Sexpolle internetin kautta saapuneisiin kysymyksiin ja harjoittelemalla kohdattuja tilanteita muiden opiskelijoiden kanssa. Näin Sexpon omaa seksuaalineuvonta- ja terapiatyötä on voitu hyödyntää koulutuksissa.

Opiskelijoille Sexpon koulutukset ovat olleet paitsi ammatillisen, myös henkilökohtaisen kasvun prosesseja. Seksuaalineuvonta ja -terapiatyön edellytys on se, että työntekijä on sinut oman seksuaalisuutensa kanssa. Koulutuksen aikana on pohdittu fantasian ja todellisuuden eroja sekä kannustettu opiskelijoita tutustumaan omaan seksuaalisuuteensa.

Ilmonen kuvaili, kuinka fantasiataso tuli todeksi eräällä seksuaalineuvonnan kurssilla:

Olimme juuri käsitelleet seksuaalisia fantasioita ja olin luetellut pitkän listan erilaisia mahdollisuuksia mainiten, miten fantasioiden kohteena voivat olla myös esimerkiksi poliisit, palomiehet, armeija tai laivasto. Tämän jälkeen päätin luennon ja kun katsoin ulos, pihaan ajoi paloauto täynnä raavaita palomiehiä. Sain juuri ja

juuri naurultani kehotettua kurssilaisia ulos terassille ja kohta olimme koko joukko nauramassa tilanteelle. Yksi miehistä oli jo ehtinyt vetää letkua jonkin matkaa ulos, kun toinen ehti tarkistaa hälyttimen ja totesi: "Taisi taas olla väärä hälytys." Olin vähällä huutaa "Ei ollut!" mutta sain sentään hillittyä itseni²⁵⁰

Vuonna 2008 Sexpo käynnisti psykoterapeuteille ja työnhajajille suunnatut ammattitaitoa täydentävät seksuaaliterapiakoulutukset, joiden laajuus oli 10 opintoviikkoa (15 opintopistettä). Sexpon vastaanotoilla oli nimittäin tullut toistuvasti vastaan tilanteita, joissa terapiaan haikutuneella asiakkaalla oli takanaan tai käynnissä pitkä psykoterapia, jossa ei ollut avautunut mahdollisuutta seksuaalisuuden käsittelyyn. Epäiltiin, ettei psykoterapeuteilla ollut riittäviä valmiuksia paneutua seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin asiakkaan kanssa. Tilanteen parantamiseksi Sexpon koulutuksia järjestettiin vuosina 2008–2013 kaikkiaan kuusi ja niihin osallistui yhteensä noin 60 psykoterapeuttia eri puolilta maata. Palaute kursseista oli hyvää: kurssilaiset kokivat saaneensa uudenlaista rohkeutta asiakkaan seksuaalisuuteen liittyvien huoltien käsitelyssä. Omassa koulutuksessaan useimmat terapeutit eivät kertomansa mukaan olleet saaneet juuri lainkaan eväitä tällaisten asioiden kohtaamiseen.²⁵¹

Vuosina 2006–2013 Sexpo teki yhteistyötä Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymään kuuluvan Kälviän opiston kans-

250 Henkilökohtainen tiedonanto Tuisku Ilmoselta 20.10.2014.

251 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 18.6.2014.

Sexpo sai mainoksen Helsingin Sanomiin vuonna 2001. Sexpo-säätiön arkisto.

sa ja toimi kouluttajatahona sen järjestämässä neljässä seksuaalineuvontakoulutuksessa ja yhdessä seksuaaliterapiakoulutuksessa. Näihin osallistui yhteensä noin 100 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista, valtaosa Keski-Pohjanmaan alueelta. Oulussa Sexpo toimi vuosina 2006–2008 kouluttajana Hyvän mielen talon organisoimassa seksuaalineuvojakoulutuksessa, joka oli suunnattu mielenterveystyön ammattilaisille. Myös kehitysvammaisten parissa työskentelevää henkilöstöä koulutettiin seksuaalineuvojiksi Nuorten ystävien yhteistyökumppanina vuosina 2011–2012.

Erityisteemoja Sexpon 2000-luvun koulutuksissa ovat olleet sellaiset aihepiirit, joista on ollut hankalaa saada koulutusta muualta. Tällaisia aiheita olivat muun muassa addiktoitunut seksikäyttäytyminen, lapsiin kohdistuva seksuaalisuus sekä pedofiilin ja seksuaalirikoksen uhrin kohtaaminen seksuaalineuvonnassa ja -terapiassa.²⁵²

Sexpon pitkäaikaisella koulutuspäällikköllä Tuisku Ilmosella oli merkittävä rooli seksuaalineuvontakoulutuksen kehittämisessä Suomessa. Ilmonen toimi Sexpon koulutussihteerinä ja -päällikkönä vuosina 1988–2005, minkä jälkeen Jussi Nissinen tuli koulutuspäälliköksi vuosiksi 2005–2011. Osan tästä ajasta Nissinen oli Sexpon toiminnanjohtaja. Nissinen tuli jo 1990-luvun puolivälin jälkeen mukaan Sexpon koulutuksen suunnitteluun ja toimi tällöin osittain Ilmosen kouluttajaparina. Heidän yhteistyönään Sexpon koulutus muotoutui entistä selkeämmin tarkastelemaan seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta koko koulutuksen läpäisevänä periaatteena. Vuosina 2011–2013 koulutuksesta huolehti Antti Ryynänen; keväästä 2013 alkaen Sexpon koulutusvastaava on ollut Karoliina Vuohtoniemi.

252 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014; henkilökohtainen tiedonanto Jussi Nissiseltä 12.9.2014.

Jussi Nissinen. Sexpo-säätiön arkisto.

”Pedofiilien hyysäjät”

Sexpon koulutuksissa käsitellyt aiheet ovat aina olleet haastavia ja niiden kautta on pyritty kyseenalaistamaan ennakkoluuloja, jotka istuvat usein hyvinkin tiukassa. Eri-laisten erityisryhmien, kuten vanhusten ja vammaisten seksuaalioikeudet ovat oivia esimerkkejä teemoista, jotka voivat herättää voimakkaita tunteita. Näitä aiheita on pohdittu Sexpossa jo 1970-luvulta lähtien. Usein koulutettavien palaute on ollut positiivista ja innostunutta, mutta myös soraääniä on kuulunut. Sexpon liberaalit näkemykset joistakin koulutusten aiheista, kuten seksityöstä tai pornosta, ovat närkästyttäneet monia.

Tuisku Ilmonen muisteli törmänneensä vammaistyön henkilökuntaa kouluttaessaan pulmalliseen tilanteeseen. Toisinaan vammaiset henkilöt halusivat nimittäin ostaa seksipalveluita; osa heistä myi näitä palveluita myös itse. Koulutettavasta vammaistyön henkilöstöstä osa oli hyvin vahvasti sitä mieltä, että seksipalveluiden tarjoaminen ja käyttö olivat aina jonkun hyväksikäyttöä. Sexpossa oli kuitenkin pyritty näkemään seksityö myös ammattina muiden joukossa. Sexpo on ollut aiheessa samoilla linjoilla Pro-tukipisteen kanssa, jonka mukaan seksityöhön liittyvän säätelyn pitäisi turvata myös seksityöntekijän asema ja taata

sekä asiakkaan että työntekijän turvallisuus. Koulutuksen jälkeen saatiinkin hyvin tuhtunutta palautetta tavasta, jolla tätä aihepiiriä oli käsitelty. Kyseinen taho ei enää tilannut Sexpon koulutuksia.²⁵³

Tiettyjen aiheiden, kuten seksityön kohdalla on Nissisen mukaan esiintynyt aina kipupisteitä, joista Sexpo on toisinaan joutunut napit vastakkain yhteistyökumppaneidensa sekä koulutettaviensa kanssa. Yhteentörmäysten taustalla on ilmeisesti usein ristiriita Sexpoon suunnattujen ennakko-olettamusten ja järjestön todellisten näkemysten välillä. Sexpossa on pyritty suhtautumaan neutraalisti sellaisiin ilmiöihin, joiden moralisointia esimerkiksi osa koulutettavista tahoista olisi odottanut.²⁵⁴ Tällainen selkeä kipupiste on ollut esimerkiksi lapsiin kohdistuva seksuaalinen mielenkiinto. Henkilöt, joilla on tällaista kiinnostusta, mielletään helposti vaarallisiksi rikollisiksi. Sexpossa on puolestaan ollut vallalla näkemys, jonka mukaan heitäkin pitäisi pyrkiä kunnioittamaan ihmisinä ja kaikilla tulisi olla mahdollisuus ammattiapuun. Sexpo onkin saanut toisinaan moitteita kannastaan, joskus jopa syyttelyä ”pedofiilien hyysäämisestä.”²⁵⁵

253 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014.

254 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014; henkilökohtainen tiedonanto Tommi Paalaselta 20.10.2014.

255 Jussi Nissisen & Tuisku Ilmosen haastattelu 10.7.2014.

”Tätä meidän pitää tehdä, tämä on hauskaa ja hyvää hommaa”

Entisten sexpolaisten kommentteja
menneestä sekä tulevasta

”

Hallitustoiminnasta on jäänyt enimmäkseen positiivisia muistoja, ihmiset olivat aktiivisia. He jakoivat tulla kokouksiin, keskustella ja ideoida. Erityisesti 1980-luvulla toimittiin monta vuotta harmonisesti, yhteisen tavoitteen puolesta. Sexpolla on varmasti merkitystä edelleen. Varsinkin koulutustoimintaan on panostettu hienosti.”
– Osmo Kontula

”

Minusta Sexpossa tehtiin hyvää työtä. Varsinkin neuvonta-aseamalla, se oli todella tärkeä henkireikä monelle. Mutta ihmisillä oli hirveän erilaiset odotukset Sexpoa kohtaan. Erilaiset näkemykset siitä, miten sitä kehitetään. Henkilökemioihin tuli ongelmia. Sexpo olisi voinut tuoda asioita enemmän julkisuuteen, siihen olin vähän pettynyt. Julkisen keskustelun herättelemisen olisi minusta kaikkein tärkeintä tälläkin hetkellä.”
– Veli-Pekka Hämäläinen

”

Vielä reilut kymmenen vuotta sitten Sexpon koulutukset eivät täyttyneet, niitä siirrettiin ja siirrettiin. Tässä on nyt tapahtunut täysi keikahdus. Sexpolle on jostain syystä tullut tosi huikea nousu. Jos miettii kouluttajatahoa, niin kouluttajalla täytyy olla elävä käytännön kokemus siitä, mitä hän opettaa. Sexpossa on sitä puolta paljon enemmän kuin muualla, sieltä saa todellista ja käytännönläheistä tietoa.”
– Kari Kaimola

”

Minä koin Sexpon Yhdistys 9 työn jatkeena. Että Sexpon perustaminen oli vaan yksi duuni joka oli tekemättä. Ja olihan siinä duunia ja olihan siinä kaikkea hirveän hupaisaa, koko ajan oli hauskaa, kaikki otettiin mediassa vastaan ja oli paljon väittelyä. Se oli kauhean eloisaa. Mutta en minä kokenut Sexpon perustamista suurtahtumana sinänsä. Paitsi että samanaikaisesti koettiin, että me luodaan uutta. Että tämä on uusi ura Suomessa ja tätä meidän pitää tehdä, tämä on hauskaa ja hyvää hommaa.”

– Elina Hytönen

”

Mielestäni Sexpon olisi tärkeää tulla enemmän esille. Puhua kovempaan ääneen siitä, että seksuaalisuus on yksi ihmisen perusominaisuuksista ja seksuaalivalistus on jokaisen asia.”

– Tarja Halonen

”

Olen edelleen sitä mieltä, että Sexpon pitäisi profiloitua entistä voimakkaammin seksuaalivalistustyön edistäjäksi ja edelläkävijäksi. Näkisin mielelläni Sexpon räväkkänä aktivisti-organisaationa, joka pitäisi meteliä siitä, että tärkeät asiat on laitettava kuntoon yhteiskunnassa ja myös pidettävä kunnossa.”

– Kalevi Suomela

”

SEKS2014-päivässä kysyin noin satapäiseltä yleisöltä, kuinka moni oli käynyt seksuaalineuvonta tai -terapiakoulutuksen. Lähes kaikki nostivat kätensä! Vasta siinä hetkessä ymmärsin, miten laajan joukon eri tahojen toteuttama seksologian koulutus on 45 vuodessa tavoittanut. Yhdessä me teimme sen ja matka jatkuu! Se oli sykähdyttävä hetki.”

– Tuisku Ilmonen

Lähteet ja kirjallisuus

ARKISTOLÄHTEET

Sexpo-säätiön arkisto, Helsinki

HAASTATTELUT

Henkilökohtainen tiedonanto Ulla Oksaselta 10.5.2012, Helsinki

Veli-Pekka Hämäläinen 23.5.2012 & 4.3.2013, Helsinki

Katja Hakosaari 13.6.2013, Helsinki

Elina Hytönen 9.12.2013, Helsinki

Tarja Halonen 15.1.2014, Helsinki

Tuulikki Nurmi 28.1.2014, puhelinhaastattelu

Anu Suomela 23.7.2014, Helsinki

Kalevi Suomela 23.7.2014, Helsinki

Jussi Nissinen 18.6.2014 & 10.7.2014, Helsinki

Tuisku Ilmonen 18.6.2014 & 10.7.2014, Helsinki

Osmo Kontula 22.9.2014, Helsinki

Kari Kaimola 7.10.2014, Helsinki

Henkilökohtainen tiedonanto Tommi Paalaselta 20.10.2014.

LEHDET

Ylioppilaslehti 15/23.4.1965

Medisiinari 4/1965

Sairaanhoitaja 16/10.11.1969, Sexpo-säätiön arkisto

Apu 3.10.1969, Sexpo-säätiön arkisto

MUUT LÄHTEET

Radio-ohjelma ”Sukupuolielämän kirjelaatikko”
9.3.1971, Ylen Elävä arkisto.

Suomen Suuriruhtinasmaan rikoslaki 19.12.1889,
luettu 12.8.2014.
<http://www.mlang.name/arkisto/rikoslaki.html#luku20>

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Andersson, Stina ja Sjödahl, Silvia: **Sex – en politisk historia**. Alfabetanamma, Alfabetanamma, Bokförlag AB, RFSU: Lund 2003.

Berhgoim, Tapio; Heikkilä-Halttunen, Päivi; Häggman, Kai:
Täältä tulee nuoriso! 1950–1970. WSOY: Helsinki 2006.

Dufholm, Lars; Friberg, Ralf; Stormbom, N-B: **60-luvun perspektiivi**. K. J. Gummerus Oy: Jyväskylä 1961.

Freund, Kurt: **Homoseksuaalisuus**. K. J. Gummerus Oy: Jyväskylä 1971.

Fråga RFSU! Frågor och svar om sex och samlevnad.
Bokförlaget Prisma / RFSU: Stockholm 1972.

Haavio-Mannila, Elina: **Sex-role attitudes and their changes in Finland during 1966–1970.** Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia: Helsinki 1971.

Hakala, Anu: **Rikollisen raskas leima. Homoseksuaalisuuden dekriminalisointi ja siitä käyty keskustelu 1960–1970 -lukujen taitteessa.** Tampereen yliopisto, historiatieteen ja filosofian laitos. Tampere 2011.

Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva: **Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?** Gaudeamus Kirja: Tampere 2006.

Juvonen, Tuula: **Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia. Homoseksuaalisuuden rakentuminen sotienjälkeisessä Suomessa.** Osuuskunta Vastapaino: Tampere 2002.

Karkaus-Rikberg, Kaija 1999: **Sexpo syntyi poistamaan pelkoja, tietämättömyyttä, estoja ja esteitä.** Sexpo-säätiö, Helsinki 1999.

Keski-Petäjä, Miina: **Aborttitoiveet ja abortintorjunta. Raskaudenkeskeytyksen hakeminen 1950–60-lukujen Suomessa.** Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 45/2012. Väestöliitto: Helsinki 2012.

Kolbe, Laura: **Eliitti, traditio, murros.** Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990. Kustannusosakeyhtiö Otava: Helsinki 1996.

Kortti, Jukka: **Ylioppilaslehden vuosisata.** Gaudeamus Oy: Tallinna 2013.

Kortti, Jukka: **Näköradiosta digiboksiin. Suomalaisen television sosiokulttuurinen historia.** Gaudeamus

Helsinki University Press: Tampere 2007.

Lennerhed, Lena: **Sex i folkhemmet. RFSUs tidiga historia.** Gidlunds förlag: Södertälje 2002.

Lennerhed, Lena: **Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet.** WSOY: Finland 1994.

L. M.: **Täydellinen sukuelämä.** Kirjamyynänti Tampere: Tampere 1959.

Löfström, Jan: **Sukupuoliero agraarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”.** Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 757. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 1999.

Meinander, Henrik: **Suomen historia. Linjat, rakenteet ja käännekohdat.** WSOY: Helsinki 2010.

Mickwitz, Margaretha; Nordgren, Elisabeth; von Essen, Agneta: **Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle.** Gaudeamus Helsinki University Press: Helsinki 2008.

Nurmi, Tuulikki: **Seksuaaliterveys ja terveydenhoitaja. Seksuaaliterveyden edistäminen ja terveydenhoitajiksi valmistuvien seksuaaliterveyden asiantuntijuus 1970-, 1980- ja 1990-luvuilla.** Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2000:13. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki 2000.

Peltonen, Matti; Kurkela, Vesa; Heinonen, Visa: **Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva.** Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 849. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2003.

Pirttijärvi, Anssi: **Asiallisen tiedon antaja. Seksuaalinen tasavertaisuus Seta ry. 1974–1981.** Turun yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos: Turku 2011.

Ritamo, Maija et al. Stakesin Työpapereita 26/2008:
**Seksuaalisuus ammattihenkilöstön koulutuksessa
sekä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden
terveyspalveluissa.** Stakes: Helsinki 2008.

Saarinen, Terhi: **Alussa oli kellari. Viisi
helsinkiläistä lesbotarinaa.** Seksuaalinen
tasavertaisuus SETA: Helsinki 1994.

Salmi, Sauli: **Vastalause 66.** Kirjamaailma: Helsinki 1966.

Stålström, Olli: **Homoseksuaalisuuden
sairausleiman loppu.** Kuopion yliopisto,
sosiaalitieteiden laitos: Kuopio 1997.

Sukupuolinen käyttäytyminen Ruotsissa.
Ruotsin valtion teettämä tutkimus.
Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki 1970.

Taipale, Ilkka: **Sukupuoleton Suomi.
Asiallista tietoa seksuaalikysymyksistä.**
Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki 1966.

Tarvainen, Veikko: **60-luvun kapina.**
Like Kustannus: Helsinki 1993.

Ullerstam, Lars: **Sukupuoliset vähemmistöt.**
Kustannusosakeyhtiö Tammi: Helsinki 1968.

West, D. J.: **Vad är homosexualitet?** Bokförlaget Prisma/
RFSU: Stockholm 1967.

Westman Berg, Karin: **Könsdiskriminering förr och nu.
Litteratursociologiska och historiska studier samlade
av Karin Westman Berg.** Bokförlaget Prisma: Stockholm
1972.

Kohtu

Munanjohdin

Munasarja

Seksuaalipoliittinen yhdistys perustettiin vuonna 1969 vastalauseena tiedon puutteelle ja sen aiheuttamille ongelmille. 1960-luvun puolivälissä roihahtanut yhteiskunnallinen keskustelu seksuaalivalistuksen vähäisyydestä ja vanhanaikaisesta lainsäädännöstä nosti esiin joukon aktiiveja, jotka vaativat muutosta. Tarvittiin avointa puhetta ja asiallista neuvontaa kaikille siviilisäätyyn tai ikään katsomatta. Syntyi Sexpo, joka on edistänyt tasapainoista ja hyväksyttävää seksuaalikulttuuria Suomessa jo 45 vuoden ajan. Kuten eräs Sexpon perustajajäsen totesi: "Tätä meidän pitää tehdä, tämä on hauskaa ja hyvää hommaa."